

Erde Andris de velozno con de asilla a 24 de Julio a 1765.
casilla don realys a valen se lanta y con marcos

Opusculū · d · Mira
bilibus noue & ve
teris Urbis Ro
me editum a
Frācisco Al
bertino
Floren̄.
Cum Prīuilegio.

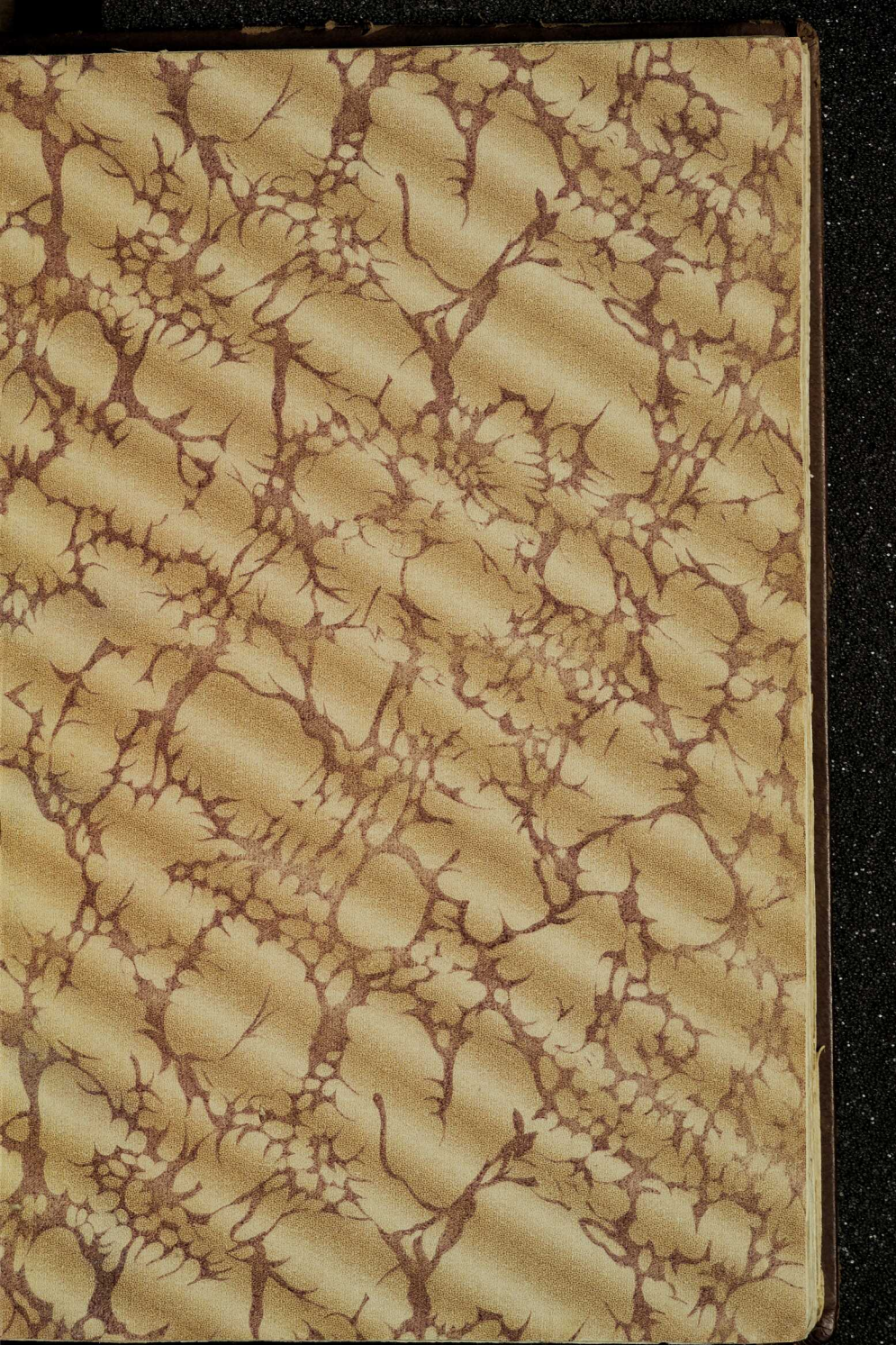
ALBERTINO
—
NOVE
ET VETERIS
URBIS ROMANAE

ROMA

MDCCLXXV

Coll.
rom.

Coll. rom. 17

Dg 450-1150

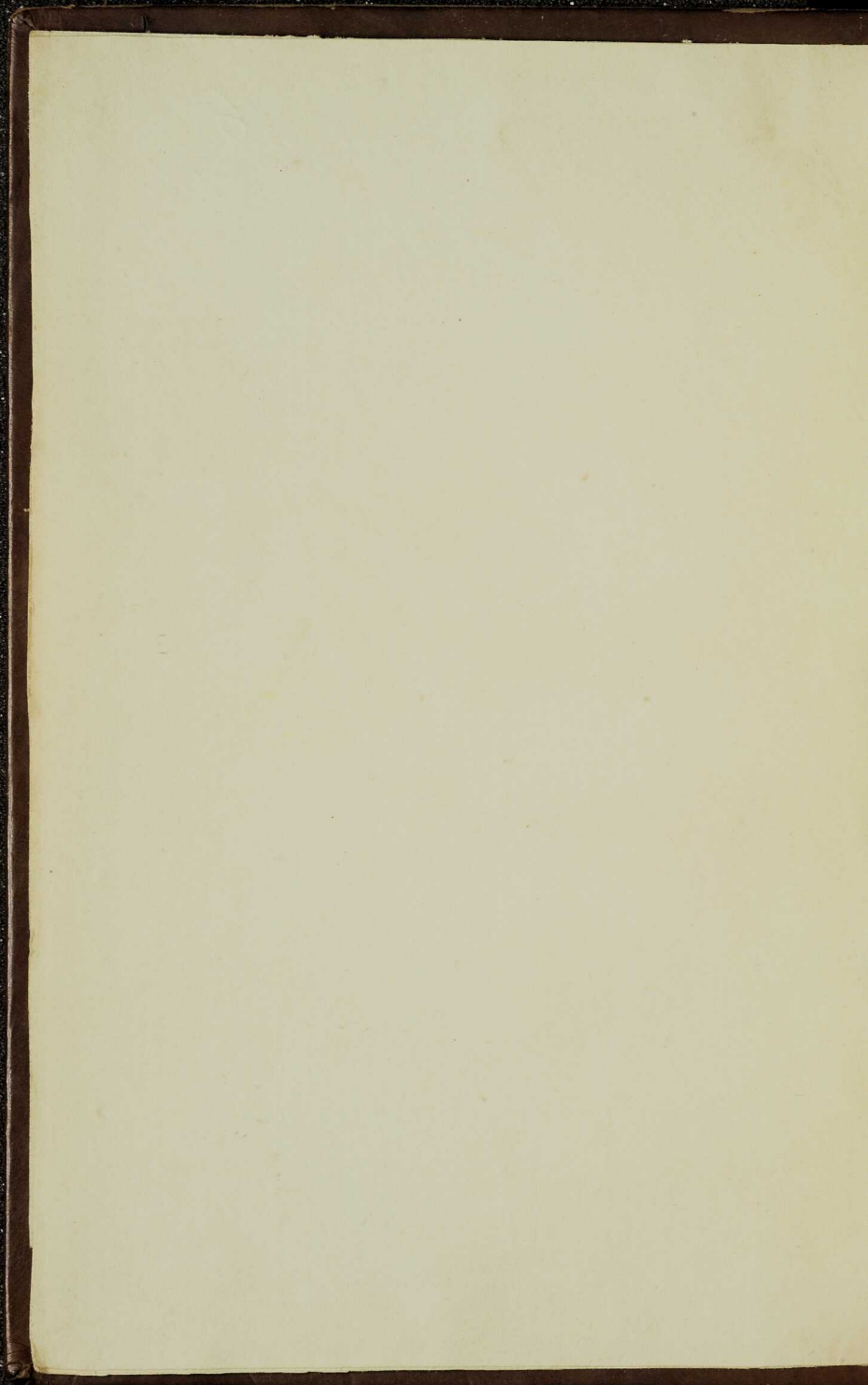
Coll. Rom. 17 Allentini

Schmidt 431

X

607

6259

Dygo y Felipe de
Salazar de mariscal de
por contos y paga de
de

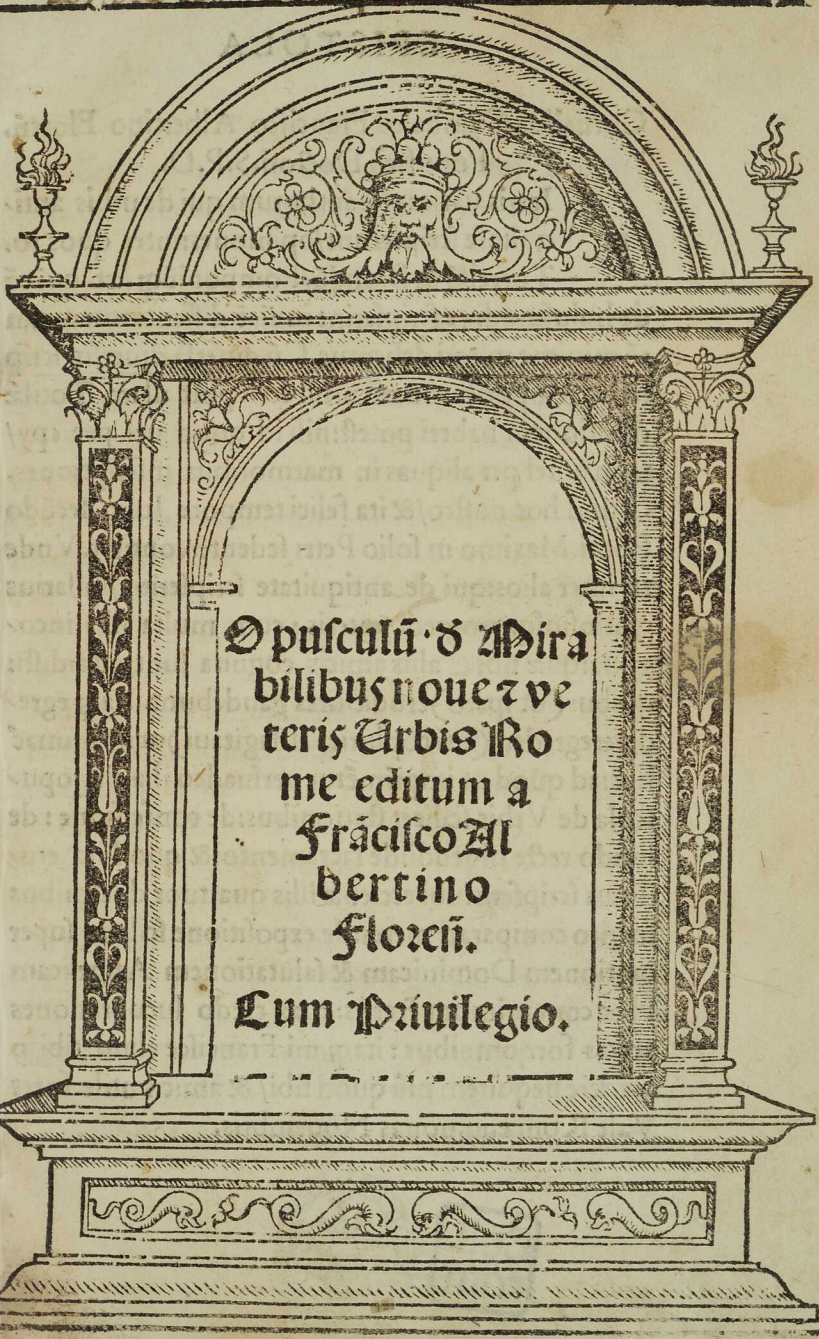

~~haber mas habet quatro noz feresmas~~

[Faint, illegible handwriting, possibly bleed-through from the reverse side of the page.]

Erde Andris de velozno con de asilla a 24 de Julio 1765.
casilla don realys a valen se lanta y con marcos

Opusculū · d · Mira
bilibus noue & ve
teris Urbis Ro
me editum a
Fracisco Al
bertino
Floreni.
Cum Priuilegio.

Coll. Rom. 17 Albertini

EPISTOLA

Schmidt 431

Francisco Albertini

Cornelius Cymbalus Francisco Albertino Florenti.
Pontificii Doctore. S. P. D.

Iraris varias esse authorum qui de urbis anti-
m quitate scripserunt/opiniones: inter quos lo-
Torreliū & Blondū/Pomponiūq; lat. qui cū
de huiusmodi re scripserint inuicē dissentiunt: quam
rē minime mirari debemus. Cū diuersa diuersis scrip-
serint temporibus: nam nihil certi post illam Totilæ
dirutionem haberi potest: nisi id quod uel per epy/
taphia: uel per aliquas in marmoribus inscriptiones.
Quod hoc nostro/& ita felici tempore Julio secūdo
Ponti. Maximo in solio Petri sedente/contigit. Vnde
tu inter alios: qui de antiquitate scripserint / hilarius
gratiosiusq; progredi poteris: cum multa illis inco-
gnita: quæ tibi & aliis amicis cognita sunt addidisti:
quibus (ut spero) eruditiores gaudebunt. Itaq; egre-
dere: egredere (uti cōpluries efflagitau) ut imprimat
hoc: ad quod ut imprimētur persuadeo illa alia opu-
scula de Urbis scilicet stationibus: de confessione: de
modo recte uiuendi: de sacramento: & quod ita eru-
ditius scripseris: ubi ecclesiæ illis quattuor doctoribus
merito comparari meres: de expositione scilicet super
orationem Dominicam & salutationem Angelicam
Hoc cum primum feceris: tuas credo lucubrationes
gratas fore: omnibus: itaq; mi Franciscæ aliud tibi p
suadere nequirem nisi quod tibi / & amicis utile foret
Vale Romæ. iiii. nonas Nouembris.

1157.1535

TABVLA

Cornelii Disticon.

Si priscam quis sine nouam uult cernere Romam

Is duce Francisco mœnia cuncta uidet.

In primo Libro.

De mœnibus & ambitu Urbis & pomerio.

De portis Urbis. char. vii.

De Viis & plateis. char. ix.

De pontibus Urbis. char. x.

De montibus & collibus. char. xiii.

De aquæductibus. char. xvii.

De Thermis. char. xx.

De Naumachiis & Cloacis. char. xxiii.

De Circis eius. char. xxiiii.

De Theatris & amphitheatris. char. xxviii.

De ærario & pecunia pub. char. xxvi.

De Foris & curiis. char. xxvii.

De Campo Martio & aliis campis. char. xxix.

De Palatiis & loco palladii. char. xxx.

De domibus & insulis. char. xxxii.

De Nymphæis & Horreis. char. xxxiiii.

De Tribubus & Regionibus Urbis. char. xxxv.

In secundo Libro.

De sacerdotibus & magistratibus. char. xlii.

De templis Urbis. char. lxiiii.

De Bibliothecis & Basilicis. char. l.

TABVLA

De Capitoliiis.	char.	li.
De asylo & nōnullis Tutribus.	char.	lii.
De Porticibus & labris porphireis.	char.	liiii.
De Tropheis & colūniis memorādis.	char.	lv.
De Arcubus triumphalibus.	char.	lvi.
De colloſſis Vrbiſ.	char.	lix.
De ſtatuis ac picturis.	char.	lx.
De cœmiteriis ſacris.	char.	lxiii.
De ſepulco. Auguſtoge. & mole Hadriana		lxiiii.
De ſeptizōio & nōnullis epythaphiis.	car.	lxvi.
De Obeliſcis & methis.	char.	lxvii.
De carcere pub.	char.	lxviii.
De Legibus & tabulis Aeneis.	char.	lxix.
De laudibus nonnullorū Ro.	char.	lxx.
De diuitiis Ro.	char.	lxxii.
De Triumpho nonnullorū.	char.	lxxiii.
De Magnitudine imperii.	char.	lxxvii.
De Laude Vrbiſ.	char.	lxxvii.
In Tertio Libro.		
De Noua Vrbe Ro.	char.	lxxx.
De nōnullis eccleſus & capellis.	char.	lxxxi.
De palatiis pontificum.	char.	lxxxv.
De domibus Cardinalium.	char.	lxxxvi.
De Hoſpitalibus.	char.	lxxxix.
De bibliot hecis.	char.	lxxxix.
De Caſtro ſancti Angeli.	char.	xc.
De Beluidere.	char.	xcis.

De Porticibus.	char.	xcii.
De Viis & Plateis.	char.	xcii.
De Sepulchris memorandis.	char.	xciii.
De Valuis & Colūnis Aeneis.	char.	xciiii.
De Officina pecuniæ.	char.	xcv.
De Fontibus & Pontibus.	char.	xcv.
De cloacis & purgat: Anienis.	char.	xcvi.
De Aedificiis ab Iulio.ii.cōstruētis.	char.	xcvi.
De laudibus Ciuit.Flori.& Saon.	char.	xcviii.

FINIS.

EPISTOLA

Humilis ac deuotus Franciscus Albertinus florenti/
nus/unus e capellanis Reueren. Car. tit. sanctæ
Sabinæ ad Iulium. ii. Ponti. Maximum.

Onsuetudo mea in amicos Beatissime p̄r/ &
amor felicissimæ bonæ memoriæ Galeotti
c Car. defuncti/ac plurima eius erga me offi-
cia uehementer cogunt: ut tuæ Sanctitati
meum studium/omnem operam pollicear. Idq̄ ne-
poti Sixto Car. eius fratri polliceor. Quotiescunq̄
illum uideo Galeotti semper iussa mihi imposita cū
imagine in mentem subeunt. Sed ea tempora incide-
runt: ut gratiam & auctoritatem meam non audeam
polliceri: nisi hac exceptione/quantum possim/ quan-
tunq̄ ualeam. In cæteris uero rebus absq̄ ulla expe-
ctatione temporis aut laboris occupationis ue opera
mea sanctitas tua utatur. Quod pollicear præter me
ipsum/nihil est. Cum enim opusculum de stationi-
bus & Reliquiis Urbis ad Imperatorem diuino au-
xilio a me compositum uidisset præfatus Reueren.
Galeottus/dixit. Frâcisce: Bonum opus operatus es.
Quare & mirabilia Romæ impfecta fabularūq̄ nu-
gis plena non corrigis? Non enim datur corona inci-
pientibus/ sed perseverantibus usq̄ in finem. Præ-
cor te ut in hoc mihi complaceas. Bonæ intentiōi cu-
ius annuens promisi. Ea diligentia qua potui: opu-
sculum de mirabilibus Romæ ueteris emendaui: ac

nouæ Urbis aliud in lucem produxi: quod quidem
 Reueren. Galeotto Vicecancellario/ac sanctæ Romæ
 Ecclesiæ presbytero Cardi. titu. S. P. ad uin. dedicare
 destinaueram. Sed improba & acerba mors Pontifex
 summe in tanta rerū expectatiōe felicitati eius & labo-
 ri meo inuidit in medio itineris cursu. Tamen sicut
 domino placuit ita factū est: sit nomē dñi benedictū:
 & anima eius cum sanctis omnibus in pace Christi
 requiescat. Humiliter precor sanctitatem tuā: ut ipsa
 pro eius amore paruulum munusculum in loco uir-
 tute præditi Nepotis a seruulo Francisco de Alberti.
 floren. simul cum eius recta intentione/sinceraq; fide
 accipere uelit. Quod quidem opusculum tuæ sancti-
 tati iamdiu tanq̄ numini dicatum est: quam amo/ob-
 seruo/uenere atq; colo: rectam ualitudinem perpetua
 atq; opto. Quod si impetrauero/nihil est quod ti-
 meam. Tua igitur sanctitas congaudeat ac semper le-
 tetur de felicitate ac uictoria ciuitatis Bonon recupe-
 rata & aliarū ciuitatum a Venetis occupatarū. s. Fauē-
 tia: Ariminum: Ceruia: & antiqua Rauēna: quæ oēs
 ad pristinam libertatē ecclesiæ deuenere tempore tue
 sanctitatis. Quid nūc restat nisi ipsos infideles ac pfi-
 dos maumethanos persequi: ut ad ueram fidem con-
 uertantur? Latetur inquam tua Beatitudo / tempore
 cuius Portugall. Rex nouas insulas & barbaras natio-
 nes ad fidem Christi conuertit. Nouissime uero Hy-
 spaniarum Rex cum Car. Tolletano ciuitates & pos

*ferdinandus
 regnū Granatæ
 recuperauit cui
 pater pater de
 medea Cordina
 lis Tolletanus
 presul presul
 fuit.*

EPISTOLA

tus infidelium debellauit ad fidēq; ueri dei conuerti fecit. Si membra hoc faciunt : quid caput cū brachiis cæterisq; corporis membris totius christianitatis unitæ faciet. Dñs noster Iesus Christus per uiscera misericordiæ suæ faciat Principes ipsos concordēs: ut populus Christianus merito & numero augeat̄. Pater Beatissime quomodo patitur sanctitas tua ciuitatem Sanctam Hierusalem/ac loca sancta a spurcissimis fidei hostibus conculcari: ac sepulchrum Xpi a p̄fidis maumetanis coinquinari: sanctamq; Ecclesiā Catholicam ab inimicis Xpi persequi? **V**rbanus. n. ii. Pontifex cum tricentis Mill. hominum signo salutiferæ Crucis afixis: quid nam fecit? Nōne & Anthiochiā & Asiam fere uniuersam ad fidem Xpi conuertit? Relinquo expeditionem Lucii. ii. & Clementis & Innocentii. iiii. Honoriiq; eiusdem nominis aliorūq; Pontificum: qui ad ipsam expeditionem Principes & Reges Xpianos conuocarunt: ac uictoria tandem potiti sunt. Utilis est hæc sancta expeditio animæ. s. & corpori pugnantēs pro fide sancta perueniamus ad gloriā sempiternam. Cæterum quanta & qualia bona temporalia & regna ac dominia ex hac expeditione assequi possimus: res ipsa: per se patet: & præsertim terram fluentem lacte & melle/quam deus promisit populo suo colendam. Heu nephas: heu dedecus totius populi Christiani: si rem publicam xpianam saluam cupitis. Xpm diligite: qua mente / quo uultu / quibus ue

EPISTOLA

oculis intueri potestis tot insignes prouincias ac no-
 biles ciuitates cum imperio Constantinopolitanos
 quibus in locis populus Christianus Euangelium
 sanctum predicare consueuerat/ab hostibus fidei chri-
 stianæ nunc occupari? Cauendum est a uero iudice
 dicente. Omnis arbor quæ non facit fructum excide-
 tur & in ignem mittetur. Et iterum. Auferetur a uobis
 regnum: & dabitur genti facienti fructum eius. Exp-
 giscimini pusillanimes & nolite timere. dominus. u-
 pugnat pro fidelibus. Si Saul percussit mille & Dauid
 decem millia in figura prioris testamenti. Nonne &
 dominus noster Iesus Christus in uero testamento
 percutiet & confringet capita omnium inimicorum
 ecclesie sue sancte? Cessent iam ciuilia bella: cessent
 iam iam bella christianorum principum in christianos.
 Iam sunt principes undiq; armati ad prelium in ipsa
 Italia. Iam tempus messis aduenit. Ecce inquam para-
 ta sunt omnia: periculum est in mora. O inuicti ger-
 mani ubi sunt uictoriae antiquae? O Christianissimi
 galii: qui iam Christi sepulchrum recuperastis? O fi-
 delissimi Hyspani qui toties cum infidelibus pugna-
 stis? O fortissimi pannonii qui quotidie contra mau-
 methanos tanq; scutum fidei pugnatu? O inelyti &
 potetes Itali ubi sunt uires & ingenia ac ipsae diuitiae?
 ubi inquam mirabilia gesta antiquorum uestrorum
 memoria digna: qui totum orbem sub suo imperio
 congregarunt? Quid dicam de regibus uniuersis / ac

*in uicti germani
 christianissimi galii
 fidelissimi hispa-
 ni
 fortissimi panno-
 ni
 inelyti Itali.*

aliis principibus christianis: qui quidem omnes concurrēt ad tam sanctam & dignam expeditionē. Quapropter Beatissime pater tali deprecor/ut alter iulius inuictissimus in tertio triumpho cuius scriptum erat. Veni. Vidi. Vici. Eadem uerba in triumpho Crucis christi decantare ualeat Sanctitas tua. Quantum uero meritum quantaq; laus & æternitas gloriæ apud deum & homines ex hoc opere paretur tuæ sanctitati: ipsamet pro sua singulari sapiētia existimare facilis potest/ q̄ ullis uerbis explicari. Ego dum tempus habemus operemur bonum pro salute animarū ad laudem & gloriam omnipotentis Dei qui uiuit & regnat in sæculum.

Prohemium.

Rbs Roma: quæ caput est aliarum ciuitatum condita fuit Olympiade. vii. teste Dionysio. Mūdi uero. iiii. M. cccl. Ante salutem uero dñi fere septingētos. & a R homo comite Aeneæ uel a Roma Ascanii neptæ uel a Roma Itali filia ut clare dicunt in noua Vrbe nominatam esse dicunt: quibus nō nulli a Romo fratre Remi: q̄ fuit primus Rex Romanoru/ Romam esse uelint: quæ quidem a barbaris exterisq; gētibus saepe incensa fuit ac diruta. Quapropter beatissime pater in primo libro scribā de moribus & portis ac pontibus & regiōibus ueteris Romæ. In secundo uero de templis & Magistratibus &

Capitolio & aliis aedificiis & mirabilibus eius. in ter-
 tio & ultimo concludam libro/in quo scribam de pa-
 latii pontificum & Cardinalium aedibus & aliis aedi-
 ficiis nouae Urbis: ea breuitate qua potero/ nonnulla
 conueniens de pulchris rebus Florentinae ciuitatis na-
 ta occasione propositi: ne a patria ipsa ingritudinis
 uitio reprehendatur/ cum sit quod ipsi florentini i initio
 ciuitatis praedictae/ Romani per multum tempus ap-
 pellati sint. Tamen in hoc pareat mihi Sanctitas tua/
 quod simpliciter stiloque infimo potiusquam mediocri uel
 supremo (ut deceret) scripserim. Sū enim doctis atque
 indoctis debitor/ quos quidem omnes deprecor / ut
 errores ipsos charitatis gratia castigent: ac deum ipsū
 pro me orent immortalem.

B ii

DE MOENIBVS ET AMBITV

De Moenibus & ambitu Urbis Ro.

MOENIA Magnae Urbis Romae habuerunt. d. xxxiiii. Torres cum pinis / & propugnaculis atq; de ambulatoriis uigiliq; receptaculis: nunc uero Torres numero sunt. ccc. xv.

Ambitum uero Urbis. xx. mil. passuum continuisse dicitur / teste Plinio & Vopisco: Flavius uero hystoricus scribit. Aurelium imperatorem ambitum Urbis ad. l. Mil. passuum ampliasse ripasq; Tyberis extraxisse. Nostro uero tpe cum ianiculo & Vaticano uix passuum millia quindecim esse iudico: quod em moenia pluries diruta fuere a barbaris: postea uero a diuersis Pontificibus multis in locis instaurata. Poggius noster Flor. ad Nicolaum. v. Pont. de uarietate fortunae Lib. primo scribit. Quid iam querat quod etiam stuporem recensenti mihi affert Urbis moenia ita multiplici clade afflicta / ita a fundamentis eruta. ut ne dum locus eorum pristinus / sed nedum uestigium quidem ullum aspiciatur / omnium ueterum murorum sublata memoria. Nam ea quae cernis lateritia noua sunt: & post octingentesimum annum de letis prioribus. Primum ab Hadriano incitata collata ab Hathuriae populis centum auri pondus / tum a Gregorio uno & item ab altero pontificibus perfectatunde & diuersorum Pontificum opus uaria redi

dit muroꝝ formam. Antiqua mœnia ex quadrato lapide post incensam a gallis Urbē consumata Liviꝯ tradit: ut in portis ipsius Urbis adhuc uestigia denotant. Apud mœnia erat pomerium. i. spacium quoddam post murū/ qd neq; arari nec habitari fas erat: ut nūc est in nostra Ciuitate Florentina intus & extra cum mætharū signis: adeo quod facile solatii grā/ quisq; deambulare potest. tamen Romæ nostro tempore non seruatur: ubi & uineæ & priuatæ ædes Urbis mœnibus coniunctæ sunt: a pluribus namq; Imperatoribus ampliata sunt / ut apparet super portam Portuensē in lapide cum his litteris.

IMPP. CAESS. DD. HH. INVICTIS
SIMIS PRINCIPIBUS HARCA-
DIO ET HONORIO Victoribus ac Triū-
phatoribus semp Augg. ob instauratos Urbis Aeter-
næ Muros/Portas ac Turres ægestis imensis ruderi-
bus ex subgestiōibus. V. C. & illustris militis & ma-
gistri urriusq; militiæ ad perpetuitatem nominis eorū
simulachra constituit.

Similiter & de pomerio hoc anno. M. D. ix. in lapide Tyburtino nuper offosso non longe a Cancellaria litteræ indicant.

POMERIVM.

TI. CLAVDIVS DRVSI. F. CAI-
SAR. AVG. Germanicus Pō. Max. Trib. pot.
VIII. imp. xvi. Cos. IIII. Censor P. P. auctis pa-

DE PORTIS

puli Romani finibus Pomperiū. **AMPLIA SIT**
TEMINA SIT Q.

Nonnulla in stationum opusculo de ipsa Vrbe scrip-
 si/quæ quidem replicare superfluum uidetur.

De portis Urbis.

Romulus primus romanorū rex tribus portis tantū
 cinxerat Urbem: quibus nonnulli quattuor affirmant.
 Primæ porta Mugonia dicebatur a mugitu animalium
 quæ & trigonia postea dicta fuit.

Secunda porta Carmentalis a Carmēta matre Aeuā
 dri: quæ & Scelerata postea uocata est non longe po-
 sita erat a iano.

Tertia uero Pādana seu Romanula uocabatur: quæ
 & libera dicta est: quam Pompilius instituit clausam
 stare pacis tpe/ut ait Piso in Annal. Linius dicit suo
 tempore. xxxvii. portas fuisse in Vrbe. Plinius uero
 dicit. xxx. quamuis septem clausas fuisse confirmet.
 Nostra uero ætate sunt. xx. cum illis: quæ in ciuitate
 Leonina comprehenduntur.

Prima porta principalis triumphalis dicebatur / quæ
 omnium erat celeberrima non longe ab ecclesia San-
 cti Spiritus posita.

Secunda porta Flumentana postea uero **Flaminia** a
 Via nunc uero porta populi appellatur.

Tertia porta Collatina: quæ Collatiam Sabinorum
 opidum ducebat: postea uero Pinciano a Pincio sena-
 tore/ quæ quidem nomen retinet.

Quarta porta Quirinalis a Quirinali sacello seu col-
lina a Quirinali Colle: eadem Aegonensis dicta ab
Aegono mōte: postea uero Salaria: ut nūc a sale dcā.
Quinta porta Numētana a Numēto opido postea
Viminalis a uiminum multitudine: nunc autem ap-
pellatur porta sanctæ Agnetis.

Sexta porta Exqlina postea Tyburtina deinde Tha-
urina a capite tauri. nunc uero porta sancti Laurentii
extra muros dicitur. Pomponius lætus Exquilinam
dicit esse nunc clausam cum porta inter aggeres.

Septima porta Labicana seu Neuia a Neuiō nemo-
re nunc uero porta maior appellatur: super quam lit-
teræ multæ cubitales apparēt: ut dicā ī aqueductibus.

Octaua porta Asinaria/ quibus nonnulli dicant Cæli/
montanā & Septimiam appellatam fuisse, tamē anti-
quitas porta Calimontana erat inter Asinariam &
Metrodii/ sed in moenium instauratione clausa remā-
sit: nunc uero porta sancti iohannis appellatur.

Nona porta Gabiufa dicebatur quæ nunc est clausa
muro nonnulli Metrodii portam appellant.

Decima porta Latina sicut & nunc appellatur nō lō-
ge ab ecclesia sancti iohannis Euangelistæ ab ipsa Via
Undecima porta Capena postea uero Appia. nunc
autem porta sancti Sebastiani appellatur.

Duodecima porta Trigemina seu Hostiensis diceba-
tur ut Frontino placet: nunc uero porta sancti Pauli
appellatur.

DE PORTIS VRBIS

Decimatertia porta Portuēsis a portu Claudii Imp. dicta. nūc uero porta ripæ dicitur in qua sunt litteræ Harcadii & Honorii imp. de instauratione ut superius dixi.

Decimaquarta porta Aurelia nunc autem porta sancti Pancratii dicitur.

Decimaquinta porta Fontinalis non longe a prædicta in uaticano adhuc extant uestigia a fontibus dicta: ut L. uio placet.

Decimasexta porta Septimiana a Septimio imperatore: quæ nomen adhuc retinet.

Decimaseptima porta Turrionis dicitur a Nicolao quinto fundata non longe a Campo sancto: quæ & Posterula dicitur.

Decima octaua porta Pertusa in monte Vaticano non longe a stabulis palatinis.

Est & porta Iulia apud uiridarium: quam nuper tua Beatitudo sumptuoso ædificio & Tyburtino lapide fundauit exornauitq; apud noua Mœnia Beluidere nuncupata: quæ quidem duæ portæ: non semper (ut alia) ostendunt introitum patefactum: sed potius ad cōmoditatem Pontificis & curialium aperiuntur.

Vigesima porta Aenæa uocatur: nunc uero porta castelli sancti Angeli dicitur: non longe a mole Hadriana: quæ ultimæ quinq; portæ positæ sunt in ciuitate Leonina.

Erant & alia portæ: ut Querquetulana a quercu. La

uernalis a Lauerna dea . Rudusculana : quod arata
esset uel quasi rudis sit imposita & relicta apud Ne/
uiam portam . Ruthumena ab auriga sic dicto . Mi/
nutia a facello Minutii . Catularia a canibus dicta : q
ibidem imolabantur : aditus quarum propter ueru/
statem & moenium instaurationem nescitur : tamen
multi multa dicunt/quot homines/tot sententia.

De Viis & Plateis.

e Rant enim in Vrbe uia. xxix. principales: ut pla/
cet. P. uictoris: tamen tot erant uia. quot portæ ut
Liuus inquit/ de quibus nonnulla scribam.

Via triumphalis a Vaticano/ubi & pons erat triumi/
phalis ad Capitolium usq; tendebat : quibus nonnulli
ad Velabrum usq; affirmant.

Via Famminia/quam. C. flaminus collega M. Le/
pidi in consulatu uictor ligurum strauit ex urbe Ro.
per Tusciam & Umbriam Ariminum usq; ut adhuc
in multis locis uisuntur uestigia.

Via Salaria: quæ a sale nomen accepit : quoniam per
illam sal in Sabinos portari consueuerat.

Via Numentana siue Eregulensis/qua itur Nomētū
quod est oppidum in Sabinis : & in agro numenta/
no balnea fuere : unde Nero Claudius fugiens ad.
iiii. milliarium in suburbano liberti sui inter Salaria/
& Numentanam uiam seipsum interfecit.

Via Labicana a porta Exquilina incipiens a qua &
prænestina : de quibus Strabo mentionem fecit lib. y.

Via Lat'na quæ posita est inter Appiam uiam & Valerianam: quæ ad Cassinum oppidum Appiæ coniungitur in qua sepelliébatur cadauera sicut in Flaminia.

Via Appia: quæ tendit ad ecclesiam sancti Sebastiani ab Appio Claudio censore: qui dictam uiam a porta Capena Capuam usq; strauit: quam postea Traianus Impe. instaurauit Brundisium usq;: ut inquit Strabo: paludesq; pontinas siccauit & alia q̄ plurima restituit ædificia: ut in lapide marmoreo apud Circum maximum in uento apparet cum his litteris sculptis.

IMP. CAES. DIVI NERVE. F. TRAIANO Germanico Dacico. Pont. Max. Tribu. Pot. VIII. Imp. IX. Cos. V. P. P. Trib. xxxv. Quod liberalitate optimi Principis commoda earum etiam locorum adiectione ampliata sint.

Via Piscina erat inter Thermas Antonianas & ecclesiam sancti Sixti. ut adhuc uestigia demonstrant.

Via Suburana: quæ tendit a foro Traiani ad ecclesiam sancti Martini in montibus.

Via alta a Thermis Constantini usq; ad uiminalem portam tendebat.

Via Traiana & Aurelia a nominibus propriis dicte. Erat & uia Valeria & Tyburtina. Amnia & Aemilia

Via Claudia & Campana. Hostiensis & Laurétina

Via Setina & Ardeatina. Tyberina & Quinta. Via

Cassia & Cornelia. Gallicana & Patinaria. Via asina

ria & Cimina: quæ quidem omnes retinent nomen

usque in hodiernam diem.

Erat præterea in urbe Via sacra: in qua ictum fuit fœdus inter Romulum & Tacium: quam Cæsar dum esset Dictator uelis intexit a domo sua ad Cluium usque in Capitolium & tēdebat a Regia seu a curia ueteri ad arcem usque: per quam triumphantes ibant ad Capitolium. & in qua augures sedem habētes in augurari consueuerant non longe a carinis.

Via noua/quam instaurauit anto. Caracalla. imper. erat apud Thermas ipsius/quæ incipit a porta pallatii per radices ipsius montis supra Circum max. usque ad infima piscinæ. piscina pub. erat ubi nunc ecclesia sancti Sixti.

Via lata erat apud iscum: quæ adhuc cū ecclesia sanctæ Mariæ in uia lata nomen retinet.

Erāt & aliæ uia: ut ianuclensis & Gallia: uestigia quarum haud facile cognoscuntur. Vespasianus uero imper. multas uias destructas instaurauit: ut in uetustissimo lapide marmoreo ante ædes Cōseruatorum posito litteræ incisæ indicant. S.

IMP. CÆSARI VESPASIANO AVGV. PONT. MAX. Trib. Pot. III. IMP. XII. PP. Cos. III. Des. IIII.

.S.C.

Quod Vias Vrbi negligentia superior. tempor. corruptas impensa sua restituit.

Erant deniq; in urbe plateæ pluribus in locis uariis

DE PONTIBVS

lapidibus stratis & statuis & collosis exornatis.
Platea uero pallatii saxo lacedemonico ac porphireti-
co Ant. Heliogabalus imperator strauerat.

Erant in ipsa Vrbe multæ Areæ: ut area Capitolina
in qua erant cellulæ subterraneæ teste Gellio lib.ii.
ubi reponi solerent signa uetera: quæ ex eo templo
collapsa essent & alia quædam religiose donariis con-
secrata & adhuc uisuntur uestigia uulgo Sala Cæsa-
ris. Erat & Area pinaria & Apollinis ut dicitur in re-
gionibus. Erat præterea Umbilicus ipsius Urbis in
Regione.viii.ut apparet in marmore antiquo trans-
lato ad ecclesiam sancti Ioannis de pinea.

Tamen pater Beatissime: non omnes omnia possu-
mus. Quæ autem feci/ domino adiuuante / cito feci:
ut infra scripta carmina decantare ualeam.

Si bene quid facias: facias cito: nam cito factum.

Gratum erit: ingratum gratia tarda facit.

De Pontibus Urbis.

Pontes Urbis septem fuere principales/ quibus Vibius
æquester & P. uict. octo fuisse confirmant. Videlicet.
Aelius. Aemilius. A u r l i u s. Tarpeius. Palatinus. Ex-
quilinus. Vaticanus & Ianuclensis. Ioan. Annius Vi-
terb. super Fabium pictorem scribit Carmentalis por-
ta erat ubi pons carmentalis: quo trecenti Fabii con-
tra ueientes transeuntes Tyberim in se linquebāt ra-
niculum a dextra ut patet in Liuiō.

Primus pons sublitius dicebat: qui fuit ligneus ab

Anco Martio rege Ro. structus. postea uero ab Ho-
ratio coclito pro libertate patriæ intercisus: quem de-
inde Aemilius lapideum fecit: a quo Aemilii nomē
accepit: uestigia cuius ad radices Auentini diruta cer-
nuntur. uulgo dicitur marmorata.

Secundus pons erat senatorum: qui & Palatinus di-
cebatur: nunc uero pons sanctæ Mariæ uocatur.

Tertius pons est insula Iouis lycaonia uetustissimus
qui & Tarpeius antea dictus fuit seu Fabritius quē
I. Fabritium. C. D. curatorem uiarum faciundum cu-
rasse epygramma testatur: & M. Lepidum. & M. F.
Cos. approbasse. In arcu pontis supra profluentem
est inscriptio corrofa cum his litteris.

L. FABRITIVS. C. F. CVR. VIAR. faciundum
coeravit. Q. Lepi. M. F. M. Lollius. M. F. Cos. pro-
bauerunt. nunc uero pons. iiii. capita nominatur. in
quo loco est Quartus pons cōiunctus predicto pon-
ti: qui uocabatur pons Cestius siue Exquilius (ut
placet Pub. uic. (in quo marmoreæ tabulæ uetustate
consumptæ cum his litteris uisuntur.

Domini. Nostri IMPERATORES Cæ-
sares. FL. VALENTIANVS PIVS FELIX
MAXIMVS uictor ac triumph. semp Aug. pon. Ma-
ximus Germanic. Max. Alamann. Max. Franc. Max.
Trib. pot. vii. imp. vi. Cos. ii. P. p̄p̄.
ET FL. VALENS Pius Fœlix Maximus uictor
ac triūf. semp Aug. pon. max. Fran. Max. Ghothie

DE PONTIBVS

max.trib.pot.vii.imp.vi. Cos.ii. P.p̄p̄.
ET GRATIANVS Pius Fœlix Max. uictor ac
 triumf. Semper Aug. pontifex maxi. Franci. Maxi.
 Ghotthic.max.trib.pot.iii.imp.ii. Cons. primum. P.
 p̄p̄.pontem Fœlicis nominis Gratiani in usum sena-
 tus ac populi constitui dedicariq; iusserunt. Nostro
 uero tempore pons sancti Bart.uocatur.

Quintus pons aurelius dicebatur postea Ianuclen-
 sis:quem Antonius pius imp.marmoreū fecit a Ne-
 rone dirutus fuit: quem Sixtus.iiii. Ponti. maxi. in
 usum populi Ro.& curialium sumptuoso opere ty-
 burtinis lapidibus refecit:longitudo cuius ped. ccxy.
 & pons Sixti dicitur:antea uero a curialibus pons ru-
 ptus appellatus est.

Sextus pons triumphalis dicebatur apud ecclesiam
 & Hospitale sancti Spiritus in Saxia/ut adhuc uesti-
 gia ipsius antiquitatis apparent/qui & Vaticanus an-
 tea dictus fuit:quem quidem tua beatitudo uult re-
 stituere:& iam a populo Ro.pons iulii uocatur.

Septimus pons Urbis Aelius seu Hadrianus uoca-
 batur ab ipso Helio Hadriano imp. cōstructo apud
 molem ipsius nostro tempore pōs sancti Angeli nō
 minatur:subtec quos pontes prædictos regalis Ty-
 ber rapido cursu illabitur: iuxta ripam cuius lapis
 marmoreus nuper effossus est cum his lris sculptis.
EX Auctoritate imp.Cæsa. Vespasiani aug.p.M.
 Trib.pot.iiii.imp.x.pp. Cos.iiii. V. Censor. Caius

calpetanus Rantius Quirinalis Valerius cestus cura
tor riparum & aluci tyberis terminauit R. R. Prox.
Erat & pons in campo Martio apud montem citato
rium de quo Suetonius mentionem facit. ubi de cō
siliis coniatorum in Cæsarem diserebat: primum
cunctati utrum ne in campo Martio per comitia tri
bus ad suffragia uocantem partibus diuisis e ponte
deicerent: atq; exceptum trucidarent: an in sacra uia/
uel in aditum theatri adorirentur.

Erat præterea pons marmoreus in foro R. o. a palatio
ad capitolium usq; nil tota urbe præclarior fuit pon
te prædicto: quem. C. callicula fecit & capitolium cō
iunxit/ quem quidem. lxxx. ingentes columnæ mar
moreæ celatæ sustentabant. at ex eo nūc sex tantum
colūnæ: tris. n. ad radices palatini montis aliæ tres ad
capitolii uisunt/ nō lōge a qbus hoc āno multa mar
mora effossa fuere cū ingēti base marmorea/ in q̄ erat
hæc inscriptio forma circulari cū lris incisa: uidelicet.

VICENNALIA IMPERATORVM.

Ab alia uero parte uisebatur sacerdotes sculpti Thau
rum sacrificantes.

Extra urbem est pons Molurus siue Miluius uia Fla
minia. ii. mil. ab urbe ab Emilio scauro constructus
ubi Maxentius tyrannus a Cōstantino superatus est
supra Anienem sunt quatuor pontes primus salarius
secundus Numentanus. tertius Mammeus. Quartus
Lucanus.

DE PONTIBVS

Pons salarius extra portam salariam in quo sunt infra-
scripta carmina incisa.

Quam bene curuati directa est semina pontis

Atq; interruptum continuatur iter.

Miramur rapidas subiecti gurginis undas

Et lubet iratae cernere murmur aquae.

Ite igitur faciles per gaudia nostra Quirites

Et Marsin resonans plausus ubiq; canat.

Qui potuit rigidas Gothorum subdere mentes

Hic docuit durum flumina ferre iugum.

Sunt & aliae litterae ut dicam in opusculo epyth.

Pons Numentanus quo itur Numentum apud ec-
clesiam sanctae Agnetis extra urbem: quem Narses
eunuchus (ut apparet in marmore) construxit.

Pons Mammeus a matre Alexandri imp. instaura-
tus: quem Anto. pius fecerat extra portam Tyburti-
nam corrupte dicitur ponte mamolo. pons uero Lu-
canus est inter Urbem & Tyburtinam ciuitatem in
quo sunt litterae infra-scriptae incisae.

Ti. Plantio. M. Fani Siluano Aeliano pontifi. So-
dali Aug. iiii. Vir. A. A. A. F. F. Q. Ti. Caesaris le-
gat. V. in Germania Pr. Urb. legat. & comiti. Clau-
dii Caesaris in Britania consuli. Pr. Cos. Asiae legat.
praet. Moesiae in qua plura quam centum mil. trans
danubiorum ad praestanda tributa cum coniugibus
ac liberis & princib. aut regibus suis trans duxit. mo-
tum orientem Sarmatar. copressit quae parte magna

exercitus ad expeditionem in Armeniã misisset igno-
tus ante aut insensos. p.r. Reges signa romana ado-
raturus aut hostibus receptos remisit ab aliquis eoge
obsides accepit per quem pacem prouinciæ & confir-
mauit & protulit Scytarũ quoꝝ regẽ Acheronẽsi/ã
est ultra Borustenen obsidione submota primus ex
ea prouincia magno tritici modo annona. P.R. adle-
uiauit hunc legatum in Striniam præfert Urbis re-
missum. Senatus in præfectura triumphalibus orna-
mentis honorauit authore imp. Cæsare Aug. Vespas-
iano uerbis exornatione eius. Q. I. S. S. moesiæ ita
præfuit ut non debuerit in me differri honor trium-
phalium eius ornamentorum nisi quod latior ei cõ-
tigit mora titulus præfecto urbis imp. Cæsar Aug.
Vespasianus iterum Cos fecit. Erant & alii põtes ut
pons Meruli Via portuensi apud dirutam ecclesiam
sancti Petri a Deo dato primo. pp. fundatam : apud
quem sunt litteræ incisæ.

DD. M. M. ANT. ANTII LVPI. PR. ut dicã in
epyth. opusculo. nunc uulgo dicis el ponte del archa.

De montis & collibus Urbis.

Montes in urbe septem numerãtur principales
teste Vergilio qui scribit.

Scilicet & rerum facta est pulcherrima Roma.

Septemq; uno sibi muro circundedit arces.

Nomina quorum sunt hæc. s.

Capitolinus Palatinus Auentinus Celius Exquili-

D

DE MONTIBVS

nus Viminalis & Quirinalis.

Fabius enim pictor e Fabiorum nobili familia dicit. Facies tunc agri huius instar arcus erat: cuius corda esset alueus Thyberis: cornua ad solis quidem ortū rupes auentina & ad occasum capitolina/ media Palatina. Eadem palatina rupes Tyberim a fronte prospicit: a sinistris celio / a dextris exquilino iungitur: Auentinus autem a fronte Thyberim & Capenam tenet: ad dextrā Celiolo ac Viminali heret. Capitolium ante se Thyberim & portam carmentalem cernit hæret illi. Quirinalis. Has rupes antiqui septem colles & septem montes appellauerunt. Area huius arcus est quicquid campi iacet inter Auētinum & Capitolium & a Palatio ad Tyberim. Idem fabius dicit nomina collium ueteris Romæ hæc sunt. Capitolium Quirinalis Exquilinus palatinus Celsus Celiolus Rumurius qui & Auentinus.

Mons Palatinus est ubi palatium maius: in quo Roma Itali filia condidit Valentiam oppidum. Postea uero Euander ex arcadia ueniens habitauit cum suis Herculemq; in hospitio ibidem recepit/ in quo loco Aeneas teste Cephalo Gergitio/ primū ædificare cepit: cui Rap. Vol. cōsentit: in quo postea Romulus Romam oppidulum / teste Fabio pictore regiā Metraposim uertit inq; Palatino colle fundauit: & in eo mōte fuit sedes po. Ro. Palatium a Palatinis ex agro reatino ibidem confidentibus: uel a Pallatia uxore

Latini regis uel a Palantheo archadiae oppido: seu a balatu ouium dicitur.

Mons Capitolinus qui & Tarpeius nominatur a Tarpeia uirgine. Capitolinus uero a capite hominis inuento. hunc montem saturnium antea uocarunt a Saturno qui ibidē habitauit. Fab. pic. ait. Prima igiē origo Romae fuit collis capitolinus antea saturnius dictus. Is est ubi nunc sancta Maria ara coeli & arx capitolii. Diuiditur enim in duos colles teste Gellio & Pompo. Lxx. in capitolium. s. & arcem.

Mons Auentinus qui & Rumurius: in quo habitauit Athalas Italus teste Fabio: ad radices cuius iuxta Tyberim ope atq; consilio Iani capenā oppidulum condidit & regionem eius permissu Italiam dixit: in monte erat silua laurea ioui sacra & fons fauni. Atriū libertatis & spelūca chaci & alia multa aedificia. Auentinus dicitur ab aduentu hominum/ seu ab Auentino rege albanorum ibidem sepulto seu ab auibus aetore Meuiō/ uel a uehendo: q̄ cum mons a ceteris partibus urbis paludibus esset exclusus uehebantur ad illum homines quem Romulus teste Fabio neminem passus est habitare. Nam fratri Remo illum sacrum esse uoluit usq; ad Hylernam Tyberinam de qua Ouidius in fastis. *lib. 6.*

Adiacet antiquus Tyberino lacus *Hylernae Hylerni*

Pontifices illuc nunc quoq; sacra ferunt.

De quo loco Berofus & Io. ann. clare dixerunt. Mōs

DE MONTIBVS

predictus Auentinus est ubi ecclesia. s. Sabina. Fabi
 us dicit. tres colles primum coluere ante Romulum
 medium quidem Roma filia itali: extremos uero Sa
 turnus & Italus. Atrium libertatis. Atrium proprie
 ab atratribus tuscis teste Var. appellatum genus est
 ædificii ante ædem cõtinens mediam aream ut inqt
 Festus pom. Victruius uero scribit lib. vi. Atria la
 nuis eẽ proxima. Linius scribit atrium libertatis Ro
 mæ fuerat uetustissimum & obsides tarentinos in di
 cto atrio custoditos fuisse scribit præterea refectum
 fuisse ampliaturq; ab Heliopeto. & Cor. cethego cẽ
 soribus. Suetonius uero ab asinio pollione atrium li
 bertatis refectũ fuisse scribit. Nõnulli uolunt porticũ
 ueste fuisse ubi nunc tres columnæ quas dixi e põte
 palatino esse & aliæ tres capitolii aliud atrium a Tito
 & Domitiano instauratum in quo sunt nonnulla si
 gna litterarum uidelicet. RESTITVER.
 Mons Cælius a Celio Vibienco tusco duce nobili q
 cũ suis in auxiliũ Romuli uenit cõtra Latinorũ regẽ
 Acronẽ: & incipit a basilica lateranen. & terminũ po
 nit ubi nunc est ecclesia. s. Gregorii & includit eccle
 sias Mariæ in Dominice & Stephani rotundi & Ioã
 nis & Pauli ac Petri & Marcellini i radicibus eius &
 alias nonnullas ecclesias. Et ibi prope est quatriuium
 s. inter Cælium ipsum & Exquillas / in quo monte
 erāt ædificia sumptuosa ut dices infra: uestigia quo
 rum adhuc multis in locis uisuntur in uinea domini

Achillis de Ciampolis de castro plebis in qua saepe
 fui cū.d. Iuliano Marasca & Bartholomeo Cynisco.
 Mons exquilinus est omnium altissimus in quo lo-
 co nūc est ecclesia sanctæ Mariæ maioris: prope quā
 erat Basilica Sicimini Romani. Marcus Varro dicit
 Exquilix duo montes habiti qd' pars Cespis montis
 suo antiquo nomine etiā nūc in sacris appellatur: est
 & mons oppius. Exquilix teste Pomponio Laeto in-
 cipiunt ab ecclesia sancti Petri a uinculis & p̄tēdunt
 usq; ad sanctæ Crucis: inde ad Termas dioclianas:
 illinc circum eūdo includit ecclesiam sancti Andreae
 & Antonii atq; Praxedis & alias nonnullas: ab escu-
 bando dicitur/ quod ibi escultæ a Rege Tull. essente
 uel quod ante urbem conditam/ ut nonnullis placet/
 Collis ille aucupibus erat in usum: ut sparsis. Quis-
 quiliis aues illuderentur.

Mons Quirinalis est: in quo sunt equi marmorei a
 Fidia & Praxitele sculpti: pars cuius infima solo ade-
 quata/ ut columna Traiani in foro suo posita melius
 circūspici posset: qui prius mons Egonus appellatus
 est/ in quo loco & monte est ecclesia sanctæ Agathæ
 in Subura ubi & decem tabernæ fuerunt: ut in tibur-
 tinis lapidibus nouiter effossis apparet: qui mons te-
 ste Dionysio lib. ii. hæret Capitolino: dictus a Iuno-
 nis sabinæ templo / quam illi hastatam siue curim. i.
 quirim uocant. Eundo uero a sinistris est uallis in-
 clusa parietibus: ubi fiebant Floralia: & mons a dex-

DE MONTIBVS

tris habet domū cardinalis Neapolitani in pte Quirinalis montis: qui uocatur mons Clateræ & Apollinis. Mons uero a dextris uocatur Capitolium uetus ubi fuit templus Iouis antiqui.

Mons Viminalis a uinibus dictus tēdit ad Thermas usq; dioclitianas: Marcus enim Varro colles Exquilias nō montes appellat in hæc uerba . Tertie regionis colles quinque a deorū phanis appellati sunt / eqs nobiles duo colles Viminalis ab Ioue uimineo: cui⁹ aræ ibi sunt: & Quirinalis a phano Quirini uel ab ip[s]is Quiritibus: qui cū Tacio curibus uenerūt Romam / & ibi castra posuerūt. in quo monte est ecclesia sancti Laurentii Panis & Perne / ut dicitur / Qui colles Quirinalis & Viminalis cōiunguntur ppe portam Viminalem: quæ proxima est portæ Collinæ: tamē de uiminali sunt nonnulli qui aliter sentiunt. Est & mons notissimus inter ecclesiam sancti Saluatoris de Laurō & ecclesia pacis / q uocatur Iordanus mons / in quo ædes Ursinorum sitæ uisuntur.

Est & mons Ianiculus siue aureus intrans Tyberim: in quo Ianus habitauit: ubi nunc est Ecclesia sancti Petri in monte Aureo / qui in ethuria nō in Romæ Plinius tertio lib. Saturnia ubi nunc Roma. Antipolis uero ubi Ianiculum in parte Romæ.

Collis Vaticanus ubi ecclesia sancti Petri apostoli & palatium pont. de quo Festus Pompeius Vaticanus collis appellatus est: eo quod potitus sit populus ro.

uatum responfo pulis æthruſcis . Aulus uero gelius
 hb. xv. ſcribit: Et agrum Vaticanum: & eodẽ agri do-
 minus præſidem appellatum accepimus a Vatici/
 niis: quæ ui atq; inſtinctu eius dei in eo agro fieri ſo-
 liti eſſent. Sed præter hanc cauſam. M. Varro in lib.
 diuinarum: aliam eſſe tradit iſtius nominis rationem
 Nam ſicut Arius inquit appellatus/ atq; ei ſtatuta ẽ
 quæ eſt infima noua uia / quod eo in loco diuinitus
 uox edita erat : ita Vaticanus deus nominatus penes
 quem eſſent uocis humanæ initia: quoniam pueri ſi-
 mul atq; parti ſunt: eam primam uocem edunt/ quæ
 prima in Vaticano ſyllaba eſt . iccirco uagire dicitur
 ex primi mente uerbo ſonum uocis recentis / in quo
 colle erat Téplum Apolinis & locus clauſus in quo
 equos regebat crudelis Nero.

Collis hortulorum/ eſt qui ſurgit a dextris apud ec-
 cleſiã ſanctæ Mariæ de populo in quo Neronis oſſa
 ſepulta fuere: ex quo colle teſte Pomponio candidati
 deſcendebant albis ueſtibus magiſtratum petaturi : q
 nunc mons ſiue collis pincius appellatur.

Mons citatorum eſt in campo martio non longe a
 columna Aurelii Ant. pii qui corrupte hodie mons
 Acetorium dicitur. locus erat comitorum. i. Roma-
 norum/ qui poſt q̃ citati ſuffragia intra ſep̃ta contule-
 rant/ ne laturus ſe denuo immiſcerent: ab aliis ſepara-
 bantur : uulgo dicunt eum tumulum factum eſſe ex
 regeſtione fundamentorum columnæ antoninæ.

DE AQVÆ

Mons Testatius inter auentinū & Tyberim atq; portuēsem portam intra mœnia surgit in quo loco erāt collegia figulorum a Numma rege ro. instituta: auctus fuit in purgatione fluminis: in quo nostra ætate adhuc sicut in campo Martio fiunt ludi taurini tēpore bacchanaliorum. Petrus enim Marsus ostendit Mihi nōnulla super Festum Pompeium/ qui scribit Tarentum locus in campo Martio dictus:q; eo loco Ara ditis patris in terra occulta retur. Thauri appellātur ludi in honorem deorum inferorum facti: instituti autem uidentur hac de causa regnante Tarquinio Superbo/ cum magna incidisset pestilentia in mulieres gravidas: quæ fuerat facta ex carne diu uēdita populo thaurorum/ ob hoc diis inferis instituti & thauri uocari sunt. Aliæ figulinæ erant extra portam Viminalē a dextris ubi surgit adhuc collis eius materiei Sunt & alii montes seu colles minores ut est mons Cæliculus siue cæliolus apud Celium montem/ quē Tullius rex addidit Vibi cum monte Exquilino & uiminali. Extra urbem prope portam collinam erat locus subterraneus in tumulo: ubi uestales uirgines stupro siue incestu deprehensæ uiuæ fodiebātur cum pane/ & aqua. Plura de his Plutarchus i uita Camilli Mons sacer ultra anienem extra portā collinam/ quo plebs a nobilitate secedens diu habitauit.

De aquæ ductibus.

i Vlius Frontinus aquas Urbis tantūmodo suo
 Tem pore nouem fuisse scribit . Sextus uero
 ruffus) qui Frontino posterior Dioclitiani tempori-
 bus urbem Romā descripsit/aquas ad decem & no-
 uem fuisse. s. Aureliam/ Appiam/ Aniam / Atthicā
 Augustam/ siue alsietinam/ Argentianam/ Antonia
 nam/ Alexandrinam/ Claudiam/ Ceruleam/ cum inā
 seu ciminiam/ Damnatam/ Iuliam/ martiam/ Sabati
 nam/ Seuerianam/ traianam/ tepulam/ & Virgineam
 seu Herculeam: e quibus nunc una solūmodo urbē
 influit scilicet Virginea in campo martio: ubi lapis
 marmoreus cum his litteris appositus est.

TYBERIVS CLA DIVS DRVSI FI
 LIVS Cæsar Aug. Ductus aquæ uirginis destina-
 tos p Cæsare fundamētis nouos refecit ac restituit.
 Quāuis nonnulli. M. Agrippæ laudem attribuunt
 Philip. Be. ait. M. Agrippa in ædilitate sua Romam
 duxit aquam uirgineam: præterea fontes fecit centū
 quinq. Castella. cxxx. complura etiam cultu magni-
 fica ac operibus & gratuita tribuit balnea cētum sexa-
 ginta Plinius lib. xxxvi. Aqua Virginea a Virgine q̄
 dam dicta: quod cum quærerent aquam milites ro-
 Virgo uenas aquarum monstrauit / quam prædictus
 Agrippa obduxit ab octauo lapide diuerticulo duo
 mil. passuum prænestina uia iuxta Herculeuū ri-
 uum/ quem refugiens Virginis nomen optinuit. M.
 Agrippa teste Plinio in ædilitate sua adiecta Virginea

DE AQUA E

aqua cæterisq; corruatis/atq; emendatis lacus septin-
gentos fecit. Forma ipsius aquæ ductus adhuc appa-
ret in urbe: in quo loco non longe ab ecclesia. s. Silue-
stii in campo Mar. super ueterum arcum in tyburti-
no lapide infra scriptæ litteræ uisuntur.

TITVS CLADIVS Drusi Cæsar Augustus ger-
manicus Pontifex maximus. Trib. potes. V. imp. xi:
PP. Cos. Desig. iiii. arcus ductus aquæ Virginis di-
sturbatos per. C. Cæsaem a fundamentis nouos fe-
cit ac restituit. Nonnulli uolunt septem aquæ ductus
principales in Vrbe fuisse: primus omnium fuit / in
quo erat clarissima aquarum omnium toto orbe fri-
goris salubritatisq; palma præconio urbis. martia in-
ter reliqua deum munera Vrbi tributa: antiquitus. n.
Aufcia uocabat: oritur uero piconia in ultimis mō-
tibus pelignorum transit marfos fucinum lacū Ro-
mam usq; perueniens: mox specu demersa in tyburti-
na se aperit nouem millibus passuum fornicibus in-
structis per inductū primus in urbem dictam aquam
inducere uoluit. Ancus martius rex in capitolium.
Postea. Q. martius in pretura: rursusq; restituit. M.
Agrippa concipit Via Valeria mil. xxx. prope sub-
lacum / quam ait suo tempore Frontinus in auētina
a Traiano perductam traianam fuisse dictam ut ap-
paret in Lapide marmoreo fracto ac nuper effosso.
Aqua martia concipitur a milliario. xxxvii. ut appa-
ret in litteris super portam tyburtinam.

IMP. CAESAR. DIVI IULII. F. Augustus pontifex max. Cos. xii. Tribunic. potest. xix. Imp. xiiii. riuos aquarum refecit.

IMP. CAESAR. Aurelius Ant. pius Felix Augu. Parthic. Max. Brit. max. Pontifex maximus Aquam Martiam uariis Ksibus impeditam purgato fonte ex cisis & perforatis montibus restituta forma adquisito etiam fonte nouo Ant. pii aug. in sacram Vrbem suam perducendam curauit.

IMP. T. Caesar Diui. F. Vespasianus aug. pon. max. Tribunitia pot. ix. imp. xv. Cens. Cons. vii. Desig. ii. Riuom aquæ martiæ uetustate dilapsum refecit: & aquam quæ in usu esse desierat reduxit.

Aqua Tepula erat/ quam ex agro lucullano Seruilius Capio & P. Cassius longinus Cæsar in capitolium perducendam curauerunt.

Juliam aquam. M. Agrippa ab inuentore uocatã introduxit ex tepula uia subterranea supra terram uero fictili strucone opere arcuato.

Claudia uero / quam Caius princeps introduxit ex fontibus curtio & ceruleo mil. xlyi. uia Sublacensi Claudius absoluit opere arcuato. Titus deinde restituit: ut cubitales litteræ sup neuiã portã demōstrat. s.

TI. CLAUDIUS Drusi. F. Cæsar augustus Germanicus Pontifex max. Tribunitia potestate. xii. cos. V. imp. xxvii. pater patriæ aquas claudiam ex fontibus q uocabat ceruleus & Curtius a militario. xxxvi.

DE AQUÆ

Item Anienem nouam a miliario. lxxii. sua impensa in urbem perducendas curauit.

IMP. CAES. Vespasianus. Aug. pont. max. Trib. pot. imp. vi. Cos. iiii. Desig. iiii. P. P. aquas curtiam & ceruleam perductas a Diuo claudio & postea itermissas dilapsasq; per annos nouem sua impensa urbi restituit. Sunt ibi præterea & aliæ lxx minores. s.

IMP. Cæs. Diui. F. Vespasianus Augustus Pontif. Maximus Tribunic. pon. imp. xvii. pater patriæ censor cos. viii. aquas claudiam & anienem perductas a Diuo claudio / & postea a Diuo Vespasiano præ suo urbi restitutas cū capite aquarū a solo uetustate dilapsæ essent noua forma reducēdas sua impensa curauit.

Anienem ueterem. M. curtius cēsor cum. L. Papinio annis. xl. post appiam pducendam demanubiis epyrocaptis curauit. concipitur supra tybur. xx. mil. extra portam Romanam. Anienem uero nouam ope sumptuoso & structura mirabili Iulius Frontinus a Diuo Nerua curator aquarum factus restituit / ac in Urbem perduxit.

Aqua appia post initium Sannitici belli inducta ab Appio claudio censore: concipit enim in agro luculano / qui nunc Tusculanus putatur uia prænestina.

Aqua alifetina quæ & augusta dicebatur seruebat regioni transtiberinæ cum sabatina / quarum una alifetina. s. Via claudia mil. xiiii. e lacu alifetino concepta ob frigiditatem minus salubris ab Augusto fuit

introducitur: altera uero Sabatina ē a sabbatis post frō-
 tinum memorata: harum quoq; uisuntur uestigia aq̄
 ductus extra portam aureliam/quam sabbatinā exi-
 stimo: alterius uero apud triumphalem pōtem. Nō
 nulli addunt beatissime pater: Septimianam/ ut aq̄s
 numerus urbis sit. xx. Quæ quidem aqua/ uel a con-
 ditoribus/ ut traiana: uel a locis unde ducūtur/ ut ce-
 rulea nomen assumpsere: de prædictis aquis a iulio
 Frontino/ qui aquarum curæ delegatus fuit/ per pul-
 chre scriptum est. ait enim hii sunt arcus altissimi sub
 leuati in quibusdam locis ped. centū nouem tot aq̄-
 rum tam multis necessariis molibus/ & quæ sequunt
 Plinius uero dicit. Vicit antecedentes aquarum du-
 ctus: nouissimum impendium operis inchoati a. C.
 Cæsare/ peracti a claudio: quippe lapideam excelsita-
 tem omnes urbes & montes equantem: ut lauachra
 impleret curtios atq; ceruleos fontes adductos: ero-
 gata in id opus talentum quingenta sexaginta milia.
 Is est nunc aqua ductus/ quem a porta Neuta ad la-
 teranensem basilicam: & inde per cælii mōtis dorsum
 ad auentinum montem perductum fuisse a cassiodo-
 ro: monstratur: In domo Ioannis ciampolini non lō-
 ge a campo florido legi infrascriptas litteras in lapi-
 de marmoreo multis in locis fracto qui lapis reper-
 tus fuit apud ecclesiam sanctæ Crucis.

IMP. CÆS. Diui. M. Antonini & Traiani. M. Sar.
 M. Filius diui cōmodo. F. Diui Ner. Diui Antonini

DE AQVÆ DVCTIBVS

pii nep. Diui Hadriani pnet. Diui Traiani parthici
 abnep. Diui Neruz abnepos. Septimius seuerus pius
 pertinax Aug. arab. adiabenic. Parthic. arabic. pont.
 maxi. Trib. pot. viii. Imp. xi. cos. ii. P. P. Procos. Et
 Imp. Cæs L. septimii seueri pii pertinacis aug. arab.
 adiabenic. Parthic. max. filius diui antonii pii pnep.
 Diui Hadriani pronet. Diui Traiani parthic. & diui
 Neruz abnep. M. aurelius antoninus pius felix aug.
 trib: Pot. iiii. Procos. P. P. arcus calemontanos ob ni-
 miam uetustatem collapso a solo sua pecunia resti-
 tuerunt. Non longe a lateranensi Basilica in Cælio
 monte est lapis marmoreus in aquæ ductibus cum
 his litteris sculptus / quibus nonnulli scalptis dicant. 1
 IMP. Cæs. D. M. antonini Pii Germ. Sarm. F. Diui
 commodi Frater Diui ant. Pii. nep. Diui Hadriani p
 nep. Diui Traiani parthici Abnep. Diui Neruz ab-
 nepos. & quæ sequuntur. ut apertius dicam in opu-
 sculo de ueteribus epitha. ro. quod quidem Reuerē.
 Syxto nepoti sanctitatis tuæ uicecancellatio & S. R.
 E. Car. tit. sancti Pet. ad uinc. dedicaui.

In arcu Tyburtino coniuncto prædicto aquæ du-
 ctui inter ecclesiā sanctæ Mariæ in dominicæ & Ioā.
 & Pauli sunt inscriptæ lre incisæ uetustate cōsupte
 P. CORNELIVS. P. T. DOLABELLA COS.
 C. IVNIUS. C. F. Silanus Flamen. Martial.

EX. S. C.

Faciendum curauerunt idemq; probauerunt.

De Thermis.

Thermas in Vrbe duodecim fuisse legimus principales uidelicet.

Antonianas/Agrippinas/Alexādrinas/Aurelianas
Constantianas/Dioclitianas/Domitianas/Gordianas/
Neronianas/Nouatianas/Seuerianas & Traianas:
Erant & Tytiane Thermæ & Deciane/Cōmodiane/
& Syrtacæ:Philippi. Aug. & Olympiades.

Thermæ erant loca amplissima & sumptuosa: q̄ aut
calentibus aquis: aut ipso sine aquis fornice igne ca-
lesfacto lauandi/sudādiq; usibus deputata sunt. Erāt
præterea in Thermis lauachra in modum prouincia-
rum extructa ad lauandiq; usum balnea:& ne dū pla-
no in solo unicuiq; exposita: sed etiam pensilia. Erāt
deniq; i Thermis ipsis Arce amplissima porticibus
circūdata sumptuosissimis camerataq; superbissimis
fornicibus ædificia in circuitu habentes: in quibus
columnarum diuersi coloris marmorearum ordines
immensarum fuisse hinc constat: ut in ipsis ruinis ad
huc apparet cum parietibus diuersorum lapidum in-
crustatis. Erant & natatoria & nemora/& loca pau-
mentata uariis adornata picturis. Erant & alia mul-
ta populi ludis/atq; delitiis exposita.

Thermæ ALEXANDRINAE ab Alexādro Se-
uero principe ædificatæ fuere/uestigia quarum apud
ecclesiam sancti Eustachii uisuntur.

Thermæ AGRIPPINAE a M. Agrippa factæ nō

DE THERMIS

longe a Pantheo & templo Mariæ super Mineruam
ut ipsarum uestigia demonstrant in loco / qui uulgo
Ciambella dicitur.

Thermæ ANTONIANÆ: quas Bassianus anto-
ninus Caracalla inchoauit & Alexander perfecit: ad
huc uisuntur semidirutæ apud ecclesiã sancti Syxti
quarum cellam solearem architecti negant posse ulla
imitatiõe / qua facta est fieri: nã rex ære uel cupro (ut
ait Spartianus) cancelli superpositi esse dicuntur: qui-
bus cameratio tota concredita est: & tantum est spatium
ut id ipsum fieri negant potuisse docti mechanis: ut
adhuc uisuntur ingentes ruinae cum altis parietibus
ac semisepultis columnis.

Thermæ AVRELIANAE: quas hyemnales fecit
Valerius aurelianus imperator trans tyberim ut ad
huc in nonnullis locis apparent uestigia.

Thermæ CONSTANTIANAE: apud equos
tyriadis adhuc uisuntur semidirutæ in colle ipso qui
rinali: & ibidem in fracto lapide marmoreo / Petroni-
um / qui penna urbis præfectum illas reparasse legitur.

Thermæ DIOCLITIANAE: non longe ab eccle-
sia sanctæ Susannæ adhuc extant / quas Constantius
& Severus dedicauerunt atque statuis suis cõditorum
appositis ornarunt: ut in lapide marmoreo ibidem
effosso litteræ ostendunt. s.

M. AVRELIVS Val. Maximiano inuicto Aug.
pont. Max. Imp. viii. Cos. iiii. P. P. P.

In alio marmore translato ad plateam uulgo Cãmilianam dictam sunt incisæ infra scriptæ litteræ.

THERMAS DIOCLITIANAS : a ueteribus principib. institutas omn.

In alio uero marmore inter ecclesias scõge Andree & Antonii posito apud gradus Tiburtinos uisuntur infra scriptæ litteræ incisæ in nonnullis locis fractæ.

SENIORES AVGG.

D.D.N.N. Constantius.

M. Aurelius & Maximianus.

Thermas Feli.

Maximianus Aug.

Præsentia maie.

Fieri iussit & Di.

Domini Consecra.

Pro tanti operis. Pomponius uero Latus lib.ii. scribit Thermæ eius nomine Romæ sunt consecratæ & Maximiani Herculi Carthagini. Thermæ nominis Dioclitiani inchoatæ fuerût a ueteribus principibus: & consecratæ ab nouis Augustis Constantio & Maximiano. Dioclitianus igitur inchoatum opus absoluerat omni cultu perfectum. Secuti principes posuerunt ibi statuas & seniorum & nouorum imperatorum quorum capita integra & fragmenta reliqua corporum ex subterranea testudine: uelut ibi post ruinas Thermarum conseruata uidimus/ & partim in Capitolium delata: partim Florentiam missa Constantius

& Maximianus inuicti augusti Severus & Maximianus Cæsares Thermas ornarunt: & Romanis suis dedicauerunt. Sit ue in nominibus ambiguitas diximus. Hæc didicimus ex fractis marmoribus ibi effosis: in quibus & tituli uictoriarum Maximiani Herculii in hæc uerba.

M. AVRELIVS VAL. Maximiano inuicto aug. Ponti. Max. Sarmatic. Maxi. Gothic. Maxi. impe. viii. Cos. iiii. P. P. Proconsuli. Nil mirandum est Beatissime me p̄ de ipsis maximis/ac sumptuosis ædificiis R. o. Erāt. n. domini orbis terrarum: & in prædictis Thermis ædificandis Dioclitianus imp. & inimicissimus fidei xpianæ. cxi. Christianorū millia/ad id opus pluribus annis in modum seruitii addixit.

Thermæ DOMITIANÆ: a Domitiano imperatore constructæ in campo martio non longe ab ecclesia sancti Siluestri: uestigia quarum adhuc apparent diruta marmoribusq; dispoliata.

Thermæ GORDIANÆ fuerunt apud ecclesiam sancti Eusebii apud domum Giordanorū: quam iulius capitolinus dicit extasse uia prenestina ducentas columnas uno stilo habentem.

Thermæ NERONIANÆ erant in loco Thermarum alexandrinarum: quas alexander impe. restituit & alexandrinæ dixit: uel ut nonnulli uolunt cū illis coniunctæ fuerunt uestigia ipsarum apparent apud domum Rege. Car. de medic. Floren.

Thermæ NOVATIANE fuere in loco ubi nunc est ecclesia sanctæ Pudentianæ in uico patritio: ut ruinae adhuc indicant.

Thermæ SEVERIANE a Seuerō aphro imperatore ædificate fuerūt in regione trans Tyberina teste Helio spartiano columna pulcherrimæ / quæ cum marmoribus sunt in ecclesia. s. Grisogoni & Cecilie.

Thermæ TYTIANE: a Tyto ædificatæ non longe ab ecclesia sancti Martini in montibus / quæ capaces hodie dicuntur ob aquarum capacitatem uulgo sette sale / i quo loco inuēta fuere duo marmora sculpta cum flamma in primo erant litteræ. IOVI. in. ii. uero IMP. Vespasianus aug. per collegium Pontificum fecit. Post quas inter Aquilonem & Eurū erāt Thermæ Philippi aug. imperatoris.

Thermæ DECIANE: erāt in auentino: quas ad honorem Decii imp. S. P. Q. R. ædificauit: apud quas erant & thermæ Syriane / seu Variane. Rap. uol. scribit priuata Traiani. i. ædes cum Thermis in auentino teste. P. Victore ea nunc apparent / quæ in Vineâ nostra cōprehenduntur: nam eo usq; aqua. Itē Traiana deducebat ut ex marmoreis lris reptis cōspexim⁹. Notādum est: quod ruinae / quas uidemus apud trophaea. C. Marii a nōnullis thermæ Galluti appellatur: tamen teste Suetonio / fuit ibi insignis illa basilica / quam. G. Cæsar Caio / & Lutio nepotibus extruxit / & usq; in hodiernum diem Caii Lutii nomē retinet.

DE THERMIS

net corruptæ uero Gallutii.

Erant præterea in Vrbe Lauacra multa ut fuit agrippinæ lauacrū ab Hadriano impatore instaurato: uestigia cuius apud ecclesiam sancti Laurētii panis per næ uisuntur apud Thermas Olympiades in ascensu Viminalis non longe a templo sancti Vitalis / in quo loco fuerūt reperta simulachra duo Bacchi marmorea cum fonte & fistulis plumbeis cum hac inscriptione **IN LAVACRO AGRIPPINÆ** Lauacrū cōmodi imp. a Cleandro extructum fuit nomine ipsius Cōmodi. Spartianus nāq; ait . Enim uero Pius primus Marcus. ii. Verus. iii. Commodus. iiii. Quintus Caracalla. vi. Getha. vii. Diadumenus. viii. Heliogabalus antonini fuere: nec iter antoninos referendi sunt duo Gordiani: aut qui prænomen tantum antoninorum habuerunt.

Balnea & Balne ut i marmore antiquo uidi. sculptū L. Pauli erant in colle Quirinali uulgo nunc dē corrupto nomine magna napoli non longe a turri militiæ: tamen Alexander imp. omnibus regionibus Urbis addidit balnea: & hucusq; alexandrina balnea dicuntur balinæ in genere fœm. sunt pub. in genere aut neutro priuata balnea teste Varrone / quæ oīa Philibero. confirmat.

Balinæ & balnea in urbe fuerunt numero. dcccclvi.

Lacus siue putei pub. numero. cccclii.

Latrinæ uero pub. cclii.

De Naumachiis & Cloacis.

Erant enim Naumachia stagna naualia in Vrbe in quibus decertabatur nauibus. E quibus principales quinque fuisse egimus.

Apud circum maximum erat Naumachia.

Apud arcum Domitiani erat Naumachia ipsius Domitiani ut adhuc uestigia in campo martio non longe ab augusta adhuc apparent.

Erat praeterea Naumachia Neronis ad radices montis aurei/ea parte qua itur ad Pertusam portam in Vaticano Cloaca amplissima a Tarquinio rege ro. facta fuisse in urbe ut adhuc in uelabro & iudeorum platea uideri possumus ac etiam in uinea domini Bartholomei de doxiis apud colosseum.

Cloaca uero maxima est prope Ianum in Velabro/ut multi asserunt. Erant & aliae quam multae cloacae per Urbem adeo ut pensilis urbs tota uideretur. Liuius enim ait Tarquinius Foros in circo faciendo s. curauit / & cloacam/qua maxima receptaculum omnium purgamentorum Urbis sub terram agendam quibus operibus: uix noua haec magnificentia quicquam adaequare potuit. Idem Plinius lib. xxxvi. Praeterea cloacam opere omnium dicta maxima suffossis montibus / atque ut paulo ante dixi urbe pensili subtusque nauigata.

Id. M. Agrippa fecit in aedilitate post consulatum corruatis septem annibus cursu praecipiti torrentium modo rapere atque auferre omnia coactis. Strabo uero

ait. cloacæ duro cameratæ lapide paruas carris stramē
torum semitas reliquerunt. Tanta autem per aqua
ductus aquarum ubertas influit: ut per Urbem atq;
Cloacas amnes inundare uideantur / & uniuersæ pro
pmodum ædes subterraneos meatus: siphones ad
fistulas undosas habeant. Quoq; accuratissimam di
ligētiam. M. Agrippa egit / qui urbem pluribus aliis
monumentis adornauit. Quæ cloacæ ad ripam usq;
aluei fluminis descendebant ut adhuc in nōnullis lo
cis apparet. Erant præterea curatores pub. ut in lapi
de marmoreo apud pontem Aureliū lŕæ indicant. s.
IMP. Cæsaris diui Traiani Parthici. F. diui Neruæ
nepotis Traiani & Hadriani Aug. pont. maxi. Trib.
pot. xxii. imp. ii. Cos. iii. Tyr.

rusticus curator aluei & riparum tyberis & cloacarū
Vrb. R. R. restituit secundum præidentem termina
tionem proximam. J. C. P. P. IVXS.

Non longe a quo loco est alia inscriptio in marmo
re inuento in Vinea laurentii Palucelli. s.

EX Auctoritate Imp. Cæsaris diui neruæ. F. Ner. tra
iani Aug. Ger. Daci. Pōti. Max. trib. pot. vii. imp. iiii.
Cos. V. P. P. T. Iulius Ferox curator aluei & riparū
tyberis & cloacæ urbis terminauit ripā R. R. Prox.
C. P. P. P. C. XV. a Fabio. A. F.

De Circis.

Circi tres etiā i Vrbe principales uidelicet maximus
apud palatium. Neronianus in Vaticano Flāminius

siue apollinaris in campo martio Circum maximū
 a Tarquino postea uero a Cæsare dictatore extructū
 fuisse legimus: longitudine stadiog: trium: latitudi-
 ne uero unius: in quo loco erant plurimæ columnæ
 cum aureis epistillis/apud quem erat metodium / &
 templum Flauia: gentis & Naumachia / cuius postea
 lapide maximus circus deustis utrinq; lateribus ex-
 tructus est: in quo loco fiebant ludi circenses. Diuus
 Claudius fecit carceres marmoreos & methas deaura
 uit/unde eq; discedebant/reuertebanturq;. Maximus
 circus dicitur quia maximo deorum. Vertūno Iano
 sacratus teste Anno Viterb. in elegia: Vertunianæ
 cōmentariis. Nō longe a quo erat Argiletus ab argo
 Euandri hospite dictus. Fabius pictor ait superior.
 Argiletos dicitur in principio Vici trusci sub celholo
 inter circum maximum & Auentinum letum simul
 argi & sepulchrum est. Imus uero Argiletus est ubi
 Janus q; Iufrōs/q; & Vertūnus in fine Vici thusci ad
 radices Capitolii in Fo. boario ubi saturnia: uestigia
 Circus Nero. ī Vatica. erat/in quo ipse Nero nōnūq;
 circenses ludos fieri instituit: ac psepe illic aurigabat
 equosq; regebat. Circus Flāminius ubi nunc est eccle-
 sia sancti Angeli in piscina / & totū illud spaciū usq;
 ad plateam iudeorum. Circus Flāminius dicebatur
 uestigia cuius Aedificii apud domum dominici de
 Matheis diruta uisuntur: ut placet Pomponio Lato.
 Tamen nonnulli dicunt illud fuisse theatrum Balbi

DE THEATRIS ET AMPHITEATRIS

a Cl. Cæsare dedicatum & in campo Martio circum
Flamminium fuisse in loco ubi nūc Agonis platea
dicitur / & hoc propter uiam Flāminiam apollinārē
postea dictum / ut eius uestigia demonstrant / in quo
circo ludi celebrantur Apollinares. Pandulphus la-
teranensis Hostiarius ecclesiæ scribit Adrianum pon-
tificem primum eo ædificasse ecclesiam sancti Apol-
linaris in loco ubi prius i circo Flāmineo Apollinis
ædes fuit. Eo in circo erant carceres bigarū & quadri-
garum & loca diuisa patribus equiretibusq; urbis : ut
spectacula facerent . Circus enim dicitur a circuitu.
Agonium dies appellabat / ut ait Sext. pomp. & Gel-
lius quo rex hostiam imola-^bat : unde agonia .i. sacri-
ficia / quæ fiebāt in monte Quirinali / est agonium lu-
dus sic dictus / quia locus in quo ludi in initio facti
fuere sine angulo cuius festa agonalia dicebantur.

De Theatris & Amphiteatris.

p Pompeius Magnus iter alia ornāmēta fecit thea-
trum ante curiam suam / q; quidem Nero imp.
nobilibus Germanis po. Romani magnitudinē ostē-
dit eos in Pompei Theatrum populo plenum in-
troduxit / postea uero unius diei opera inaurauit / ut
Tyriacē Armeniorū regē exciperet. De quo Leo Bapt.
Flor. dignum opus & Pompeio & uictor. in quo
erant orchestra & subgestū Scena hystriorum & Hy-
poscenium columnis marmoreis & statuis exornatū
de quo Aulus gellius in nono mentōem facit. Quū

Pompeius inquit. Ædem uictoriæ dedicaturus foret
cuius gradus uice Theatri essent nomenq; eius & ho-
nores inscriberet.

Vestigia prædicti Theatri ex tabulo ædium Car. in
campo Flor. adhuc uisuntur. Nam tempore Blondi
litteræ in marmore fracto repertæ fuere de Genio pō
pei & Theatro ibidem effossæ. Et quicquid a platea
eidem campi & iudeorū ad Rosæ monasterium cōti-
net ædificia Pompei fuisse constat.

Theatrum Marcelli a Cæsare ceptum nō longe erat
ab ecclesia sancti Nicolai in carcere ut ipsa uestigia di-
ruta demonstrant iuxta quod erat Sacrariū a Nūma
institutum circa imum argiletum.

Theatrum Balbi erat in regione. ix. quod quidem
Cl. Cæsar dedicauit: & appellatur Balbi a uicinitate
Criptæ ipsius.

Caius Callicula imp. ædificauit amphiteatrū iuxta
septa in cāpo mart. uariis statuis & colūnis exornatū
De Marci Scauri Theatro nil dicam: in ædilitate. n.
sua tria millia signorum aureorum in scena tm̄ fuere
temporario Theatro e marmore. s. & uitro & auratis
tabulis confecto/in quo erant. ccclx. columnæ mar-
moreæ teste Plinio lib. xxxvi. in quo scribit de duo-
bus theatris amplissimis. C. curionis. cuius genus lu-
xuriæ nec antea nec postea uisum est.

Amphiteatrum Tauri Statilii erat apud ecclesiam. s.
crucis uariis exornatum marmoribus ut uestigia ip-

DE THEATRIS ET AMPHITHEATRO

sus ibidem diruta cernuntur.

Amphitheatrum Titi & Vespasiani notissimum in media Vrbe miro lapide tyburtino extractum a Domitiano perfectum cum incrustatione intrinsecus & extrinsecus cum signis/ & in singulis superioribus arcibus erant statuae marmoreae. ibi fiebant ludi. Sub tanto edificio sunt cloacae/ teste Pöpo. adeo ut pars edificii sustineatur a cloacis: nostro tempore Colosseum uocatur/ a Neronis colosso/ qui stabat in porticu domus aureae/ & iuxta praedictum amphitheatrum constructus fuit: in quo erant duo fontes/ ex quibus aqua purissima ad turbam recreandam pcedebat. In dedicatione cuius quinque millia ferarum genera occisa sunt: in quo loco prius stagna Neronis erant Martial. n. dicit. Hic ubi conspicui uenerabilis amphitheatri

Erigitur moles stagna Neronis erant.

Non longe a quo est fragmentum lateritiae turris rotundae iam incrustatae marmoribus) super quam erat Iouis simulachrum.

Erant & alia Theatra extra Urbem ut apparet apud ecclesiam sancti Sebastiani & sanctae Agnetis.

In omnibus theatris erat cauea theatralis/ quae est confessus ubi populus spectat.

Theatrum dicitur emisperium seu uisorium graece latine uero spectaculum emicicli specie constructum erat. Amphitheatrum uero quasi in unum iuncta duo uisoria recte constat esse nominatum specaculoze gratia for

ma rotunda & ueluti ex duobus constans Theatris.

De arario & pecunia pub.

I Ocus arari antiquus fuit in rupe Tarpeia in tē-
plo Saturni & opis eius uxoris ut adhuc diruta
fundamētore vestigia cernuntur ab ea pte qua itur ad
ecclesiam sancti Nicolai in carcere/ubi nūc parua est
ecclesia sancti Saluatoris collapsa in minenti Hospi-
tali sanctæ Mariæ de porticu q̄ uocat̄ sanctus Salua-
tor in arario:& horrea uicina uocantur in arario.

Romanore ararium erat in æde Saturni: quoniã in
Italia Saturnū primum instituisse nummos signare
dicitur teste Cypriano. Macrobi. uero sic refert. Aedē
Saturni ararium Romani esse uoluerunt q̄ tempo-
re quod incoluit Italiam fertur in eius finibus nullū
esse furtum cōmissum: aut quia sub illo nihil erat cu-
iusq̄ priuatum. Phil. be. ait primus autem oīum Va-
lerius publicola exactis regibus ædem Saturni ara-
rium declarauit ductus oportunitate loci & apertum
& ab insidiis tutum & in primis munitū animadu-
erit. Tullum Hostilium quidam cōsecrasse templum
Saturni ferūt quidam Lutium Tarquinium Varro
uero refert Titum largium dictatorem ædem Satur-
ni saturnalibus dedicasse Luius autem a Plāco resti-
tutum fuisse Aulo Sempronio/& M. minutio Cōs.
in quo pecunia po. Ro. cōseruaretur. Eratq̄ ibi tabu-
larium/in quo tabulæ pub. aeneæ seruabantur teste Ci-
cerone. Traianus uero imperator arariū: qđ sub Ca-

DE ÆRARIO ET PECVNIA PVB.

pitolio erat in noua in ædem Saturni traduxit/ubi & libri Elephantini seruabantur: in quibus. xxxv. tribus erant conscriptæ cū libris lintheis in quibus quidem Annales conscribentur a Pontificibus.
 Erat præterea in ipso ærario locus secretior ubi ueti galium uigesima teste Liuiο seruabat. Locus ultimi ærarii erat ubi nunc est perpulchrum Tēplum in honore diui Hadriani mar. dedicatū. Non longe a quo erat officina cudendæ pecuniæ. Seruius. n. Rex Ro. primus in Vrbe signauit æs: signatumq; est antiquitus nota pecudum) unde & pecunia appellat. Argentum uero signatū est āno Urbis . Dlxxxv. Nota æris Romanorū fuit Ianus geminus ab una parte/ ex altera uero rostrum nauis. Nota aut argēti fuerunt bigæ atq; quadrigæ / unde bigati atq; quadrigati. Aureus uero nummus post annū sex centesimū quadragesimum septimum percussus est/ quō nonnulli post sexagesimum annum uelint.

Auri in populi Ro. ærario fuere Sexto Iulio Lutio Aurelio consulibus pondo septingenta uigintis sex: argenti uero nonaginta duo mill. & extra numerum tricenta & septuaginta quinque mill.
 Item Sexto Lutio Iulio Aurelio consulibus hoc est belli socialis initio octingenta quadraginta septē pōdo. Cæsar primo introitu in ciuili bello ex ærario protulit laterum aureorū triginta sex millia / & in numis pondo tricenta. Asconius scribit Aeriū dici pro pū

uata pecunia/Fiscum uero pro publica/quis nonnulli
dicant ararium pro repositoio pecuniæ pub. capia-
tur fiscus uero pro pecunia imperatoris.
Tarpeia rupes foro ro.imminebat unde primo son-
tes præcipitabantur & damnati.

De Foris & Curiis.

e Rant.n.in Vrbe Fora.xvii.principalia .s. Forū
Romanū. Foræ Cæsaris.Fo. Augusti. Neruæ.
Traiani.Dioclitiani. Aenobarbi. & Salustii. Forum
boarium.Pistorium Holitorium.Gallorum. Rusti-
cog.Suarium. Archemoniū. Piscariū & Cupedinis.
Forum romanū ab arcu sæueri & hortis Mariæ Gra-
tiæ ad radices Palatini usq; ad ecclesiam sanctorum
Cosmæ & Damiani tendebat ampliatiū fuit a.C.Cæ-
sare/postea uero ab Augusto imperato. quod olim
Cæsar totum intexit uelis:& Cato censorius sternen-
dum muricibus censuerat:ut ita litigantes eicerent:
in quo erant Tabernæ nouæ septem: qđ forum di-
ctum fuit/& Foræ Latium/in quo stabat Domitiani
collossus teste Papinio. Latialis Iuppiter in Albano
monte colebatur: Dionysius lib.iiii. histor. auctor.
Lactantius latialem Iouem a latinis coli solitū huma-
no sanguine.Erat ibi præterea suggestum rostris na-
uium extructum.Liuus in octauo ait.Erant ergo ro-
stra ad radices Palatini montis. Seruius uero dicit.
Romanum Foræ est:ubi nunc rostra sunt.Erat & Sa-
cratoriū Senatus Theodosii tpe ut lra incisæ demon-

DE FORIS ET CVRUIS

strāt in maiori capella ecclesie sancte Martine apud
carcerem Tullianum uidelicet.

SALVIS Dominis nostris Honorio & Theodosio
Victoriosiss. Principibus secretariū amplissimi sena-
tus. Quod uir illustris Flavianus instituerit & fatalis
Ignis assumpsit Flavius Annius Eugharius epipha-
nius. VC. Præf. Urb. uice sacra. I. V. D. reparauit &
ad pristinam faciem reduxit.

In qua ecclesia tabulis marmoreis antiquæ celaturæ
parietes undiq; exornati sunt.

Forum Cæsaris erat apud fore R. Martis & pulcher-
rimis columnis decoratum / de quo Ouidius.

Hæc sunt fora Cæsaris inquit.

Quod Forum inter magnifica opera Urbis enume-
rat Plinius / cum solum tantum foro extruendo sex-
tentiis mille ducentis Cæsar Dictator emerit / in quo
loricatam sibi fieri statuam passus est.

Forum Augusti erat apud ecclesiã sancte Cosmæ
& Dam. uersus Turrim Comitum. Cæsar. n. Augu-
stus ædificauit fore cum æde Martis ultoris & in eo
Castorem & pollucem cum uictoria & Alex. magno
& imagine belli insignia opa Apellis posuit. Aulus
uero Gellius dicit statuam Coruino Diuus augu. in
foro suo statuendam curauit: & in eius statuæ capite
Corni simulachrum rei & pugne ornamentum. qd
forum postea ab Hadriano iustauratum est.

Forum Traiani ab ipso Traiano extructum & dictū

apud columnam eius Coclidem in quo posuit lapidem marmoreum cum his litteris.

Talem Priuatis imperatorem esse oportere: quales sibi priuatos optat habere.

Foro Neruæ siue transitoriū: quod a Traiani ad alia Fora trāsiebat/ apud palatiū ipsi^o Neruæ: ut adhuc cubitales lre dirute apud. x. igētes colūnas marmoreas appet IMP. NERUA Cæs. Aug. Trib. potes. iii. Imp.

Helius spartianus dicit statuas lacosas uel pedes tres nudas uel questres diuis impatoribus in foro diui Neruæ: quod trāsitorium dicitur: locabat omnibus cum titulis & colūnis æreis/ quæ gestorū ordinē cōtinerēt. Forum piscarium erat nō longe ab ecclesia sancti Georgii coniuñctum Foro boario/ quod nonnullis placeat apud ecclesiam sancti Nicolai in carcere dictum forum fuisse. Varro uero lib. i. secundum inquit Tyberim ad Ianum est forum piscarium. Erat ibi & forum Iugurium a uico iugario dicto ubi sacra iuga bouibus pro in auguranda Vrbe posita sunt.

Forum boarium erat ubi nunc est ecclesia sancti Georgii in Velabro/ in quo erat statua Herculis ab Eudro antiquitus sacrata: quæ uocabatur triumphalis: & usque ad tpa impatorum per triumphos uestiebatur habitu triumphali teste Plinio. Erat & Ianus geminus a Numma Rege dicatus qui pacis belloque argumēto colitur/ in quo & bos æneus stabat unde Oui. in fastis. Hic ubi pars Urbis de Boue nomen habet.

colore columnæ
æ

DE FORIS ET CVRUIS

In monumentum / quod ibi ceptus est sacer sulcus a
Romulo auctor est Cor. uel a boue Herculis; qui ob
uictoriam contra Caccum bouem sacrificauit. Oui.
Immolat ex illis thaurum tibi iuppiter unum.

non longe a quo stat arcus marmoreus cum *statuis* /
ac litteris uetustate consumptis. uidelicet.

IMP. CAES. Lutio Septimio Seuero Pio Pertinaci
Aug. Arabic. Adiabenic. Parth. Max. Fortissimo &
Felicissimo Pon. max. Trib. pot. xii. imp. xi. Cos. iii.
Pater Patriæ. Et.

IMPE. Cæs. M. Aurelio Antonino pio. Felici. aug.
Trib. potest. vii. Cos. iii. P. P. Procos. Fortissimo Feli-
ciss. Q. Principi. Et.

IVLIAE Aug. Matri. Aug. N. Et castrorum & Se-
natus & Patriæ. Et imp. Cæs. M. aurelii. antonini pii
felicis. aug.

Parthici. Max. Britannici Maximi.

Argentari & negociâtes Boarii huius loci: qui uehēt
deuoti numini eorum.

Forum Holitorium non longe erat ab aede Vestæ.

Forum Salustii erat in Quirinali post templum ubi
fuit ecclesia. s. Sabinii apud ecclesiam. s. Susannæ.

Forum Suariū erat in loco ubi nūc est ecclesia sancti
Nicolai in porcilibus / quod adhuc nomē retinet nō
longe ab ecclesia sanctorum. xii. apostolorum.

Erant & alia fora ab his rebus cognominata que il-
lic uendebantur.

CVRIAE duoz generum erant. M. Varrone auctore in quibus S. P. Q. R. conueniebat: & ubi curabant sacerdotes res diuinas / Senatus uero humanas ut erat in curia hostilia / quam Tulus seruius rex fecit ubi nūc est ecclesia sanctorum Ioannis & Pauli: ut ipsa uestigia demōstrant: Gellius & Varro scribunt Senatus consulta iure non potuisse nisi in loco per augures constituto quod templum appellaretur: nō enim omnes ædes sacrae Tempa. Curia in qua habebatur senatus templum erat habebat modo senatus in æde Apollinis mō in concordia delubro sub dextra Curia Hostilia erat Gregostasis supra comitiū ubi nationum legati subsisterēt / qui ad senatū essent missi de quo loco meminit Cicero in epistola ad Q. fratrem Erat & Senaculū supra Gregostasim ubi ædes Concordia & Basilica opima / in quo loco seniores consistebant. Nonnulli uolunt Gregostasim solummodo in capitolino colle fuisse.

Erat & Senatulum aureum non longe a Curtio lacu de quo Valerius maximus meminit dicens.

Ante senatus assiduam stationem eo loci peragebat / qui hodie senatulum appellabatur.

Aliud senaculum seu senatulum ut in marmore anti quo apparet inciso: erat apud portam Capenam.

Erat deniq; senatulū mulierum in colle Quirinali ab Anto. pio Bassiani filio constructum.

Curia uetus erat iter ecclesiam. s. Petri ad uincula / &

Lateranensem Basilicam.

Curia uero Pompeiana erat apud ipsius Theatrum in qua Cæsar interfectus fuit Idibus martias: qui perit. vi. & quinquagesimo ætatis anno.

Erat & curia calabra teste Pub. uic. ubi pontifex minor dies pronunciabat.

Erat & curia siue senatulum in campo martio circa ædē Bellonæ: ubi dabatur senatus legatis/ quos in Urbem admittere nolebant.

Erat etiam extra portam Capenam templum martis ubi dabatur senatus legatis hostium/ qui intra urbem non recipiebantur.

De Campo martio.

Campus Martius olim ager fuit Tarquinii Regis ultimi Romanorum extra Urbem eo tpe/ ut Livio placet/ qui ait. Quicquid Capitolium & Tyberim interfuit fuisse campum martium. Nam urbs prima ad Capitolium finiebatur: post expulsionem Tarquinii fuit consecratus ager Tarquiniorum deo Marti. unde campus martius dictus fuit: in quo erant multa templa & ædificia & columnæ memorandæ & porticus cum infinitis statuis & obeliscis. Martius proprie fuit ubi nunc ecclesia sancti Laurentii in lucina in quo habentur comitia ut dicam inferius. In loco uero ubi nunc est domus noua capellæ apostolorum Philippi & Iacobi in ecclesia. s. Laur. in lucina fuit Basis nominatissima Urbis: non longe a qua est obeliscus magnus se-

in sepulchro: ubi effossum fuit Horologium cum lineis & gradibus deauratis in angulis uero.iiii. uenti ex opere musuo sculpti uidebantur cum hac inscriptione cubitalibus litteris.

VT BOREAS SPIRAT.

Erat præterea Villa pub. ubi census habebatur a censoribus: ubi nunc est Gymnasium publicum.

In dicto campo Martio habebantur comitia. i. loca in quibus tribus ipse petebant suffragia de eligendis magistratibus non longe a monte citatorio. Vnde usque ad Iustiniani tpa in creatione principum acclamatum est.

Feliciores sit Augusto, ac Traiano melior.

Nonnulli respondebant. Nec Hadriano deterior.

Erat & locus comitium in Fo. ro. inter turrim Pallatiam & lacum Curtium: duobus in locis prædictis omnes deligebantur siue Dictatores/ siue Consules & alii magistratus. Eratque triplex deligendi modus: de quibus per pulchre Aul. gel. scripsit lib. xvi. Septa uero loca erant in campo martio teste Seruio inclusa tabulatis/ in quibus Po. Ro. suffragia ferre consueuerat de quibus Pli. & Martialis scribunt. Erat templum Ant. Pii non longe a columna eius Coclide: ut cubitales lrae in marmore effosso anno salutis. Mcccc. demonstrant: ubi nunc uisuntur ingentes columnae marmoreae in quo loco noster Alexander Nero Florentinus habitat. corrupte de loco Trullo ad imitationem palatii constant. in ciuitate regia positi: ut patet in lectione

DE PALATIIS

beati Leonis Papæ. Erat & Tringaria unde equi ad
cursum mittebantur ad certamina currulia trigarum
Triga. n. a tribus equis dicitur quadriga a.iiii.

Erat & Equiria ab equoz cursu dicta: & adhuc reti-
net nomen ecclesia sanctæ Mariæ in Equiria: ut dixi
in stationibus. Cassiodorus uero in epistola dicit so-
litos ab Augusti mausoleo sex portis dimitti iunctos
currus / qui per Equiriam in Flamminium circum-
currerent. Erant in dicto campo multa loca pub. de
quo campo Strabo nonnulla scribit lib. y.

Campus Exquilius erat sub turri Mecennatis uer-
sus septentrionem / ubi antiquitus comburebant ca-
dauera mortuoz: qui locus ut nonnullis placet: erat
sepulchrum peregrinoz / quem Mecenas ab Augu-
sto impetrauit propter foetorem uicipis molestum.

Erant præterea in Vrbe septem alii campi. s. Vimina-
lis / Agrippinus / Codetanus / Octauius / Pecuaris /
Lannatarius / & Brunianus.

Extra Tyberim uero erat campus Vaticanus præter
numerum. Erat & campus Iouis / in quo erat domus
Piscenii nigri teste Spartiano / in qua simulachrum
eius in trichoro cõstituit / quæ pisceniani appellabat.

De Palatiis Imperatorum.

p Alatum maius erat in mōte Palatino / in quo
multæ aræ cum bibliotheca pulcherrima erant /
& templa & alia loca sumptuosa uariis picturis & sta-
tuis exornata. In parte palatii uersus Septentrionem

fuit locus Palladii: cui insignes extant ruinae cū mar-
moreis portis dirutis: quem locum nunc Pallariā p
palladium corrupte appellant: in quo loco est eccle-
sia sanctę Marię in pallaria cum sepulchro Io. pp. viii
Forum tamen dictum est Palladium ob propinqui-
tatem templi ipsius Palladis. Martialis.

Limina post pacis palladiumq; forum.

C. Callicula Imp. teste Suetonio super tēplum Diui

Aug. ponte trāsmisso Palatiū capitoliūq; coniunxit.

Palatiū seu domus regia Neronis: quę a p̄dicto pa-

latio maiori Exquilias usq; tendebat: quam domum

primo transitoriā mos incendio absumptam restit-

tamq; Auream nominauit de qua Plinius. Bis uidi-

mus inquit Urbem totam cingi domibus principū

Caii & Neronis: & huius qdem nequid deesset Au-

rea: nōnulli uolunt ex iunioribus ultra p̄dictā do-

rum palatium Neronis in Ianniculo fuisse.

Pallatium Claudii erat pulcherrimū & amplum in-

ter Colosseum & ecclesiam sancti Petri ad uinc.

Palatium Traiani apud columnam eius erat perpul-

chrum uariis marmoribus incrustatum: intus uero pi-

cturis exornatum cum statuis.

Palatium Romuli erat apud ecclesiam sanctę Marię

Nouę absq; marmoribus & columniis cū statua eius

Palatium antiquum senatorum erat apud ecclesia nā

sancti Syxti multis columnis & statuis exornatum.

Palatiū Augusti erat inter ecclesiā. s. Felicis in pinc s

DE PALATIIS IMPERATORVM

& Augustam in quo marmora innumera cum pulcherrimis columnis sita uisebantur.

Palatium Antonini imp. apud columnam eius non longe a templo Ant. multis marmoribus & prophetis lapidibus exornatum.

Palatium Antonini Caracallæ proximum uia appiæ apud Thermas eius maximis erat subfultum columnis ac marmoribus multis in locis incrustatum.

Palatium Titi & Vespasiani apud Thermas titianas in quo loco hoc anno. Mdyi. Felix ro. ciuis in uinea sua Lacothonis statuam inuenit.

Palatium Neruæ apud forum eius erat electis quadratisq; lapidibus absq; calce positis inter turrim comitum & Militiæ adhuc dirutum/mirabile uisu/cernitur in quo sunt ingentes columnæ marmoreæ inclusæ cum ecclesia sancti Basilii.

Palatium Flauii Constantini apud Basilicam lateranensem: & lateranense hucusq; appellatur a noie proprio Laterani patritii romai: auctoritas cuius fuit maxima in urbe hic dum esset consul iussu Neronis interfectus est. Aedes uero eius amplissimæ datæ fuerit post multum tempus Constantino imp. quas ampliauit ac postremo Siluestro pontifici maximo concessit & a Laterano prædicto lateranense palatium dictum est. apud quem locum lateranensis basilica cū pulcherrimo baptisterio sita est/quæ nūc oīa minatur ruinam: Nisi tua Sanctitas manus porrexerit ad

uictrices: ut iā fecit Martinus & Nicolaus Symacus
& Innocentius & alii q̄ plures pōtiffices. O p̄r beatif-
sime: hęc est gloria sedis apostolicę ne primaria toti-
us orbis & urbis Basilica penitus collabatur: cui qui-
dem sanctitas tua in minoribus per multum tempo-
ris spacium archipresbiter digniss. fuit ut nūc in ma-
ioribus episcopus & pastor omnium: ut alter Franci-
Seraphicus ecclesiam tuam militantem repara in ter-
ris: ut triumphantem reperias in cœlis. Bonum & uti-
le fuisset oparios fabricę instituere & puentum quo-
tidianum ordinare annexione alicuius Ecclesię) uel
abbatię p̄ reparatione istius ad perpetuam rei memo-
riā ne absente pōtiffice basilica p̄dicta penitus corruat
Palaciū Decii imp. non longe fuit ab ecclesia. s. Lau-
rentii panis perne: ut adhuc ipsa uestigia denotant.
Palacium Lucinianū erat apud ecclesiam sanctę Bal-
binę: ut apparent uestigia.

Palatium Sessoriani ubi nūc est ecclesia sanctę Cru-
cis Hierusalem uariis columnis exornatum.

Erant & alia palatia in Vrbe/qbus finem imponam

De Domibus & Insulis.

d Omū a palatio exquilias usq; fecit Nero auct.
Suet. quam primo transitoriam postremo Au-
ream nominauit: i cuius uestibulo stabat Colossus
magnus: habebatq; porticum triū mill. passuū & sta-
gnum circūseptum ædificiis ad Vrbiū speciem/uine-
ta & arua cum pascuis & siluis uaria cū multitudine

DE DOMIBVS ET INSVLIS

omnis generis pecudū ac ferarum in cæteris partibus
 cuncta auro illita distinctaq; geminis:cenationesq; la-
 queata: ibidem erant perpulchræ cum tabulis ebur-
 neis uersatilibusq; fistulis/ut unguenta desuper spar-
 gerentur. Erant præterea ædificia rotunda depicta quæ
 diebus / ac noctibus continuis perpetuo uice mundi
 circūagerentur. Erant deniq; balnea cum hortulis/ &
 aquis marinis cum albulis & alia q̄ plura miranda &
 incredibilia/ut scribit Cornelius tacitus in incendio
 urbis. Pli. uero i Aureæ domus Neronis solariis aues
 ex argento mirabili opere sculptas fuisse comprobat.
 Domus Cornelioꝝ familię erat sūptuosissimis ædi-
 ficiis/ut ipsa uestigia demonstrant in uico qui adhuc
 Cornelioꝝ nomen retinet: a nōnullis imperitis uocā-
 tur ipsæ ruinae Cornelioꝝ Thermæ ob magnitudi-
 nē ædificioꝝ apud equos marmoreos Fidia & Prax.
 In colle Viminali erāt oīum totius Urbis speciosissi-
 mæ domus Marci Crassi oratoris & Q. Catuli/qui
 cum. C. Mario fudit Cymbros: & C. Aquiliū equitis
 R. o. qui legem tulit Aquiliam: fundamēta quarum
 in uineis apud ecclesiā. s. Susannæ uisuntur.
 Domus Balbini etiam nunc Romæ oñdit in Cari-
 nis magna & potens & ab eius familia hucusq; pos-
 sessa dicit Spartianus.
 Domus Cornelii in monte Cælio erat speciosissima
 qui primus in Vrbe parietes totius prædictæ domus
 marmoreis crustis operiit. M. uero Lepidus Catuli

consulatu collega primus omnium limina ex numi-
dico marmore in domo posuit magna reprehensio-
ne anno Vibis. Delxvi.

Domus Giordanog erat ppulcra via prænestina que
ducetas colūnas uno stilo habebat Hæl. Spar. auctor
nō longe ab ecclesia. s. Eusebii. Leo Baptista de alber-
tis Flor. lib. ix. scribit. Valerius Romæ cū in Exgliis
domū hēret altissimā inuidiæ uitādæ causa diruit: &
in plano ædificauit. Itaq; hāc fragilitatē bona illa pō-
steritas & pub. & priuatim secuta est / quo ad p bonos
mores licuit. Postea uero aucto impio tm̄ in plerisq;
oibus creuit luxuries præterq̄ in Octauiano nam is
quidem sumptuosiore ædificatiōe grauabatur / quia
& Villam quoq; nimium pfuse extractam diruit tm̄
in quā excreuit luxuries in Vrbe: ut inter cæteros fue-
rint ex Giordiano familia: qui domum struxerint
via prænestina columnis ducentis uno stilo & parui
magnitudine quaz; quinquaginta Simiadas ququa-
ginta numidicas quinquaginta Claudianas / ququa-
ginta Tisteas fuisse memini me legisse.

Domus Iulii Cæsaris fuit prius in subura teste Sue-
q; scribit habitauit prius Iulius cæsar in subura / modē-
cis ædibus post aut pontificatum maximum in sacra-
uia domo pub. quam postea Octauianus aug. sum-
ptuose nimis a Liuia ornatā a solo dirui fecit: in cu-
ius area porticus Liuia fuit structa. Ouid. lib. vi. Falst
Disce tamen ueniens atas: ubi Liuia nunc est:

edificada

DE DOMIBVS ET INSVLIS

Porticus: immensæ testæ fuisse domus.
 Ibi postea teste Plinio suâ pacē ædificauit uestasian⁹
 Domus Catilinæ ubi erat locus qui Vellia dicebat⁹
 in pte Palatini mōtis/ quæ uidet fo. Ro. qd̄ ibi antiq̄
 tus pastores uellebāt lanā ex ouibus añ usum cōdēdi
 Domus Ciceronis iuxta forum non longe a templo
 Iouis Statoris.
 Domum Vergilii poetæ in Exquilis iuxta hortos
 Mecennatis.
 Domus Ouidii erat prope Velabrum sub templo di
 uæ Mariæ de consolatione.
 Domus Pomponii Attici: erat in Valle Quirinalis
 ubi nunc est ecclesia. s. Vitalis in quo loco Romulus
 apparuit ante lucem & nunq̄ postea uisus est.
 Domus Martialis erat iter collem Viminalem & col
 lem Hortulorum: ubi nunc est Vinea notissima/ que
 appellatur Pyla Tyburtina. Martialis.
 Ped. Tyburtine sum proximus accola pyle.
 Qua uidet antiquum rustica flora Iouem.
 Domus Coruina ubi hodie corrupte dicitur macel
 lum Coruorum.
 Alexander Seuerus test e Spar. fecit domos pulcherri
 mas. eas dēq̄ amicis suis: maxie integris uiris dōauit.
 Erant & aliæ multæ domus in Vrbe numero. M. ccc.
 xvi. q̄uis nonnullis placeat. M. dccxcvii.
 Insulæ uero. i. paruz domus erant numero quattuor
 millia ducentum. ii. Quamuis nonnullis placeat

fuisse quattuor mil. dcii.

De Nympheis & horreis & alijs rebus.

Comot

● **Nympha** in Vrbe. xi. fuisse reperio. Erant enim loca principū amœna aquis inductis: ut **Nymphaeum** Iouis & **Nympheū** diui Alexandri in regione. v. positum. Spartianus dicit.

Opera Gordiani Romæ nulla extant præter quædā **Nymphaea** & balnea: sed & balinæ priuatis hoibus fuerunt/ & ab eo in usum priuatum exornatae sunt.

Erāt & alia **Nymphaea** siue **Nymphia** ut in regionibus Erāt & mutatoria/ ut mutatorium **Cæsaris** quæ erāt priuata domus magnæ ad secessum & delicias uariis picturis & marmoribus exornata Non solum in

Vrbe & ipsa Italia extruebāt ædificia imperatoris rō. sed in ultimis finibus. **Leo. n.** Baptista noster florent de Albertis scribit lib. x. de re ædificatoria.

Murū per Britannia Cæsares iter quos Hadrianus millia. lxxx. duxit/ quo barbaros a Romano agro separet. **An-**

tonius etiam pius eandem per insulam murum astruxit cespiceum. **Seuerus** post hunc transuersam per insulam utrinque ad fines Oceani perduxit uallum milia passuum. c. & duo & xx.

Post **Auentinum** monte uersus meridiem supra **Tyberim** est planities magna ubi erant. clx. **Horea** pub. pub. maxime capacitatis/ in quibus frumētū po. Ro.

seruabatur. Tñ in Vrbe dicunt fuisse horrea. ccxc. ultra prædicta: ut in regionibus **Alexander. n.** **Seuer**

rus Horrea in omnibus regionibus/ teste Spar . pu
blica fecit : ad quæ conferent bona hii / qui priuatas
custodias non haberent . Erant in Vrbe officinæ pi
storiz num ero . ccxliiii .

Apud ecclesiam . s . Susannæ in Thermis erat Vicus
Mamurii : de quo beatus Ambrosius mentionem fa
cit cū ecclesia . s . Susannæ a Mamurio fabro peritissi
mo dicto / qui . xi . ancilia fabrefecit / in quo loco posi
ta erat statua ipsius a po . Ro . & adhuc nomen retinet
Mamurii .

Erat & vicus Sandaliarius in regione . iiii . ut apparet
in marmore quadrato in domo Roscia cum statuis /
& signis undiq; inciso in parte anteriori tres statuz
cū gallo uisunt cū hac inscriptione in parte superiori .
IMP . CAESARE Augusto . KIII . M . Plautio
Siluano Cos .

Sub pedibus ipsaz erant minores litteræ / uidelicet .
Doppius . G . L . Iaso . D . Lucilius . D . L . Saluius . L . Bru
nius . G . L . princeps . L . Furius . L . L . Saluius .

MAG . VICI SANDALIARII .

Vicus iugarius in Fo . ro . Liuius saxum inquit ingēs
ex Capitolio in Vicum iugatium procedit & mul
tos oppressit .

Vicus Thuscus apud ecclesiam . s . Geor . in Velabro
Tybulus .

At qua Velabri regio patet : ire solebat /

Exiguus pulsa per uada linter aqua .

Propertius uero de uico Thusco ait.

At tu Roma meis tribuisti premia Thuscis.

Vnde uicus hodie nomina thuscus habet.

aldea

De quo ait Varro post mortem Cēlii thusci / qui nō
suspitione carebant uisi sunt in cōuallē descendere &
ab eis dicitur Vicus thuscus ubi est & templum uer-
tunū / q̄ est princeps deus æthuriæ. Celianis uero qui
suspitione carebant datus est Celiolus cōiunctus Ce-
lio q̄uis aliter sentiat Dionisius alicarnasseus iohannes
uero annus scribit. Et ideo recte Fabius dicit princi-
pium Vici Thusci incipere sub celiolo uersus Auen-
tinum & terminari ad radices capitolii.

Ab Annio Viterb. lib. ii. Q. Fab. satis dictum est de
Vico thusco & foro boario. dicit. n. in hac boaria ma-
xima portione uici Thusci erant opulentiores & di-
tiores / atq; nobiliores Roman. ubi & frequentiores
arcus triumphales & monumenta impatorum uide-
mus. alios uicos ne sim prolixior obmittam. Erat. n.
numero. cxxviii. Vico magistri uero. dclxxiiii.

Ædiculæ numero. cccxxxix.

Curatores uiaꝝ. xxix. Denunciatores. xxviii.

Lupanaria. ccccli.

Vexilla cōmunia duo. i. Roseum pro pedibus cū lit-
teris. S. P. Q. R. Ceruleum uero pro equitibus.
Nam color cæruleus est maris a cuius deo Neptūno
equū constat inuentum fuisse. Romani habebāt aq-
lam unde Aquiliferi dicuntur signiferi in Ro. mil.

DE TRIBVBVS

tia ab Aquila quam R.o. legionibus. C. Marius in.ii
 consulatu suo ~~proprie~~ dicauit. Habuerant præter ag
 lam R.o. quattuor alia signa uidelicet. Lupos. Minor
 thuros. Equos & Apros: quæ singulos ordines ante
 ibat ut inquit Pli. lib. x. Et in arcubus triumphalibus
 uisuntur sculptæ in marmoribus.

Cohortes prætoriarum. x. Urbana. iiii. Virgilium uero. vi.
 Erant castra peregrina & Misenatum. Tabelliorum
 Salgamarior. Lectigalior. Victimariorum. Saliga
 liorum & equitum singulor. Milites prætoriani erant
 extra Urbem / ut ingentes ruinae demonstrant apud
 locum qui uulgo dicitur caput Bovis ubi est sepul
 chrum mirandum in quo uisunt incisæ infra scriptæ l.æ.
 CECILIAE. Q. Cretici. F. Metellæ. Crassum non lō
 ge a prædicto loco fiebant ludi Olympiaci.

Erant in Urbe mensæ Holiarum sue Holarum nume
 ro uiginti mil. ccc. Pub. Victor dicit. xxiii. mill. men
 dosum codicem legisse credo: ut dicere uelit duo mil
 lia quattuor centum. ut apparet in regionibus.

De Tribubus & regionibus Urbis.

Tribus in Urbe fuerunt. xxvii. postea. xxx. post
 remo uero. xxxv. ut apparet in lapide marmo
 reo in ædibus Francisci de Porcatis R.o. cum hac in
 scriptione.

IMP. Caesaris Dni Neræ. F. Neræ Traiano Aug.
 Germanico. Dacico. Pontifici maxi. Tribunit. Pot.
 vi. Imp. iiii. Cos. V. P. P. Tribus. xxxv. Quod libe

ralitate optimi Principis cōmoda earum etiam loco-
rum adiectione amplificata sint.

Nomina quarum a nonnullis uariantur: tñ ut omit-
tā auctoritate Ennii & Liuii & M. Varronis atq; To-
lunnū Tragediæ Thuscage scriptoris breuitatis cau-
sa nomina ipsarum Tribuū scribam: quæ sunt hæc.

Taciensis a Tatio luceris a lucumone quæ Suburta-
na a nonnullis dicatur. Rūnensis siue ranensis a Ro-
mulo nōnulli romuliam dicant. Sed liuius & Varro
lib. i. dicunt suam tamen nō a se uoluit dici romuleā
sed rhumrēsem quarta uocabat. Exquilina. Capito-
lina. Quirinalis & Collina. Celiana. Anentina a
septem primis collibus dictæ. Seruius lib. iiii. scribit
Tullus diuisit Urbem in quattuor partes: Palatinā:
Baboranam. Collatinam: Exquilinam per Suburba-
nam & Collinam. liuius uero ab Vrbe condita dicit
Additæ sunt ex nouis ciuibus tribus. iiii. Sabatina:
Tromentina: Arniensis & Stellatina.

Sabatina a sabatia regione æthuriæ dicitur: ubi saba-
tius locus nunc uulgo anguillare dicitur: a quo loco
Hieronymus sp̄n̄. physicus noster uir doctiss. origi-
nem traxit: de quo loco Strabo lib. v. & sillius libro
octauo scripsere. Tromentina a Trometino: ut ait
Fabius & Tolūnius. Trometes uero Campus uo-
catur teste Festo. Arniensis ab Arno Fluuio Io. An.
scribit: hii sunt Fluuentini præfluenti Arno appola-
ti ut exponit Plinius nunc Florentini cum quibus

DE TRIBVBVS ET REGIONIBVS

intelliguntur Phefulani. Stellatina a fluuio uicino Pistoriensibus & pratensibus in thuscia ut placet ioh. Viterb. quibus sint & populi Stellatini in cāpania. Sed Fab. pictor de thusis loquitur. Erat regio Metina & Scapcia sine Scapia: de quibus Liuius lib. viii. ait. Eodem anno cēsus actus nouiq; ciues censi tribus ppter eos additæ Metia & Scaptia Censores addiderunt. Qu. philo. Sp. posthumius. Erat & Velina & Fabia de quibus Oratius.

Valet hic Fabia: ualet ille Velina.

Aliarum uero nomina hæc sunt uidelicet.

Lemonia. Pōtia Crustumena. Papiria. Pollia. Publilia. Tyberina. Vsfentina. Pontina. Faleria siue Galeria. Veruria. Cornelia. Mētina. Anthesia. Volicina. Fauca & Pupina siue pupillia.

Antiquitus Roma erat diuisa in quattuor partes a Tull. rege ro. prius. n. a Romulo in tris teste Ennio/ quas tribus appellauit / singularumq; Tribuū duces tribunos nominauit: & tribus p̄dictas diuisit in partes. xxx. curiasq; dixit. Vnde leges curiatæ / & curiarū præfectos Curiones appellauit: unde postea Numma Pompilius. iiii. sacrauit uirgines Vestales. s. Geganiam / Beroniam / Camillam & Tarpeiam. Plutarcus auctor. Postea uero diuisa fuit in sex partes principales: unde Seruius Tull. addidit duas Virgines prædictis Vestalibus. Prima Vestalium appellabatur maxima sicut & nos dicimus de monialibus abbatiss

sam / unde Populus Ro. pro sua quaq; parte haberet
 ministram sacrorum: qui numerus senarius per longum
 tempus seruatus est. Postremo uero fuit diuisa in re-
 gionibus quattuordecim teste Pli. lib. iiii. quae singu-
 lae compita supra. cc. & uicos innumeros teste Macro-
 bio continebant. Vnde compitalitii ludi a uicis compi-
torum. Suetonius uero dicit. Seculares & compitali-
tios super calibus currere imberbes. Nostro uero tem-
 pore Regiones corrupte riones appellantur cum Ve-
 xillis & insignibus Populi Ro. in antiquo marmo-
 re in porticu ad ianua conferuatoe Urbis posito non
 longe a porta palatii Senatoris regionum. xiiii. nota
 & Vicorum litteris uetustate deletis adhuc stare uisun-
 tur cum inscriptione huiusmodi.

IMP. Cæs. Diui Traiani Parthici. F. Diui Nerue
 Nepoti Traiano Hadriano Aug. Ponti. maxi. Trib.
 pot. xx. Imp. ii. Cos. iiii. P. P. Magistri uicorum Urbis
 & regionum. xiiii.

Prima Regio.

Regio prima Capena dicitur: quae continet area
 Apollinis. Spei. Gallii seu Thallii. Carsuce si-
 ne Carsue erat & Area Pinaria. Erant & Vici multi
 ut puluerarius & Camesiarum. Drusiani. Sulpitii ul-
 terioris & alterius Sulpitii citerioris. Fortunae obse-
 quetis. Honoris & uirtutis. Fabritii & trium ararum
 omnes numero. ix.

Erat praeterea aedes Mattis. Mineruae. Tempestatis /

Carriu
que est
diu de storsis
tot.

SECUNDA REGIO

& Camenarum. Lacus promethei & Vipiani & Almo fluvius. Mutatorium Cæsaris. Arcus tris Drusii & Veri Parthici atq; Traiani principum: erant & Thermæ Cômodianæ & Severianæ & balnea Torq̃ti. Mamertini. Abascantiani. Vestii. Bolani. seu Volani. Aediculæ. x. Vico magistri. xxxvi. uel. xlix. Curatores duo. Denunciatores duo. Domus numero. cxx. Insulæ duo mil. ccl. uel. iiii. millia. ecl. Horrea. xiii. uel. xvi. Pistrina. xv. Balnea priuata. lxxiiii. Lacus uero. lxxxii. Regio ipsa continet ped. xxii. mil. ccxxvi.

Secunda Regio.

Regio secunda Cælimontana dicitur: quæ continet templum Claudii. macellum magnum lupanaria. Aratrum Ciclopis. Campum Martialem. Castra peregrina. Caput Aphricæ / seu Aphretæ. Arborem sanctâ. Regiam Tulli Hostilii / & Templum quod in curiam redegit patribus minorum gentium. Domum Vestilanam & Philippi. Mâsiones albanas. Micam auream. Armentarium. Spolium Samarium. Ludum matutinum & gallicum. hortes quinque uigilum. Erant præterea uici septem. Aediculæ. viii. Vico magistri. xxviii. Curatores. ii. Denunciatores duo. Domos. cxxxiii. siue. clx. Insulæ mil. dc. seu tria mil. Horrea. xxiii. Pistrina. xv. Balnea. xx. Lacus uero. lxy. Regio ipsa continet in ambobus ped. M. cc.

Tertia Regio:

Regio. iij. ISIS ET SERAPIS MONE-
 TA dr̄ quæ cōtinet Ludum magnum & Da-
 cicum Amphiteatrum / Domum Bruti / Samiū / Co-
 ragium / præturam præsentissimam / Thermas Titia-
 nas / Traianas / & Philippi Aug. Lacum pastoris / Sco-
 lam Quæstorū / & Capulorum / Porticū Liuiæ / Ca-
 stra Misenatium & Suburam . In qua regione erant
 Vici. x. Aediculæ totidem Vico magistrī. xxiii. Cu-
 ratores. ii. Denunciatores. ii. Domus. clx. Insulæ . ii.
 mil. dcclyii. Horrea. xviii. Pistrina. xvi. Balnea. lxxx.
 Lacus uero. lvi. Regio ipsa in ambitu continet ped.
 xiii. mil. ccccl. **Quarta Regio.**

Regio Quarta Templum pacis dicitur / quæ cō-
 tinet Templum ipsius Pacis & Remi / Veneris
 P. Faustinae & Telluris. Basilicā Constantini & Pau-
 li Æmilii / Forum traostorium / Sacriportum / Balne-
 um Dapnidis / Porticum Asidatam / Aream Vulcani
 Buccinatam auream Apollinem . Vicum Sandalariū /
 Horrea Cartarea seu Testaria. Collossum magnum
 radiatum / Sororium Tigillum / Metam sudantem /
 Carinas / Domum Pompei & Ciceronis: Viā sanctā
 In qua regione erāt Vici. viii. Aediculæ. ix. Vico ma-
 gistrī. xl. Curatores. ii. Denunciatores. ii. Domus. cxxx
 viii. siue. clx. Insulæ. mil. dlyii. siue unil. dccclii. Horrea
 xviii. Pistrina. xy. Balnea. lxxv. Lacus uero. lxxxviii.
 Regio ipsa in ambitu cont. ped. xxiii. mil.

QVINTA ET SEXTA REGIO

Quinta Regio.

Regio Quinta Exquilina dicitur/ quae continet
Nymphaeum Alexandri. macellum Liuiani. La-
cum Promethei. Cohortes septem Vigilum. Aedem
Veneris Aecinae. Hortos Plantianos & mecena-
nos. Regiam Serui tull. Herculem sullanū. Amphi-
theatrum castrense. Campum Exquilinum & Vimi-
nalem sub aggere. Lucum Exquilinum & Perelinū
atq; Fugutalem. Templum Iunonis Lucinae. Domū
Aquilii & Q. Catuli. & M. crassi. Aram Iouis Vi-
minci. mineruam medicam. Isidem Paraticiam Laua-
rum Agrippinae & Thermas olympiadis. In qua re-
gione erant Vici. xy. Aediculae totidem. Vico magi-
stri. xlyiii. siue. lx. Cur. ii. Denun. ii. Dom. clxxx. Insu-
lae mil. dlyii. seu. iiii. mil. dcccl. Hortea. xxiii. Pistrina.
xv. Balnea. lxxv. Lacus uero. lxxii.

Regio ipsa cont. ped. xxv. mil. Dcccc.

Sexta Regio.

Regio. vi. Alta semita dicitur: quae continet tem-
plū Salutis: Quirini: Serapis: Apollinis: Cla-
træ & Flore. Vicum mamurii & Bellonae: Circum/ &
Floralia: Capitolium Vetus/ Dium Fidiū in col-
le: Forum salustianum: Fortunam pub. in colle: sta-
tuam plumbeam mamurii: domum atticam: malum
punicum: templum & domum gentis Flauiae: hor-
tos salustianos: senaculum mulierum: thermas diocli-
tianas & constantianas: Decem tabernas: balnea pau-

Irigallinas albas: aream callidii: & cohortes.iii. Vig
 in qua regione erant Vici.xii. siue.xvii. ædiculæ.xvii.
 Vico magistri.xlviii. cur. ii. Den.ii. dom. cxlyi. seu.
 clxix. Insulæ.iii. mil. ccciii. siue.iii. mil. dy. Horrea.xviii
 pistrina.xv. Balnea.lxxv. lacus.lxxvi.
 Regio ipse cont. ped. xv. mil. de

Septima regio.

Regio septima Via lata dicitur: quæ continet la
 cum Ganimedis cohortes septem primorū Vi
 gilum arcem nouum nympheum Iouis ædiculam
 caprariam campum agrippæ templum solis templū
 nouum spei fortunæ & Quirini sacellum genii San
 gi casta gipsiana siue gentiana porticum constantini
 equi ænei Tiridatis forum suarium & archemorium
 hortos largianos pyla tyburtina ad mansuetos & la
 pidem ptusum: in qua regione erant uici.x. siue. xv.
 ædiculæ.xv. Vico mri.xlviii. cur.ii. den.ii. dom.cxx.
 Insulæ.iii. mil. ccclxxv. horrea.xxv. Pristina.xviii. bal
 nea.lxxv. Lacus uero.lxxvi. Regio ipsa cont. ped.xii.
 mil. dcc. Octaua regio.

Regio octaua Forum Romanum dicitur: quæ
 continet rostra comitium: ædem uictoriæ Tem
 plum Iulii cæsaris: ædem Opis & Saturni in Vico iu
 gario: templum Castoræ ad lacum Iuturnæ: tēplum
 cōcordiæ & Iani romuli Vestæ carmentæ Titi & Ve
 spa. deum pænatium / & Iouis optimi max. & tēplum
 uetus mineræ & delubrum mineræ: ædem Iouis

tonantis: adiculam iuuentæ: sacellum pudicitæ: porticula
 tritæ: adem Herculis uictoris in Foro boario: adem
 Maturæ: adem Vortunii in uico thusco: Ficum Ru
 minalem siue romularem: & lupercal uirgis: colunã
 cum statua. M. Ludii gregostasim: senaculum aureũ
 equum constantini: milliarium aureum: pila oratiæ:
 Equum æneum domitiani: atrium Mineruæ: ludum
 Amilium: porticum Iuliam: locum mercatorum: regiã
 Nummæ: Forum cesaris: Stationes municipiorum
 Forum Augusti cum æde martis ultoris: Forum tra
 iani cum columna eius cochlide & equo eius æneoo:
 Umbilicum Romæ: Lacum curtium: basilicam argẽ
 tariam: Basilicam Pauli cum fugiis columnis: Apoli
 nem triginta cubitorum: capitolium: portam carmen
 talem: curiam calabram asylum: signum iouis impe
 ratoris: Horrea germanica & agrippina: aquam cernẽ
 tem scauros: Forum boarium & piscarium: uicum li
 gurum & iugarium & unguentarium carcerem Tul
 lianum porticum margaritariam helephantum her
 barium & antrum cachi: in qua regione erant Vici
 xxxv. adicula totidem uico magistri. xlviii. Curii.
 den. ii. domus. cxly. Insula duo mil. cc. lxxxviii. siue. iiii
 mil. dccclxxx. Horrea. xxv. Pistrina. xx. balnea. lxxv. la
 cus uero. cxx. Regio cont. ped. xx. mil. dccclxii.

Nona Regio. Regio nona Circus flaminii dicitur: quæ con
 tinet Theatrũ balbi cum cripta eius Theatrum

Pompeii & Marcelli/Thermas alexandrinās Hadriā
 nās & Agrippinas porticum chorinthiam Gn. Osta
 uii & Philippi & argonautharum / Templum Bruti
 Callaici/Templum diui Ant. cum columna eius co
 clide/templum boniuentis/ædem Bellonæ & Iutur
 næ ad aquam Virgineam/ædem Vulcani in circo flā
 mi.ædem antiquam Apoll. cum lauacro & ædē ma
 gni Herculis custodis circi prædicti stabula.iiii. Fa
 ctionum/Mimitiam uetus & Mimitiam frumentari
 am/Iouem Pompeianum delubrum/ Gn. Domitii
 Campum martis/Villam publicam/septa Trigaria/
 Equiriam/Hortos lucullanos/Fontem Scipionis/se
 pulchrum Augustorum:Ciconias nixas/Pantheon
 Basilicam Macidii & Martiani / Insulam phelidii mi
 neruium meleagricum serapeum Iseum & Mineruā
 calchidicam & carcerem Claudii. x. uir/In qua regio
 ne fuerunt Vici triginta quatuor & ædiculæ triginta Vi
 co magistri quadraginta octo Cur. ii. Den. Domus
 cxl. Insulæ. ii. mill. cclxxxviii. siue. iii. mill. ccclxxxviii.
 Horrea uiginti quattuor / Pistrina. xx. Balnea. lxxiii.
 Lacus uero octuaginta: Regio ipsa cont. ped. triginta
 mil. D.

Decima Regio.

Regio decima Palatiū dicitur / quæ cōtinet ca
 sam romuli prata Bacchi Aram febris & Arā
 palatinam Vicum padi & fortunæ respicientis salu
 tis Apollinis & curtarū ædem Iouis statoris & mris
 deum & Iouis uictoris & dii Iouis & ædē apollinis

VNDECIMA REGIO

ubi Lychni pendebant instar arboris mala ferentis.
 Templum fidei. Domum caioniorum. Suelia. Caer-
 nationem iouis. Aedem deae uiriplacae in palatio &
 Rānusiae & Bibliotecam. Pentaphilon iouis arbitra-
 toris. Domum Augustanam & Tyberianam. Diony-
 sii. Q. Catuli & Ciceronis. Mammeam auguratori-
 um. Sedem imperii Romani. Velia. Curiam ueter.
 Fortunam respicientem. Septironium Seueri. Victo-
 riam germanitanam. & Iupercal. in qua regione erāt
 Vici. xx. aedulae totidem. Vico magistri. xxiiii. siue
 xlyiii. Cur. ii. Den. ii. Domus. lxxxix. Insulae. ii. mil.
 dccxlii. Horrea. xlyiii. Pistrina. xx. Balnea. xxxvi. seu
 lxyi. Lacus uero. lxxxviii. Regio ipsa cōt. ped. xii. mil.
 Dc.

Vndecima regio.

Regio undecima Circus maximus dicitur / qua
 cōtinet circum maximum Templum Solis &
 Lunae. Mercuri & Castoris. Aedem Ditis patris &
 Cereris. Veneris. Portunni. Pompei. Mutiae. Aedem
 Consii subterraneam. Pietatis in Foro olitorio. & iu-
 nonis matutae. Aram maximam. Portā Trigeminam
 Salinas Apollinem celispicientem Herculem oliuari-
 um. Obeliscos duos. Forum olitorium & Velabrum
 maius. In qua regione erāt Vici. viii. seu. xix. Aedulae
 totidem. Vico magistri. xxxii. Cur. ii. Den. ii. Dom-
 cxiii. insulae. mil. Dc. siue. ii. mil. dcl. Horrea. xxi. Pistri-
 na totidem. Balnea. xy. lacus uero. lx. seu. lxxxviii.
 Regio ipsa cont. ped. xi. mil. D.

DVODECIMA ET XIII. REGIO 48

Duodecima Regio.

Regio duodecima Piscina publica dicitur: quæ
 cōtinet Vicum almæ Veneris & piscinæ pub.
 & Dianæ. Cæios. Triarii. Aquæ salientis. & Laci te-
 ti. Vicum Fortunæ mammosæ. Colopetti pastoris.
 Portæ Rudusculanæ. Victoris. & portæ Neuiæ. Hoe-
 tos alinianos. Arcem Radicariam. Caput uia Nouæ
 Fortunam Mammosam. Isydem Anthenodoriæ.
 Aedem bonæ dex Subsaxanæ Signum Delphynt.
 Thermas Antonianas. Septem domos Parthorum.
 Campum Lânatarium. Domum Chilonis & Corni-
 fici. Cohortes tres uigilum. & priuata Hadriani. In q̄
 Regione erant Vici. xii. seu. xyii. Aediculæ totidem.
 Vico magistrî. xlviij. Cur. ii. Den. ii. Dom. cxxiiii. seu
 clxii. Insulæ. ii. mil. cccclxxxvi. Horrea. xx. Pistrina to-
 tidem. Balnea. xliiii. Lacus uero. lxxx. Regio ipsa cont.
 ped. xii. mil.

Decima tertia Regio.

Regio decima tertia Auentinus dicitur: que cō-
 tinet Armilustrum Templum Lutæ & Diane
 libertatis & Iunonis Reginæ. Aedem bonæ Dex in
 Auentino & atrium libertatis. Forum Pistoriū Scho-
 lam Cassii. Pæticum Fabariam. Scalas Gemonias.
 Thermas Varianas & Decianas. Priuata Traiani. do-
 lacrum seu Doliolum. Mappâ aureâ. & Aureâ Plato-
 nis. & Horrea Anicentiana. Vicum Frumentarium/
 & trium uiarum. Vicum Fidii & Valeii. Cæseti laci

DECIMA QUARTA REGIO

miliarii. Capitis canteri. Trium alitum. Vicum nouum & Armilustrii & colūnæ lignæ. Fortunæ Dubiæ. Loreti maioris & Loreti minoris. Vicum muniticii & Materiariū. In qua regione erant Vici. xlyiii. Cur. ii. & Denun. ii. Dom. c.iiii. seu. clxii. Insulæ. duo mill. cccc. lxxxviii. Pistrina. xx. Horrea. xxvi. Balnea. lxiiii. Lacus uero. viii. Regio ipsa cōt. ped. xvi. mil. cc.

Decima quarta Regio. Regio decima quarta & ultima Trāstlyberina dicitur: quæ continet Ianiculum: Hortos Neronianos & Domitii & Gethæ. Naumachiam Neronis Vaticanum Gaianum. Insulam Iouis & Aesculapii Aedem Fauni. Balneum Ampelidis. Sacellum Marmæ. Balneum siue Balneum Priscillianæ. Statuam Valerianam & Siccianam. Sepulchrum Nūmæ. Caput Gorgonis. Cohortes. vii. uig. Templum Fortis Fortunæ. Ianum Septimianum & Aream septimianam. Herculem cubantem. Campum codetanum/ & Brutanum. Castra lecticiorum. Vicum censorium Gemini/ Longiaquilæ/ Rostrati/ Quadrati/ Siccianæ/ Raciliani maioris & racil. minoris. Vicum Ianuclensem/ & Larum Ruralium. Bruttanum/ Valerianum/ Salutarem Pauli. Ploti. Saufei. Sergii & Iacii repositi Semipub. Patratilli. Viberini & sex lucei / qui omnes uici in dicta regione sunt numero. xxii. quibus nonnulli. lxxxix. fuisse dicant. Aediculæ totidem. Vico magistri. xlyiii. siue. lxxxviii. Cur. duo. Denun. ii.

Dom. cl. Insulæ. iiii. mill. ccccy. Horrea. xxii. Pristina
totidem. Balnea. lxxxvi. Lacus uero. clxxx. Regio ip
sa in ambitu continet ped. xxxiiii. mil. cccclxxxvi.

Hæc de ipsis regionibus in superficie dixisse sat est.
Alias uero domino concedente prædictas. xiiii. regio
nes in libros. xiiii. exponam publicatis prius opuscu
lis duodecim diuersarum rerum circa honorem dei
& salutem animarum: ut est illud de confessione &
aliud de oratione & uirtutibus / nunc uero primo li
bello finem imponam.

De Sacerdotibus & magistratibus.

Omani habebant in Vrbe Pontificem maxi
mum super omnes pontifices & Sacerdotes
ut nostro tempore Christiani habent Papã
summum pōtificem super omnes epōs & sa
cerdotes. Erat. n. in maxima auctoritate & dignitate/
in cuius manibus erant omnia sacra cum libris rituz
libus & lintheis atq; elephantinis / quam dignitatem
maiori cum potestate ac summa reuerētia ueræ fidei
tua Sanctitas adepta est: ut merito & numero popu
lus Christianus augeatur / ac in bonis operibus con
firmetur. Primus. n. Pontifex fuit Martius martii. F.
a Numma Rege institutus.

Erant & Flammines sacerdotes a Numma Pompil.
instituti / qui gestabant in capite lanæ filamen.

Erant. n. sacerdotes Martis & Quirini. Primus eoru

*delapsum
bey. Nichol
507 de Hamel
TUNT a Ruy*

uocabatur Flamen dialis: qui aliis superior erat / atq[ue]
 solus Ioui ministrabat. Dialis autem a potu dyos qd
 est Iouis. Salii uero erāt. xii. sacerdotes Marti deo di-
 cati / qui per Urbem cum ancilibus saltabant.

Fecialis & pater patratus erant sacerdotes / qui cū ho-
 stibus belli tpe bellum indicebant inferiēdo foedere
 Erant & Augures / qui captabant auguria uelato ca-
 pite lituum dextra tenentes.

Erant & sodales Titii sacerdotes extra Urbem habitā-
 tes in Tuguriis seruantes auguria.

Erant & epulones pontifices ueteres / ut ludoxe epul.
 sacrificium facerent. Septem uiratus epulonum dice-
 batur: ut apparet in pyramide apud portā sancti Pau-
 li moenibus coniuncta: in quo adhuc litteræ incisæ
 uisuntur de. C. Cestio. vii. uir. epulonum: ut dicam
 inferius in Methis.

Erant præterea Virgines Vestales a Romulo ordina-
 tæ postea uero (ut superius dixi) deæ Vestæ a Nūma
 institutæ / quæ perpetuū ignem conseruare deberent.
 Reges Romanox septem fuere: e quibus Romulus
 fuit primus / & a regendo dicitur: spacium uero tps a
 defuncto Rege usq[ue] ad creationem sequentis interre-
 gnum dicebatur: ut nos dicimus interpontificium a
 defuncto pontifice ad creatiōem usq[ue] sequētis pont.
 Erant Senatores / qui primum a Romulo fuerūt in-
 stituti patres centum: postea uero teste Gelio / Mille
 fuere a nobilitate generis / uela senili ætate aut a sapiē

verga & uacu

Socas.

muu.

tia: postremo uero patres Conscripti appellati sunt. Quæstores semper duo fuerūt regum tpe: ut inquit Iunius lib. vii. ab inquirendo dicti. & habebant curā ærarii. Erant & Quæstores urbani & prouinciales. Consules duo ab Vrbe condita anno. cc. xliiii.

Primi. n. fuerunt. L. Iunius Brutus. & L. Tarquinius Collatinus/ quibus datum erat a populo Ro. xii. fascibus uti totidemq; Licetoribus cū securibus p annū & primus uocabatur maior qui talia insignia tenebat. Proconsules uero habebant sex lictores & potestatem solummodo in prouinciis: functi. n. magistratu Consulatus fiebant proconsules. In ædibus dñi Petri de sancta cruce apud plateam indeoq; in lapide marino reo adhuc uisuntur insignia sex cum his litteris.

FASCES ET SECVRES CONSVLARES
Ut depictas ostendam in epythaphi. opusculo. Ioā. Annius Viterb. ait. Et ut recte noster Christophorus Landi. florentinus eruditissime posuit super Oratii Odam illam. Quem uirum aut heroa. Fasces erant fasciculi uirgarū in quibus singulis singulæ secures inclusæ erant. Eas duodecim primas Ianus dedit in Olympo æthuriæ ad continentes recentes colonias in aureo officio & ad terrendos & flagellandos malos ut hic noster Fabius pictor in princi. insinuauit. Romulus postea teste Liuiο ab æthruscis populis fasces. xii. cum licetoribus assumpsit qui numerus conformis erat duodecim auibus augurii. Erant aut. xii.

*in signis
maiores
ac de armis*

DE SACERDOTIBVS

fasces teste Annio Viterb. ut omnes concedūt cuius princeps dicebatur æthrusca lingua Baracel latine licetor & percussor. Vnde & Barac percussorem interpretatur diuus Hieronymus inde interpretatione nominum a quo nomine Baracel Beatissime pater / existimo dictum esse uirum illum / quem uulgo appellamus Baracello: non autem a baronibus / ut nonnulli uolūt habet. n. iuuenes arma. os cum insignibus puniendi ut ipsi lictores. Philip. Ber. ait. Lictores ministri sunt magistratum aligando appellati quod cū magistratus populi Rom. uirgis quempiam uerberari iussissent crura eius & manus ligari uiciniq; a licitore soliti sunt auctores sunt Valgius Rufus & Cellius.

Erant & Censores primi. n. fuerunt. L. papius Mucillanus. & L. Sempronius Atracius anno urbis ccc. x. per quinquennium / quod tempus lustrum appellabant: postea uero annuatim creabantur.

Erāt & dictatores primus fuit. T. Largius aduersus Latinos post Reges.

Tribuni plebis erant. x. postea. y. anno. xvii. post fugam Tarquiniorum. Erant & tribuni militares in castris & Tribuni ærarii. Prætores. xviii. qui sex lictores habebant & sellom: in principio unus fuit pretor. Erat præfectus urbis & præfectus annonæ. Erāt curatores xiiii. urbis ab Alexandro seuro instituti / quos audire negocia urbana cū præfecto urbis iussit Spar. auctor Erat & præfectus Vigilum tempore Augusti institutus

tus ad incendia reprimenda,

Præfectus prætorius erat apud Imperatorem/ qualis
& magister equitum apud Dictatorem.

Erat præfectus legiōis/ qui est comes primi ordinis erat:
quem primi pilum dicunt qui. clx. militibus præerat.

Erat & præfectus castrorum/ cui obediebat præfectus
Fabrorum.

Aediles plebei Currules erant/ qui ludos faciebant:
Erant & ædiles qui cloacas & ædificia curabant.

Aediles uero cæreales creati sunt a Iulio Cæsare/ qui
rei frumentariæ præereant / ut nro tpe tua. S. instituit.

Duo uiri sacrorum in legendis libris Sybillinis & duo
uiri quibus Tul. Hostil. rex potestatem fecit iudican-
di de capite apud Varronem / Lætumq; Pomponiū
de scripta reperi de ipsis magistratibus.

Tres uiri cappitales/ qui cognoscebāt criminum cau-
sas teste Liviō lib. tertio.

Trium uiri Coloniarum: super colonias officium ha-
bentes Trium uiratus rei pub. ut fuit Marcus Anto-
nius. Octavianus & M. Lepidus.

Quinq; Viri: ut inquit Cecilius lib. ii. epistolarum
erant: qui pro magistratibus fungi possent: cum Ve-
spertinis horis magistratibus in pub. uenire nō esset.
Septem uiri epularum in sacrificiis & hi erant ex ge-
nere sacerdotali pōtificibus additi/ ut apularum Cæ-
rimoniis curarent.

Decem uiri legum pro consulibus creati fuere Anno

DE TEMPLIS VRBIS

Vrbis conditæ. cccix. Tertioq; depositi libidine Ap-
pii Claudii.

Centum uiri: nam cum essent Romæ. xxxv. tribus
terni ex singulis tribubus sunt edicti ad iudicandum
qui centum uiri appellati sunt & licet. v. amplius q̄
centum fuerint a facilitate numeri centum uiri dicti.
Pli. in epistolis centum uirales cās tractasse se scribit.
Erant & procuratores Cæsarum & Iurisperiti / & aliis
magistratus.

De Templis Vrbis.

i N Vrbe multa erant templa & Aræ atq; ædi-
culæ: ut habetur in regionibus.

Templum Pantheon dedicatum erat Ioui ultori &
Cybeli & omnibus diis: nūc uero deo æterno & Ma-
riæ Vir. & omnibus Martyribus: uulgo sancta Maria
Rotunda cum porticu pulcherrima. M. Agrippæ in
frontispitio cuius uisuntur cubitales litteræ cum hac
inscriptione. s.

M. AGRIPPA. F. L. COS. Tertium Fecit.

Sunt & aliæ minores litteræ ibidem incisæ ut delictet
IMP. Cæsar. L. Septimius Seuerus Pius Pertinax.
Arabicus. Adiabenicus. Parthicus. Pontif. Maxi. Tri-
bu. Pot. xi. Cos. iiii. P. P. Procos. Et IMP. CAESA.
Mar. Aurelius Anto. Felix Augu. Trib. pot. v. Cos.
Procos. Pantheon uetustate corruptam cum omni
cultu restituerunt.

Sūt & aliæ l̄ræ corrosæ apud p̄dictas de instauratione

facta ab Hadriano ut inq̄t Spartianus: postea uero a
 Lutio seuro & Mar. Aur. Antipatoribus. In quo tē
 plo erat pauimēta pulcherrima & colūnæ in capitib⁹
 e lapide syracusano: altitudo tēpli brach. lxxvii. latitu
 do uero totidem: tegmen testudinis fuit ex laminis/
 non plumbeis (ut nunc) sed argenteis: quas laminas
 cum argenteis uasis substulit Constantinus nepos
 Aeraclii ueniens ad Urbem. Erant præterea in dicto
 templo in crustationes diuersorum lapidum & au
 rea statua atq; eburnæ. Inter alias erat statua Vene
 ris in auribus / cuius erat unio maximæ taxationis/
 quæ olim Cleopatrarē reginarē fuerat / quæ uno austo
 centies sextertium in cœna Antonii ebibit resolutis
 in uase preciosis margaritis teste Plinio lib. ix.

Templum magnæ matris deum erat in palatio p̄sto
 bellum Macedonicum a. M. Iunio Bruto dedicatum
 in quo erant statua pulcherrimæ & columnæ precio
 sæ cum pauimentis diuersorum lapidum.

Templum Victoriæ erat in palatio prædicto uariis
 lapidibus & auro exornatum / in quo statua magnæ
 matris deum e græcia aduecta posita fuit / teste Liuiio
 in octauo cum alia ædicula Victoriæ uirginis a. Por
 tio catone constructa.

Templum Pacis apud Forum Cæsaris ædificatū fuit
 a Vespasiano deæ ipsius Pacis: in quo clarissima q̄q;
 artificū opera dicata fuere mira celeritate ab ipso Ve
 spasiano: uestigia cuius miranda apud ecclesiā sancti

Mariæ Nouæ conspiciuntur / qui coronas ex cinna-
 momo in terrâ sili auro inclusas primus omnium in
 templis capitolii & Pacis dicauit Vespasianus Aug.
 in quo templo erant columnæ ingêtes & statuæ pul-
 cherrimæ p̄tiosis margaritis adornatæ. Titus & Ve-
 spasianus uasa templi hierosolimitani cum uniuersis
 donariis in templo Pacis constituerunt.

Templum & sacellum Pudicitæ adhuc apparet inte-
 grū apud pontem. f. Mariæ ad honorem beatæ Marię
 ægyptiæ dicatum / nōnulli uolunt fuisse templum
 Fortunæ siue Dianæ. Hæc duo templa. f. Mariæ ægy-
 ptiæ & f. Stephani unum in honorem Dianæ siue
 Auroræ. Alterum uero Fortunæ.

Erat & sacellum pudicitæ plebæ cum ara in uico lō
 go a Virgine plebea constructum.

Templum Vestæ nonnulli dicunt illud fuisse quod
 nunc dicatum est ad honorē. f. Stephani a Syxto. iiii.
 instauratū inter ecclesiā sanctæ Mariæ in Cosmedim
 & Tyberim / uidemus. n. in argenteis æneisq; nūmis
 Mammæ genitricis Alexandri impera. & Liuiæ geni-
 tricis Aurelii Ant. Aedem uestem sculptam rotūdā
 columnis in circuitu altare munientibus / ut est illud
 tamen a nōnullis putatur Matutæ siue Auroræ tem-
 plum fuisse. Veste uero ut placet Modesto rotunda
 effigie erat inter Capitolium & palatium & in eo ser-
 uabatur perpetuus ignis. Credibile est Romulum /
 qui in omnibus curis Vestam esse uoluit separatim

non posuisse: eadem affirmat Raph. Volaterranus q
dicit dictum templum fuisse ubi nunc est ecclesia scē
Mariæ libera nos a pœnis inferni. Pomponius laetus
eadem confirmat qui lib.ii. scribit. Romæ in templo
Vestæ nuper reperto ad For. ro. in quadam marmo-
rea basi. DEDICATA. xiiii. Kl. ian. Cōstatio. iii. &
Maximiano. iii. Cess. Coss. Curate Vur. Niceta.

Templum minervæ ubi nunc est ecclesia sanctæ Ma-
riæ super minervam / uestigia cuius in ædibus fratrum
apparent / in quo erat statua ingens marmorea ipsius
minervæ & alia quam multa notanda.

Templum Salutis in colle Quirinali a Fabio maxio
depictum / constructum uero a iunio censore quod
consul bello Sannitic. uouerat.

Templum felicitatis a Nerone combustum ubi fuit
domus aurea.

Templum Spei erat in foro Holitorio uariis exorna-
tum marmoribus / quibus nonnulli dicant extra Urbē
fuisse ad primum lapidem Via salaria a sinistris exeū
tibus: inter mœnia. n. esse non poterat.

Templum pietatis in campo martio ubi nūc ecclesia
sancti Saluatoris de pietate seu de cupellis. Erat & tē-
plum Pietatis apud Marcelli theatrum teste Pl. C.
Quintio & M. Attilio consulibus consecratum fuis-
se in honorem Pietatis: in quo erat statua aurea pieta-
tis & in foro holitorio habebat aliud templum dea
Pietatis teste Pu. Vic.

*Domus fra-
tra Dñi corp*

DE TEMPLIS

Templum Concordiæ in arce a manilio prætorè cõ-
structum/in porticu cuius adhuc extant octo ingen-
tes columnæ cum inscriptione. S. P. Q. R.

Erat templum Aesculapii & concordiæ/quod Liua
cõstruxit inter ecclesiam sanctæ Mariæ Nouæ: & col-
losseum: uestigia cuius in hortis fratrum apparent in
quo Sardonicem gemmam fuisse constat cornu au-
reo auguste dono inclusam.

Erat & templum cõcordiæ in area Vulcani a Flauio
constructum propter recõciliationem ordinis senat.
& eq̄st. uariis picturis exornatũ ex pecunia mulcatitia.
Templũ bonæ dæ in Auentino a Claudia Vestali/
postea uero a Liua restitutum fuit/non longe fuit a
saxo Auentini ad honorem Fatuæ castissimæ soro-
ris Fauni/unde ingressus uirorum prohibetur / & ei
foeminæ tantum sacrificabant.

Templum Libertatis in Auentino ex pecunia mul-
tatitia constructum fuit cum Aereis columnis & sta-
tuis pulcherrimis.

Templum Iunonis in Auētino uariis marmoribus
& picturis exornatum. Erat & templum Iunonis Re-
ginæ in urbe a camillo dedicatum captis Veis.

Erat & templum Iunonis monete in capitolio a mo-
nendo dict. ubi nunc Aedes conseruatorum: nō lon-
ge a quo erat templum telluris: ubi nunc est ecclesia
sancti Saluatoris in tellu de.

Templum Vulcani apud lacum curtium: ante quod

pendebat Scyphus Romuli: nō longe a quo erat terra hiatus in quo se demersit curtius ornatus cū equo & pestis uniuersa urbis euauit.

Templum Herculis in Auentino: ubi nunc est ecclesia sanctæ Priscæ Vir.

Templum Herc. uictoris in Foro Boario erat rotundum in quo loco repertum fuit simulachrum Herculis deauratum tempore Syxti. iiii. post ecclesiam sanctæ mariæ in cosmedim ut appet in epythaphiis non longe a quo erat ara maxima.

Erat præterea templum Herculis uictoris apud portam trigeminam: & in dorso Quirinalis montis aliud temp. Herc. a sinistris uero templum Quirini & adhuc uestigia ipsorum uisuntur.

Apud circū maximum erat templum Herculis iussu Sybillæ cōstructum: in quo nec canes nec muscæ stabant. Ouidius.

*en terminode bo
uictos alda de Anzila
Lay bno hermita
Deh la qual nūca
se ho posue auē. Il
mase s. m & rio
fondo.*

Altera pars circi custode sub Hercule tuta est.

Templum Iani in capitolio ubi nūc carcer Pub. claudatur pacis tempore: aperiebaturq; fatiscente bello. Vnum fuisse Ianum priscum Berosus lib. v. Antiquit. ait plures uero posteriores.

Ianū & Vertunū eundem fuisse uolunt id consonat & propria eorū epithera & interpretationes demonstrat auctore Annio Viterb. Ianus. n. ut ait cicero & macrobius lib. i. significat quasi eanus ab eundo dicitur quod eat & uertat cœlum & res omnes. Apud Ia

DE TEMPLIS

num.n.solum est omne ius uertendi cardiuēs.

Erant multa loca Iani.unde Ouidius.

Cum tot sint Iani cur stas sacratus in unum?

In Velabro sic dicto a pecunia quæ nautis ibidē soluebatur. Est moles illa marmorea quadrata iano dicata statuisq; dispoliata.

Erāt.n.iani ædificia fornicata & undiq; peruiain oibus regionibus / in quibus Feneratores & mensarii conueniebant. Oratius.

Postq̄ res mea ianum ad medium fracta est.

Fabius pictor ait principio ianum inuenisse uinum & far ad religionem & sacrificia magis q̄ usum / & ob id sibi farrata & uinū in sacrificiis prelibari. Berosus autem addit q̄ ipse dictus est a scythis lingua eorum

Ianus quia primus in armenia inuenit uinum. Aramea.n. & hebreæ lingua Iain uinum dicitur teste Io. annio Viterb.a quo Ianus uinifer deriuatur. Ergo aramen ianus græce ænotrius. dicitur latine uinifer & ab iano ianua dicta est.

Templum Fortunæ æquestris erat iuxta theatrum / siue amphiteatrum.

In exquiliis erat templum Fortunæ malæ.

Erat & templum Fortunæ uirilis iuxta lucum nemosum / ubi uirgines a sacerdotibus tēpli ispiciebant.

Templum Fortunæ primogeniæ a Gneo Domitio pratore Urbano constructum fuit.

Templum Fortunæ in domum auream inclusit Ne

ro: q̄ ex lapide p̄hēgynide translucēte ædificatum
erat foribus clausis claritatem diei intus haberet. Erat
& ædis fortunæ a Ser. rege constructa apud domum
Auream quam Seiam appellant.

Templum Floræ in Quirinali: ubi fiebant floralia:
de quo martialis.

Templum boni euentus apud Pantheon uariis co-
lumnis exornatum.

Templum Apollinis in Vaticano: ubi nunc est ora-
torium sanctæ Petronillæ uirg. coniunctum ecclesiæ
sancti Petri.

Erat & templum Apollinis in palatio a. C. cæsare cō-
structum/ & aliud prope a Cæsare Augusto.

Templum Castoris & Poll. in uia sacra in foro R. o.
sub palatio ubi nunc est tabernaculum Vir. ad ponti-
culum in quo loco effossa fuere uestigia cum duab⁹
tabulis marmoreis dedicatione ipsius teste Pompo.
læto/ qui eas uidisse affirmat. Nōnulli uolunt fuisse
ubi nunc est ecclesia sancti Loy.

Templum Neptunni apud Tyberim ab Hadriano
restitutum nō longe ab ecclesia sancti Blasii de pan.
fuisse. Raph. uol. scribit lapides cum titulis ibidem
effossos uidisse.

Templum Isydīs in quo loco Vespasianum & Titū
Triumphatores nocte illa/ quæ triumphum præcel-
sit quieuisse dicunt/ ut Iosephus & alii uestigia cuius
miranda apparent in ædibus ornatissimis Car. s. Sa-

binæ/quis nōnulli dicant apud ecclesiam. s. marie in equiro fuisse/ubi adhuc uisuntur tres columnæ ingētes in ædibus, D. Mauriti de Capranica.

Templum Iuturnæ erat in campo Martio apud aq̄ Virgineam: ubi nūc dicitur corrupto uocabulo Treghio. Ouidius.

Te quoq; lux eadem Turni soror æde recepit.

Hic ubi Virginia campus obitur aqua.

Templum Faustinae uxoris Hadriani: quam in āno imperii Hadrianus amisit diuinis honoribus a Senatu coli delatis circensibus & flammin. & templo cum aureis statuis: ut adhuc uestigia nōnulla extant in ecclesia sancti Laurentii in miranda ubi ingentes colūnæ cum hac inscriptione apud ecclesiam sanctorum Cos. & Dam. uisuntur.

DIVO ANTONINO ET DIVAE FAVSTINÆ EX.

S. C.

Templum Romuli in uia sacra ubi nunc est ecclesia sc̄toꝝ Cosmæ & Damiani: aliud habebat templum Romulus. ubi nūc est ecclesia. s. Theodori apud palatiū maĩns/ in quo loco Romulus & Remus expositi fuerūt in Alueolo qui locus dicebatur Germalū teste Varrone/ nō longe a quo erat Ruminalis ficus a rumine lupæ/nōnulli Romularem ficum appellāt ut Franciscus noster Petrarca in epistolis ad Jo. Car. de Colūna. Supra uero. in capitolio e regione istorū

fuit Lupercal/hoc est mansio lupæ/quæ nutritiuit puē
ros: eius uero antrum erat ibi prope tres columnas
non longe a palatio.

Erat & tēplū Romuli in colle Quirinali & ipse deus
Quirinus appellatus est un̄ & Quirites/ex cuius spo
liis facti sunt. cxxx. gradus marmorei apud ecclesiam
scē Mariæ Ara Celi & capitolii āno xpi. M. cccxlviii.
die uero. xxy. Octob.

Templum Aesculapii erat in Insula tyberina/ quod
Kl. Ianuarii sacratum fuisse dicunt una cum delubro
Iouis ibidem propinquo/ teste Ouidio. Vt in lapide
taxio adhuc nauis & dei Aesculapii apparēt uestigia
sculpta. Marmora thasia nobiliss. erant in insulis Ci
cladibus: est. n. maculosus; mormor teste Plinio & Pa
pinio similiter & in templo diui Laurentii extra mu
ros in pulpito marmoreo nonnulla prædicti Dei
sculpta uisuntur. habetur hystoria Aesculapii ab ipso
Liuiio lib. primo & Valerio li. xi. in dicto templo po
nebantur infirmi: qm̄ deus erat ipsius medicinæ. Cō
positionem aduersus animalia uenenata incisam lapi
de uersibus in limine ædis Aesculapii refert Plinius
se uidisse. nostra uero ætate duo ibidem uisuntur tē
pla super antiqua uestigia: unum in honorem Ioan.
Bapt. alterum uero diui Bartholomei Apli. de quo
Bap. leo ait. Aesculapio in insula tyberina templum
locarunt: quod ægrotos aqua in primis indigere ar
bitrabantur: Alibi extra Vibem ædem huic deo po

DE TEMPLIS V

nerē affuēsse aiebat. Plutarcus qđ illic eēt aer salubri-
or. Erat templum Rauēnateum & taberna meritoria
ubi nunc est ecclesia. s. Mariæ intrans tyberim de quo
loco nonnulla scripsi in stationum opusculo.

Templum Consi. id est dei consiliogē / uel Neptūni
equestris fuit ante circum maximum sub terram uer-
sus forum boariū. Duo numina subterranea solum-
modo habebant templa Pluto. s. & Cōsus / quia præ-
est rebus inferis / quæ sub terra sunt. hic consilio / qđ
debet eē occultum. tamen templum Consi descende-
batur pluribus gradibus. Antiqui. n. in omnia tēpla
ingrediebantur per gradus. iiii. ascendendo / & in unū
tantum descendebant Consi templū ut placet Pō. lxx.
Templum solis fundauit in Vrbe Valerius Aurelia-
nus Imp. non longe a turri Militiæ / quibus nōnulli di-
cant in ampliatiōe Urbis fundatum apud moenia
fuisse ab Aureliano: duoq; fuisse templa Solis. Vola-
terranus dicit qđdam existimant eas esse ruinas / quæ
super ædes colūnensium apparent.

Templum Lunæ erat in Auētino per pukhrum nō
longe a quo erat templum cōmune Dianæ apud Ec-
clesiam sanctæ Priscæ.

Templum Martis in Vaticano ubi nūc est oratoriū
sanctæ Mariæ de Febribus: tñ Cæsar Augu. extruxit
ædem martis ultoris & ædem Iouis tonantis in capi-
tolio parietes cuius erāt icrustati numidico marmore
Templum Mercurii erat in regione. xi. cū statua eius

pulcherrima preciosis exornata margaritis.
Templum Iouis Feretri in capitolio ubi erat Quercus pastoribus sacra primum omnium Romæ sacratum est auctore Liuio a Romulo ædificatum/ubi nunc est ecclesia. s. Mariæ Ara cœli.

Templum Iouis optimi maximi erat ubi nunc est ecclesia. s. Saluatoris in maximis.

Erat & templum Iouis magni capitolini quadratum quoquo uersu pedibus centum altitud. uero. cl.

Erat & templum Iouis capitolini ueteris apud Hortos Salustianos. Erat & templum Iouis statoris a Romulo constructum post pugnam & reconciliatorem Sabinorum ubi nunc est ecclesia. s. Nicolai in statera.

Templum Iouis custodis in capitolio a Domitiano constructum est.

Templum Veneris & Cupidis simul iuncta in loco ubi nunc est ecclesia. s. Crucis in Hierusalem.

Erat & templum Veneris apud circum maximum a Q. Fabio ædificatum.

Templum Saturni in cliuo positum/ubi erat ararium Ro. ubi nunc est ecclesia. s. Saluatoris in arario habuit postea aliud templum ubi nunc est ecclesia sancti Hadriani marty.

Erant & alia templa & aræ atq; ædiculæ in urbe quæ omnia ne sim prolixior omitto.

Extra urbem uero erat templum Veneris Ericinæ extra Collinam portam a. L. Portio dedicato uestigia cu

DE BIBLIOTECIS

ius diruta adhuc extant . Erat aliud templum Veneris Aericinæ in capitolio a. Q. Fabio maximo ædificatum. Attilius uero teste Liiuo ibidē templū Mētēdæ ædificauit/ac multis muneribus ditauit.

Via labicana erat templum Quietis.

Tēplū Bacchi erat apud eccliam. s. Agnetis extra muros/ut adhuc picturæ antiquissimæ emulsiuo idicant.

Erat & templum Martis extra portam Capenam uia Appia / unde equites Romani nonis quintilibus tra beati holarum ramos dextera manu ferentes cū pōpa ibant ad templum Castoris & Poll. ueluti ad Vrbem cum uictoria redeunt.

Templū mercurii erat ibi prope in quo sacrificabant mercatores/ut periuriis absoluerentur.

Erant & alia templa multa de quibus nullam facio mentionem breuitatis causa/de uariis formis & locis templorum nōnulla scripsit Bapt. leo. lib. vii.

De Bibliotecis & Basilicis.

b Bibliotecæ in urbe fuerūt numero. xxviii. uariis marmoribus & picturis exornatæ.

Augustus cæsar in monte Palatino pulcherrimā extruxit bibliotecam Latinam. s. & Græcam cum porticu / quæ Palatina dicebatur primaria inter omnes in qua erat statua Numeriani impatoris a senatu posita cū inscriptōe. s. Numeriano oratori potentissimo Erat & statua. M. Varronis uiuentis teste Pollione In capitolio erat bibliotēca pulcherrima maiore cura

seruata pulcherrimis colūnis & marmorib⁹ exornata
 Gordianus Imp. bibliothecam maximam extruxit in
 urbe: in q̄ ad sexaginta duos millia posuit uolumina.
 Hadrianus uero imperator fecit bibliothecā pulcher-
 rimam marmoreis exornata colūnis/ quæ Vlpia uo-
 cabatur apud thermas Dioclitianas auctore Polliōe/
 in qua libros lyntheos & elephantinos principū ge-
 sta & S. C. conscripta posuit.

Erat bibliotheca Asinii Pollionis Romę/ qui primus
 bibliot. dic. ingenia hominum rem pub. fecit.

Bibliotheca Marcelli apud theatrum eius/ quam Oc-
 tauia m̄ post mortē ipsius ad honorē eius cōstruxit.

Bibliotheca Pauli fuit magna & inter ingentia opera
 apud Eorum/ alias uero bibliothecas/ ne sim prolixior
 obmittam.

Basilica locus erat ubi litigabant romani/ quæ ex bi-
 nis constabat porticibus: in primo. n. porticu stabant
 causidici: in secundo uero plebei & serui.

Basilicæ principales. xii. erant. uidelicet.

Iulia. Vlpia & Pauli cū frigiis colūnis. Nestini. Ne-
 tumii. Sicimini. Macidii. Portii. Flosellii. Constanti-
 ni. Martiā & Væcellarii / quæ omnes erāt exornatæ
 statuis & columnis pulcherrimis / uestigia quatū ha-
 ud facile discernuntur. Papinius de basilica Pauli ait
 Sublimis regia Pauli. M. Ant. sabel. exponit regiam
 id est basilicam latine.

Basilica Constantiana erat apud uiam latam: Portia

DE CAPITOLIO

uero apud Fo. Ro. a portio Catone:
Vlpia uero apud Thermas Dioclitianas / ubi & Bi-
blioteca.

De Capitolio.

c Apitolium Tarquinius priscus romanorū rex
bello Sabino edificaturum se uonerat ieceratq;
fundamenta / postea uero Oratius puluillus Consul
dedicauit. Interiecto deinde quadringentorū / & qu-
decim annorū spacio igni consumptū est. Cons. Ap-
pione & Norbano per bella ciuilia & mariana refecti
onis corā uictor Sylla suscipit. Dedicatio autē p. Q.
Catulum celebrata est / cuius nomen inter tanta Cæ-
sarum opera usq; ad tempora Vitellii imp. māsit Plu-
tarcus & Tacitus auctores. Vespasianus autē imp. de
formem Urbem ac dirutum Capitolium ueteribus in-
cendiis ac ruinis inueniēs / uacuas areas occupare &
edificare / si possessores cessassent / cuiusq; permisit
restitutionem Capitolii aggressus ruderibus purgan-
dis manus primus aduouit arearumq; Tabularum
tria millia / quæ simul confragauerant restituēda su-
scipit: undiq; inuestigatis exemplaribus / in quibus
tabulis monumenta pub. continebantur / ut inqt Poli-
bus lib. iiii. E quibus unam uidi affixam in ecclesia la-
teranēsi apud maiorē capellā ut inferius dicā de legib⁹
Tum Heluidius prætor præeunte pōtifice iustrauit
Aream capitolii precatus Iouem Iunonem & Miner-
uam Capitolinos deos / ut cepta prosperarent.

Tertio fuit dirutum & incensum Capitolium: a Domitiano reſectum fuit magnificentius & elegantius q̄ antea fuiſſet: cuius impenſam duodecim millia Talentorum excediſſe dicit Plutarcus. Intelligēdum eſt de Talentis Romanorum. Talentum. n. ædicum magnum habet auri lib. lxxxiii. Talentum uero paruum lx. Romanum autem lib. habet. lxx. tegulæ ipſius capitolii erant ærea/ q̄s poſtea Catulus deaurauit. Honorius uero primus poſtea ad eccleſiã. ſ. Petri in Vaticanum transportare fecit/ ut adhuc multæ ibidē uiſuntur. In dicto Capitolio erat arx fortiffima capitolina uariis exornata marmoribus. Erant & tēpla deorum & ſacella & aræ & alia q̄ plurima ædificia publicæ habuit. n. ſupra ſexaginta tēpla & loca deorū teſte Valerio maximo. In æde Veneris genitricis Cæſar Dictator ſex dactyloſecas conſecrauit teſte Plinio & in templo martis Scyphos ferreos poſuit a Liuiã uero Auguſta dicatum fuit uas criſtalli magnitudinis ampliffimæ lib. quinquaginta. Nullus. n. exiſtimare poſſet diuitias & præcium atq; pulchritudinē ipſius capitolii propter aureas ſtatuas & gemmas cum aureis argenteiſq; uafiſ tēplorum. Eutropius ait nullam ſibi niſi auream & argenteam ſtatuam in capitolio poſſus eſt poni. Plinius uero ſcribit regū Ro. ſtatuas fuiſſe in capitolio poſitas. Erat & argēteus anſer: & Cuſtos armorum Janus. Erat præterea ſedes & domus omnium triumphorum: in quo loco Auguſtus tributari-

Talentum

um orbem uidit.

Deinde uero. L. Ant. cōmodi tempore capitolium fulmine iactum una cum egregia illa bibliotheca maiorū cura parata crematur. Aedes quoq; in proximo positæ eandem calamitatem sensere. Exortū est deinde aliud incendium/quo & ædem Vestæ & palatiū bonaq; urbis pars exusta est ac solo adæquata/ ut uestigia semiusta indicant. Extāt in capitolio fornices duplici ordine nouis inserti ædificiis pub. salis receptaculum cum hac inscriptione uetustate consumpta.

Q. LVTATIVM. Q. F. ET. Q. Catulū Coss. substructionem & tabularium de suo coerauisse. Post capitolium inter Septentrionem & Orientem est locus busta gallia dictus: ubi galli a Camillo interfecti fuerunt ibidēq; sepulti: nūc uulgo dī portugallos. Erat & capitolium uetus in monte Quirinali multis statujs & picturis exornatum uestigia nonnulla fundamentorum adhuc uisuntur/ in quo loco effossum fuit marmor cum his litteris fractis.

NIL ESSE difficilius q̄ bene imperare.

De asylo & turri militiæ.

a Sylum nepotes Herculis Athenis sibi primū deæ Misericordiæ consecrarunt. Asylum quasi a Syleo qd' est inde extrahi nullus possit: uñ Romulus Romæ aperuit asylum/ quod confugientibus illic seruis liberisue tutissimum erat receptaculū asyli. Locus fuit in Vrbe inter aue ntinum & rupem tar

pelam apud saxum prædictæ rupis inter duos lucos.
teste Dionysio. Ouidius.

Romulus ut saxo locum circum dedit alto

Quilibet huc inquit confuge tutus eris

Nonnulli uolunt Asylum fuisse templum illud quæ
nunc beatæ Mariæ ægyptiacæ dicatum est. Tamē Pō.
lætus diuidit Tarpeium montem in duos Colles in
capitoliam. s. & Arcem: in medio erat uallis in quæ fuit
Asylum templum inuiolabile & templum uel Iouis
idest darui Iouis in quo erat simulacrum eius cū sa-
gittis. ut inquit Gellius lib. v.

Turris militiæ est apud palatium Neruæ Impe. in quæ
milites Traiani principis cōtinebant: quæ plurimos
habebat muroꝝ circuitus: ut adhuc in aliquibus lo-
cis apparent uestigia: nō longe a qua effossa fuere nō
nulla marmora cum his litteris incis.

Potissima dos in principe Liberalitas & Clementia.
Turris Mecennatis in Exquilis marmorea / quā non
nulli eam fuisse affirmant: quam dirutam uidemus
adud domum Car. de columna. sed ibi Flauia gētis
ædes fuisse credo. Pompo. lætus ac ipse Poggius no-
ster Flo. dicunt fuisse ultra thermas Dioclitianas ues-
sus orientem non longe ab eo loco: qui uulgo Butte
di Thermi dicitur / in quo loco hoc anno multa mar-
mora cum Tyburtinis lapidibus effossa fuere in par-
te eminentiori / ut tōde facile totam Urbem quisq̄ ui-
dere pōt. Petrus uero Marfus dicit eā Turrim fuisse

DE PORTICIBVS

ubi prius erant pub. Ostrinæ non longe a templo di-
 uæ Mariæ maioris: uinitores huius memoriae locum
 illum appellant focalum/ quas Mecenas illic hortos
 suos constituens salubres reddidit/ in quo loco adhuc
 apparent uestigia Viuarii cum porta reclusa: nonnulli
 uolunt apud ecclesiam Petri ad uincula fuisse super
 quam turrim crudelis Nero spectabat Romæ incen-
 dium. Suetonius ait: hoc incendium e turre mecena-
 tica prospectans & est qd' ab ea pateet circi ortum esse
 dicitur: quæ Palatino Celioq; mōtib; cōtigua erat:
 fuitq; tale incendium. xiiii. Kal. Sextilis quo die seno-
 nes galli Urbem predictam incenderunt. **Q**em Me-
 cennatē increpabat. Oratius qd' ædificādo insaniret.
 Erant & aliæ turres multæ in urbe. uestigia quarum
 haud facile discernuntur.

De porticibus & labris porphireticis.

C Aesar Augustus in mōte Palatino fecerat por-
 ticum uariis exornatā marmoribus atq; pictu-
 ris/ quo loco iam senior saepe etiam senatum habuit
 decuriasq; iudicum recognouit.

Erat porticus GN. Octauii in campo martio nō lon-
 ge a Circo flamminio: quam duplicem fecerat: quæ
 quidem Corinthia appellabatur cum æreis capitulis
 columnarū mirabile uisu/ mille pedū spatio: & ex op-
 posito. alia erat similiter mille pedū æqualiter/ ut scri-
 bit Iunius Capitolinus in rebus gestis Gordianorū
Augustum instituisse porticum in campo martis sub

colle pedum mille: ita ut ab altera parte mille pedum porticus fieret atq; inter eas spacium hinc atq; inde uiridaria essent lauro mirtho & busto frequentata: medium uero licostratium brenibus columnis intrinsicis positis: & singulis per pedum mille/quod est de ambulatorium/ita ut in capite esset basilica ped. quingentorum. Cogitauerat praeterea cum Mithreo: ut post basilicam. Thermas extiuas sui nominis faceret: ita ut hyemales & alia quae plura sumptuosa aedificia. uestigia adhuc apparent in radicibus collis Pincii.

Porticus Neruae erat apud forum eius cum excelsis columnis uariis coloribus mixtis e quibus hoc anno effossas uidi nonnullas fractas Porticus Liviae apud templum Pacis uariis picturis & statuis exornata/ de qua mentionem facit Ouidius lib. vi.

Erat & porticus Antonini & Faustinae pulcherrima non longe a templo in foro uariis exornata marmoribus Erat & porticus aedis Mercurii/que adhuc semidirutata apparet apud ecclesiam Michaelis. Arcangeli in piscaria cum hac inscriptione. s.

IMP. CAES. L. SEPTIMIUS SEVERUS PIVS PERTINAX Aug. Arabic. Adiabenic. patric. Maximus pontifex. Trib. Pot. xi. Cos. iii. Et IMP. CAES. M. Aurelius Ant. Pius felix. Pont. Max. Trib. Pot. vi. Cos. procos. PP. incendio consumptam restituerunt.

Porticus aedis Concordiae in Capitolio/ de qua Pog

gius Flor. ait. Capitolio contigua forum uersus super est porticus adis concordia: quam cum primum ad Urbem accessi uidi ferme integram opere marmoreo admodum specioso/cum inscriptione quæ adhuc super columnas ingentes legitur.

S. P. Q. R. INCendio consumptum restituit.

Erat & porticus Metelli pulcherrima cum fratuâ Cornelie Gracchorum matris.

Erat & porticus Constantini & Philippi & Iulie atque Octauie/ut habetur in regionibus. Omitto porticû Pantheon a. M. Agrippa constructum cum admirabilibus columnis ut dixi in templo eius / de qua port. Bap. Leo ait. Extant in hanc usque diem ad porticum Agrippæ contiguationes æneis tabulis pedum .xl. opus in quo nescias impensam ne magis an artificis ingenium mirere.

In ecclesia & platea lateranensi sunt nonnulla uasa porphiretica.

In platea sanctæ Mariæ Rotundæ est uas porphireticum cum alio paruo miræ pulchritudinis.

In ecclesia. s. Petri & Mariæ maioris & sanctoꝝ apostolorum & in plateis ipsarum sunt labra porphiretica maximæ pulchritudinis.

In platea. s. Saluatoris de Lauro & s. Petri ad uincula & Eustachii & in Vaticano sunt uasa marmorea & mixta maximæ capacitatis simul cum pulchritudine.

Omitto ea quæ sunt in adibus columnarum sunt

datis a tua beatitudine. In ædibus Batii est vas porphireticum cū puteo marmoreo uariis coloribus mixto cum his litteris incisus.

CVR NESSIBVS Algeo & Brumatepeo.

In multis ecclesiis sunt uasa diuersa & labra e lapide Porphiretico in quibus sunt reliquæ multorum sanctorum & sanctæ dei ut apparet in ecclesia. xii. Apostolorum & sancti marcelli.

Omitto labrum porphireticum in Vestibulo sancti Petri in quo iacet corpus Octonis. ii. Imp. & in ecclesia. s. marie maioris/ in quo fundator ecclesiæ positus est/ ut dicam in sepulchris memorandis.

Omitto præterea uasa quæ sunt in loco Beluidere nūcupato & aliorum locorum extra urbem ipsam:

De Trophæis & columnis memorandis.

Trophea Cæsarum de Cymbris/ atq; Theutonibus apud ecclesiam sancti Eusebii semidruta uisuntur/ & Cymbria uocantur/ quæ a. C. Cæsare instaurata fuere cum a Sylla fuissent delicta teste Suetonio. Ibidem in marmoribus uetustissimis adhuc apparent Galeæ & Thoraces cum clipeis sculptæ. Erāt. n. Romæ in pluribus locis Trophæa quæ sunt spolia hostibus adempta / quæ quidem erant in potestate Iouis/ & figebantur in locis eminentioribus sin stipitibus teste Seruio.

In foro Traiani est columna coclidis marmorea miræ pulchritudinis pedum. cxxviii. quæ ut melius cir-

DE TROPHEIS

cūspiceretur ipse Traianus Imp. partem Quirinalis montis/ut patet in eius inscriptione/solo adequauit in qua sculptæ sūt Victoriæ & res gestæ ab ipso Traiano: per medium colūnz sunt gradus in eodē marmore sculp.abase usq; ad culmen / qui gradus sunt numero.cxxxv.foramina siue spiracula.xlv. inscriptio uero talis est.

S.P.Q.R.Imp.Cæsari diui Neruz.F.Neruz Traiano Aug.Germanic.Dagico. pont.max. Trib. pot. xvii.Cos.vi.p.p.ad declarandum quante altitudinis mons & locus sit ægestus.

Super columnam prædictam Traiani ossa in urnam auream collocata fuere anno xpi.cxviii.

Senatus postea elapsis annis duobus Traianum in peos refert.

Est & alia columna maior Coclidis i campo martio quæ Antoniana uocatur altitudo ped.cxxxvi.cū gradibus marmoreis intrinsecus.ccyi. & spiraculis.lyi. in qua uictoriæ & res gestæ Ant.imp.sculptæ uisuntur miro artificio.

Erat & columna porphiria coclidis: quam.M.Flauio Val. Constantinus ex Vrbe ro. Constantinopolim trāsferri iussit/& locari in foro super quam Collosum aeneū admirandæ magnitudinis posuit: necnon & clauū saluatoris mundi statua post multos annos regnante Alexio cognomento Comeno cecidit uio lentia uentorum deiecta teste pom.lzt.

Erat in foro columna solida marmorea numidie lapidis. xx. pedum in qua sculptum erat a populo Romano in honorem iulii Caesaris.

PATRI PATRIAE.

non longe erat ab Augusta martis campi alia columna cum eadem inscriptione.

Erat & columna menia in foro predicto quae menio concessa est/unde ludos spectaret.

Erat praeterea in foro columna miliaria Milliariū proprie signum erat/unde principium itineris ad omnes portas Urbis capiebatur.

In circo maximo erat columna bellica: ad quam Romani ad bella profecturi hastam proiiciebant eā partem uersus in quam ituri erant. Ouidius.

Prospicit a tergo summum breuis area circum

Est ibi non parua/parua columna notae.

Hinc solet asta manu belli praenuntia mitti

In regem & gentes: cum placet arma capi.

In foro Holitorio erat columna lactaria (quae Torte lius dicat in foro boatio) ad quam infantes lacte alē dos deferuntur.

Erant in Vrbe aliae multae columnae ingentes & memorandae: ut extat adhuc in Termis & monte citatorio & templo pacis & porticu mariae Rotundae.

Omitto eas quae sunt in lateranensi basilica & sanctorum Petri & Pauli & aliarum ecclesiarum Urbis cum aliis columnis paruis mira pulchritudinis/ ut apparet in

DE ARCVBVS

ecclesia Mariæ nouæ & Hadriani Grifogoni & sanctæ Sabinæ & Eusebii & Cosmæ & Damiani & Ioã. & Pauli & Agnetis extra urbem.

Omitto præterea duas ingentes columnas Ecclesiæ sancti Petri: quas Paulus.ii. Venetus aiebat plus ualere quàm tota Venetiarum ciuitas.

Sunt præterea in Ecclesia. s. Mariæ de Ara coeli nūnullę columnæ mirę pulchritudinis. In tertia uero colūna dictę ecclesię apparent litterę cubitales incisę. s.

A CVBICVLO AVGVSTORVM.

Erant in Vrbe alię multę columnę maxime existimationis & pulchritudinis: quę hodie semiustę dirutęq; plurimis in locis uisuntur maculis diuersorū colorum exornatę.

De Arcubus Triumphalibus.

i N urbe erant arcus marmorei triumphales appellati numero. xxxvi. qui fiebant imperatoribus seu ciuibus redeuntibus cum uictoria: in quibus erant sculptę uictorię & statuę ipsorum triumphantium/ quos arcus. S. P. Q. R. e marmore cum litteris ad perpetuam rei memoriã & sempiternam famã triumphantium extruxerat.

Arcus ueteres lateritios Romuli/ nunquã passi sunt/ florescetes postea opibus Romani in marmoreos mutari ne conditoris Urbis memoria deperiret/ quos collapsos uidi apud ecclesiam. s. Mariæ Gratiarum.

Erat arcus triumphalis marmoreus Oratii Coelstidis

quem a fundamētis io. Blōdus excidi se uidisse dixit
ad radices auentini cum inscriptione diruta.

Erat arcus pulcherrimus multis statuis & columnis
marmoreis exornatus ad honorem iulii cæsaris non
longe a templo pacis.

Erat præterea triumphalis arcus Diui augusti non
longe ab arcu Domitiani in quo erant sculptæ victo-
riæ & res gestæ per eum.

Tres. n. habuit / teste Seruio / triumphos.

Diuus autem Hieronymus Doctor Ecclesiæ scribit
augustum celebrata de M. antonio Victoria Romã
repedasse ducẽtem secum infinitum captiuorum nu-
merum & antiquorum Tholomeorum omnium ga-
zas / ut nec ante nec postea tanta copia auri / argenti /
gemmarumq; Romam aduecta fuisse noscatur.

Arcus Domitiani est apud ecclesiã. s. Laurẽtii i Luci-
na / q; marmoreis lapidibus erat icrustatus cū.iiii. pul-
cherrimis colūnis in prima facie variis coloribus na-
turalibus mixtis: ut uestigia adhuc indicant cū statua
Domitiani ut inq; Suetonius. Statura procerū. Non
longe a quo erat arcus. C. Marii quibus nonnulli uelint
supradictum arcum Domitiani fuisse postea disiectū
cū tropheis a Sylla siue Sulla / ut placet pomp. læ. tpe
cuius inter augustam & ecclesiam. s. Thomæ in uinea
fratrum. s. Mariæ de populo positã effossa fuere mul-
ta marmora cum statuis & colūnis dirutis cum lapi-
de marmoreo & semidiruta inscriptione uidelicet.

Vgur TR. Mil. Extra
 Iugurtha Rege numid.
 Triumphans in
 Ante currum suum
 SVL. apsens creatus.
 Norum exercitum
 imbro fugauit ex ieis. &
 havit. rem pub. turbatam.

In fine lapidis est fractura cum apicibus litterarum. quem lapidem uidi in Quirinali in ædibus Pompo. læti a lapicida quodam flor. emptâ auctore Andrea Fuluio prænestino uiro doctiss. Põponiique amiciss. auditori. fragmēta cuius repperi in alio loco: ex quo facile coniecturam facio illius dictionis Sul non pro sylla/ut pomponio placet: cui fragmenta erant inco- gnita/ sed pro Con. ditione saluo semper iudicio aliorum: nullum unq̄ reprehendi authorem nec Pom. ipsum cui gratias infinitas ago reprehēdo: qui dixit Sullam non syllam scribere debemus/ in qua opinio- ne semper ante fragmēti reperti noticiam fui: Litterę fragmentorum hæ sunt.

C. Marii.

Cos. VII.

Q. A.

Cos gestis cum cepit.
 duci iussit.

III. Consul. Theuto

C. Marius

PR. PL.

Vrbem cum

in secūdo consulatu

III. Con.

deleuit. V. Consul C

Theutonis iterum triumph.

Seditionibus ex. P. L. & prætor. V. Q. armati.

Capitolium occupauerunt. VI. Consul

uindicauit post. lxx. annum. patria per arma ciuilia:

pulsus armis restitutus. VII. Cōsul factus est de ma-

nubiis cimbricis & Theutonis.

Erant & alia fragmenta e quibus nil certi comprehē-

dere potui / quas qdem litteras per ordinem i epyth-

opusculo cōnectam. Quintilianus lib. primo scribit

Sullam mathematicum doctorem suttilem origines

mille nominum scrutaturum unde sullæ dicti sint.

Hæc de sylia & sulla dixisse uolui redeamus ad ince-

ptum. In prædictis arcibus erant scalpta ornamenta

triumphalia. i. coronæ aureæ. Sella curulis & patera

aurea cum toga picta & palmata tunica: de quibus

apud Liuium.

Est arcus marmoreus Titi & Vespasiani apud ecclesi-

am. s. Mariæ nouæ / in quo sculptæ sunt uictoriæ cum

arca fœderis & candelabro & arca fœderis spolia ciui-

tatis Hierosolymitanæ: ab altera parte uisuntur insi-

gnia Romanorum cum fascibus. xii. & securibus cō-

sulum / in quo arcu est hæc inscriptio.

SENATVS POPVLVS. Q. ROMANVS.

Diuo Tito Diui Vespasiani. F. Vespasião Augusto

Quæ. omnia fuerunt tempore Cleti primi. PP. Con-

sulibus Domitiano & Ruffo / nam capta Hierusalé

uerisq; hierosolymis ad sexaginta millia hominum
interfecta referuntur. licet Iosephus iudeus histori-
cus undecies centena millia ferro ac fame eo bello pe-
riisse scribat: captaq; ad centum mil. ac pub. uenunda-
ta/ut autem tãta multitudo hierosolymis reperiretur
causam azimorum fuisse refert. ex omni enim gente
iudea ad templum confluentes Urbem quasi carcere
sunt inclusi. oportuit enim diebus pasce illos pati/in
quibus saluatorem mundi cruci afixerunt.

Arcus Galieni Imp. est apud macellum Lydię uulgo
arcus. s. Viti ob propinquitatem ecclesię sanctorum
Viti & Modesti. est. n. constructus e lapide Tyburti-
no cum hac inscriptione.

GALIENO Clementissimo Principi.

Cuius inuicta uirtus sola pietate superata est.

Marcus Aurelius Victor dedicatissimi. Numini ma-
iestatiq; eius.

Est & arcus marmoreus Triumphalis pulcherrimus
Seueri Impera. sub capitolio : in quo sunt Victorię
sculptę ipsius Seueri cum arietibus & bellorum ma-
chinis illius ætatis cum hac inscriptione.

IMP. CAES. LVCIO SEPTIMIO. M. FIL. SE-
VERO PIO PERTINACI AVG. PATRI
Patrię. Parthico Arabico & parthico Adiabenico
Pontific. maximo. Tribunic. potest. xi. Imp. xi. Cos.
iii. Procos. Et.

Imp. Cæs. M. Aurelio. L. Fil. L. Antonino augu. pio
 Felici Tribunic. potes. vi. Cos. Procos. P. P. Optimis
 fortissimisq; principibus.

Ob rem publicam restitutam imperiumq; populi ro-
 mani propagatum insignibus uirtutibus eorum do-
 mi forisq; S. P. Q. R.

Apud Collosleuz est arcus marmoreus triumphalis
 Fl. Constantini imp. cum statuis & Tropheis miro
 artificio sculptis & ferculis quibus nunc utuntur in
 triūpho saluatoris in uigilia assumptiōis Diuæ Vir-
 Marix cum hac inscriptione.

Imp. Cæs. F. Constantini maximi. P. F. augusti.
 S. P. Q. R. quod instinctu diuinitatis mētis magni-
 tudine cum exercitu suo tam de Tyranno /q̄ de om-
 ni eius factione uno tempore iustis repub. ultus ē
 armis Arcum triumphis insignem dicauit.

Sunt & nonnullæ breues inscriptiōes in circulis scul-
 ptis cum his litteris.

VOTIS. XX. SIC. X.

In introitu ipsius arcus est hæc inscriptio.

FVNDA TORI Quietis.

Ab alia parte est altera cum his litteris.

LIBERATORI Urbis.

Est arcus marmoreus Gordiani imper. apud portam
 inter aggeres nō longe a Viminale porta uestigia cu-
 ius dispoliata uisuntur cuius marmora Reuerēdisi.

DE COLLOSSIS

mus Rap. Car. s. geor. detulit ad suas ædes cõficiendas
 Est præterea arcus Camilli i platea uulgo camilliana
 dicta nõ lõge a minerua statuis dispoliatu atq; mar/
 moribus non longe a quo erat & alter arcus ex tybur/
 tino lapide constructo. Dicunt præterea Romæ in
 arcu marmoreo iussu sybillæ infrascriptas lras fuisse.
 P.P.P.P.s.s.s.V.V.V.V.V.V.V.F.F.F.F.

Quas Beda declarauit.

Erant & alii arcus triumphales in Via lata & flammi/
 nea uestigia quorum haud facile cognoscuntur.

Erant præterea arcus triumphales Theodosii & Gra/
 tiani & Valètini & Pauli æmilii & Fabiani & aliorq;
 fundamenta quorũ nõ tpe/partim in nouis fabricis
 partim uero lachrymabile dictu in coquẽda calce trá/
 flata sunt. Vidi præterea infracto lapide cuiusdam la/
 pidicæ has lttteras incisas.

Misitheo Parenti Principum. P. R. Tutori Reip.
 S. P. Q. R.

¶ De Collossis.

i N Capitolio erat Collossus Apollinis. xxx. cu/
 bitorum. cxl. Talentis factum/quem Lucullus
 ex Apollonia ponti in urbem transtulit. Talis in cã/
 po martio Iuppiter a claudio Cæs. dicatus/qui & Põ/
 peianus uocabatur a uicinitate theatri.
 Visus est & Romæ Apollinis collossus in biblioteca
 templi Augusti quinquaginta pedum a pollice non
 minus pulchritudine q̃ ære spectabilis.

Est præterea prope porticum mineræ in horto cuiusdam ciuis R. o. statua fracta caput / cuius adhuc integrum apparet tantæq; magnitudinis / ut omnia signa Urbis excedat : Patronus horti strepitum adeuntium ptesus super imposuit humum. Poggius auctor Erat & collossus magnus in regione, iiii. habens radios octo singulos ped. xxii. & semis.

Erat in foro collossus Domitiani æneus.

Erat & collossus cōmodi Anto. augu. altitudo cuius erat cubitum tricenum: ut adhuc marmoreum caput cum pedibus in Conseruatorum ædibus apparet.

SP. Cōruilius uictis samnitibus fecit iouis statuam in capitolio collocare amplitudinem cuius cernebatur ab ioue Latario cum statua sua ante pedes prædicti iouis posita.

Zenodorus statuarius fecit statuam Mercurii alueris in ciuitate Galliæ per annos. x. ped. cccc. Romam deinde accitus est a Nerone. ubi destinatū illius principis collossum fecit. cx. pedum . quōis Tranquillus: cxx. dicāt / quem posuit in uestibulo domus aureæ.

In Via Cornelii apud equos Tyridatis regis armeniorum uisuntur duæ ingentes statuæ saturni . s. & Bacchi quōis Neptunni nonnulli uelint iacentes corpore capitaq; sustentātes ac manu dextra copię cornu tenentes / ut inquit Apollodorus.

Erant in urbe multæ aliæ statuæ ingentes ut adhuc in campo mario apud ecclesiā sanctæ Mariæ & in ædi-

bus Reuerendissimi Car. sancti Georgii: nonnullæ
integre uisuntur.

De Statuis & picturis.

i N urbe tot erant statuae in pub. locis & priua-
tis quot ciues. Nec tamen potuit in hiberi quo-
minus Romæ poneretur statua mulieꝝ: sicuti Cor-
neliæ Grachorū matri: sedens enim huic posita statua
in signis in metelli publica porticu/ & in summa sacra
uia teste L. uio fuit posita Coclis uirginis statua in si-
dens equo. Strabo dicit. posteri uero & hi præsertim
qui nostris fuere temporibus innumerabilibus & præ-
clarissimis urbem R. o. impleuerunt insignibus.
Polycletus sycaonius Agelidis Discipulus Diadu-
menum fecit molliter in uicem centum talentis nobi-
litatum. item & Dorifolium uiriliter puerum: fecit &
quem canona artifices uocant liniamenta artis ex eo
petentes uelut a lege quadam: fecit & distringentē se-
quē. M. Agrippa ante thermas suas dicauit/ multa q̄
alia in atrio Titi imp. quo ope nullū absolutius pleriq̄
iudicant. fecit & duos pueros nudos ludentes &
Mercurium atq̄ Herculem antheum a terra substi-
nentem / quem puto fuisse truncum fracti m. mris
illius statuae marmoreæ in Vaticanum a tua sanctita-
te translata. fecit & alium Herculem/ qui erat in æde
pompei apud circum maximum. Visuntur & nostro
tempore celebres equi marmorei cū aurigis uetusta-
te consumpti a Fidia & praxitile sculptoribus præcla-

iffimis: ut apparet in litteris ibidem incisis.

OPVS FIDIAE.

OPVS PRAXITELIS.

In Vrbe. xxii. principales equos marmoreos fuisse fertur equibus caput cum collo unius uidi fractum apud ecclesiã. s. Thomæ non longe a platea iudeorũ Fecit & Proserpine raptum Praxitelles & ære & Bacchum & satyrum miro artificio & alia q̃ plura signa posita i porticu Octauiz/primus Romæ fecit speculum argenteum miræ pulchritudinis.

In æde iunonis erat imago ipsius iunonisa Dionysio & policleo facta & pana & olympum luctantes eodemq; loco.

Heliotorus Venerem fecerat lauãtem se & Dedalũ astantem miro artificio.

Quid dicam de pulcherrima statua Apollinis/ quæ uiua (ut sic dicam) apparet: quã tua beatitudo in Vaticanum transtulit: apud quam est Veneris statua cũ alato cupidine paruulo in eodem marmore sculpto cum his litteris.

VENERI Felici.

SACRVM

SALLVSTIA

HELPIDVVS. DD.

Non tacebo Lacohtonis statuam pulcherrimã / quã propriis oculis aspexi inuentam anno. iiii. tuæ sanctitatis in loco Beluidere collocatam: de qua plinius li. xxxvi. cap. v. circa finem dicit.

Sicut in lacohtë / qui est in Titi imp. Domo. opus

2

DE STATVIS

omnibus & pictura & statuariae artis praeposendam
ex uno lapide eum & liberos: draconum; ue mirabiles
nexus de consilii sententia fecere sumi artifices Age-
sander & Polydorus & Athenodorus Rhodii.

Nec obmittam aliam statuam Paulo post inuentam
apud campum flore/a plebe Herculis cum puero uo-
cata: quam tua sanctitas in aedibus palatinis colloca-
uit apud Ianuam porticus super Viridarium cum
Epithaphio.

PROCVL ESTE PROPHANI.

Quae quidem est statua Commodi imperatoris imi-
tantis Herculem Hylā puerū tenentē cū pelle leonis
Craterus uero cum Pithodoro Domos Palatinas re-
pleuere probatissimis signis.

Est praeterea in aedibus Conseruatorum Herculis a-
nei simulachrum cum aliis nonnullis statuīs aeneis/
& lupa aenea cum romo: & remulo/ & alia quaeplura ro-
monimenta cum duobus pulcherrimis tabulis lucē-
tibus mirae pulchritudinis & artificii ibidem uisuntur.
Obmitto caput aeneum colloffi cum pede & manu
ibidem positum: & caput aeneum turritum in uirida-
rio palatii. s. Marci.

Omitto praeterea marmora & lapides porphiretic. di-
uersorum colorum septa quoque in statuīs pictorum more
reducta ut apparet in portico sancti Petri & s. Mariae
transiberinae & in ecclesia. s. Andree miro artificio
incrustata ut dixi in stationibus Urbis / & in ecclesia

sanctæ Lucie in silice/in quibus ecclesiis picturæ anti-
malium auiumq; ac si e musiuo & pictura essent de-
pictæ uisunt. spolia temple & therimarum Ro.
Inter Capitolium & palatium erant. xiii. Columnæ
marmoreæ cum statu equestri aurea Domitiani sub
cuius pedibus erat Rhemus fluius germaniæ de
qua triumphauit.

Erat Traiani equus æneus in atrio cuius instar alteri
sibi fieri Constantinopolim Constantinus petebat
ab Hormisda architecto/quæ secū duxerat/ cui Hor-
misda/stabulum quoq; tale condas oportet / si uoles
equum late succedere.

Erat in urbe equus aureus Constantini apud fo. ro.
ut apparet in regione. viii.

M. Aelius aurelius Ant. educatus fuit in monte Cæ-
lio apud lateranense palatium/in quo loco fecit sta-
tuam eius pacificatoris equestrem: uulgo equus Con-
stantini dicitur in platea sancti Ioānis lateranē. quā
Syxtus. iiii. cum ingēti base marmorea uariis in signi-
bus sculpta instaurauit cum hac inscriptione.

Syxtus. iiii. Pont. max. equum hunc æneum uetustate
quassatum collabentem cum assessore restituit.

In urbe fuerunt equi ænei deaurati numero. xxiiii.

Eburnei uero. xiiii. Tabulæ & signa sine numeros

Omitto statuas deorū numero. lxx. Dei uero eburnei.

statuæ eburneæ numero. lxxii. marmorei uero si-
ne numero margaritis & unioibus exornati.

Nunq̄ Iulius Cæsar/beatissime p̄r. Iulii/in illud gl̄ie
 culmen ascendisset nisi mirari & imitari Marium ab
 adolescentia didicisset: quin & Alex. profuit imago
 in templo Herculis ghadibus cōspecta: qua mox ad
 cupiditatem magnas res agendi/ non exarsit modo/
 sed ut ait Tranquillus ingemuit. profecto si statuz il-
 lustrium possunt (ut inquit Fr̄a. Petrarcha) nobiles
 animos ad imitandi studium accendere. Quod. Q.
 Fabium max. & Q. Cornel. Scipionem dicere soli-
 tos/ Crispus refert. Quanto magis ipsa uirtus hoc ef-
 ficit: claro dum proponitur/ non marmore sed exem-
 plo. Quæ quidē omnia sanctitas tua/ ut alter Iulius
 cæsar uirtuti propria ita mensiq; labore ad summum
 imperium deuictis hostibus potentissimis peruenit.
 sed ut cepta prosequar beatissime pater. In ædibus co-
 lumnensium & ursinorū fabellorūq; sunt multæ sta-
 tuæ. Omitto multas in ædibus cæsarinis & mediceis
 Diac. Car. & in palatio Pauli Veneti in quo multa si-
 gna marmorea posuit Reuerēdissimus Do. de Gra-
 manis uir doctissimus.

In domo faxea apud parionem sunt statuz pulcher-
 rimæ marmoreæ & porphiretico lapide sculptæ cum
 capite & titulo magni Pompei. Sunt præterea in ædi-
 bus Laurentii manilii & sanctæ Crucis & de branca
 & ciampolinis non longe a platea iudeorum statuz
 insignes. Sunt deniq; i ædibus de maximis & de ual-
 le atq; porcharis mellinis & maphæi atq; butis nō

longe a Minerua statua cum epithaphiis ro.

Obmitto orologium & menses duodecim in lapide marmoreo cum signis zodiaci & festis deorum sculptum apud domum Vall. & in domibus Palauicini in campo Martio: maximo artificio incisa uisuntur festa & alia notanda.

Obmitto nonnullas statuas apud aquam Virgineam in regione Triui in ædibus Fricapan & turris Roscia & iulii de thomais apud ecclesiã sancti Eustachii & de Capharellis & aliorum Ro.

Vidi præterea in ciuitate Viterb. statuas uetustiss. re pertas in colle cybelatio. Cybelis. Iasii. Armonia. Vestalis & Electæ de quibus a Io. Viterb. satis dictum est ut in codice Hieronymi carbon. de Viter. uidi cū postillis manu propria Io. annii Viterben. de quibus nonnulla dicam in epitha. opusculo.

De picturis pauca scribam nonnullæ adhuc apparēt picturæ in thermis & hortis salustianis & Meceni. & in monte Quirinali pluribus in locis multa uisunt uestigia historiarum depicta in ipsis ruinis.

Obmitto loca diruta apud ecclesiam Petri ad uincula uariis picturis exornata.

Fabius maximus e clarissima gente Fabiorum ædem salutis pinxit anno Urbis conditæ. ccccl. teste Plinio Pacuuius uero poeta ædem Herculis in foro boario artificio depinxit. In mōre palatino in otinea phædæ uolater. uiri doctiss. oratoræ & uis præstiss. nonnul

DE COEMITERIIS

Ios uidi parietes antiquos depictos uariisq; coloribus
exornatos.

Extra Urbem uero uia salaria prope portā est sepul-
chrum quoddam in uinea ad similitudinem templi
constructum/in quo cæteris & Bacchi pictoræ cum
nitibus & uasibus hydriarū depictæ uisunt miro ar-
tificio. quæ omnia Petrus Paulus de Symeonib^o ro.
mihi oñdit apud uineā suā non lōge a porta Salaria.

Omitto Templum Bacchi apud ecclesiam scē Agne-
tis depictum opere musiuo cum uitibus & piscibus.

CDe Coemiteriis sacris.

Coemiteria loca erant sacra in qbus corpora. s.
martyrū sepelliebantur/& scribitur per oe. Coe-

mitaria fuerūt multa diuersis in locis Urbis & extra.
Coemiterium ad cliuam cucumeris in laterano.

Coemiterium Vrsi pileati / in quo loco erat imago
Vrsi habētis pileum in capite apud ecclesiam sancta

Balbinæ & sex millia martyrum : antiquitus ad uer-
bum pilearum uel palearum dicebatur.

Coemiterium Priscillæ Via salaria apud ecclesiā san-
cti Siluestri.

Coemiterium inter duas lauros uia labicana.

Coemiterium Tralonis Via salaria apud Ecclesiam
sancti Saturnini/in qua erat coemiterium Ampro-
miani & Babillæ.

Coemiterium Prætextati Via appia apud ecclesiam
sancti ianuarii.

DE COEMITERIIS

Coemiterium Domitillæ uia Ardeatina apud eccle-
siam. s. Petri illæ. Erat & coemiterium Damasi & ba-
silei atq; Balbinæ in dicta uia.

Coemiterium Calpodii Via Aurelia apud eccle-
siam sancti Calixti.

Coemiterium calixti in urbe apud ecclesiã sancti Six-
ti/erat & aliud coemiterium calixti ad cathecumbas
extra urbem ubi nunc est ecclesia sanctorum Fabiani
& Sebastiani mar.

Coemiterium comodillæ uia hostrens.

Coemiterium ad insalatas uia portuensi apud eccle-
siam sancti Felicis. Erat & coemiterium Pontiani/ &
Amproniani.

De sepulchro augustorum & mole hadriana.

i N ualle martia Octavius augustus Mausoleū
extruxit/ut adhuc apud ecclesiã sancti Rocchi
uestigia ipsius antiquæ celsitudinis demonstrant: in
quo sepulchro erant statuæ æneæ atq; marmoreæ cū
inscriptione pacis & uictoriæ & P. P. ad honorem ip-
sius Augusti: quod quidem mausoleum non sibi so-
lum sed posteris cōmune posuit: de quo suetonius.
Reliquias mausoleo condiderunt: id opus inter Flā-
mineam uiam ripamq; Tyberis sexto consulatu suo
extruxerat cassiodorus uero ait. sed mundi dominus
ad potentiam suam opus extollens mirandam Ro-
manis etiam erigens fabricam in Vallem martiam te-
tendit Augustus immensa moles firmiter præcincta

DE COEMITERIIS

montibus continetur: ubi magnarum rerum iudicia clauderentur: bisseña quippe hostia ad. xii. signa posuerunt. Strabo autem dicit. Cōmemoratione dignissimum est: quod Mausoleum appellan: in excelsa fō datum molibus. lapide niueo & perpetuæ uiriditatis arboribus coopertum: in summum usq; uerticem ad fluminis ripam exagheratum: in summo autem positum est Cæsaris Aug. simulachrum ex ære fabricatū sub aggere ipso sunt eius oculi & cognatorum & necessariorum: a tergo uero lucus est murifica cōtinens ambulacra: in medio autem campi spacio busti extat ambitus: & hic ipso niueo pfectus lapide ferreos in circuitu cancellos habens: & plantatas interitus per se ferens populos. Erant ibi patet beatissime circūiectæ siluæ atq; ambulationes in usum populi Romani. Stabant præterea apud dictum locum Obelisci duo & colūnz ingentes pulcherrimæ cum parietibus marmoreis porphireticisq; lapidibus in crustatis.

Arthemisia regina fecerat mausoleum monumentū mausolo Regi Carix marito: quem amasse fertur supra omnis amorum fabulas teste Cellio/ sepulchrum memoratissimum dignumq; numerari inter septem omnium terrarum spectacula. Erat mausolus nomen Regis & Tragediæ Higini author.

Hadrianus Imp. Augustum prædictum emulatum non longe ab ipsa mole augusta in Vaticano aliam pulcherrimā de suo nomine excitauit: in qua erat du

plex ordo columnarum superpositus/ut in Inummis
Hadriani apparet/quas columnas postea Constanti
nus imperator ad ecclesias apostolorū Petri & Pauli
transferri iussit. Apud quam molem erat pōs præstā
tissimi operis: fuerat. n. illic tectum columnis excita
tum quadraginta duobus marmoreis opere trabibus
fabricato tectura aenea ornata mirifico ut ipsa uesti
gia demonstrat. In dicta mole sūt nōnullæ inscriptio
nes imperatorum. s.

IMP. CAS. DIVI TRAIANI PART. F. Diui
Nerue Nepoti Traiano Hadriano Aug. Pont
Max. Trib. pot. xxii. imp. Cas. Cutaleus Hadrianus
Ant. Aug. pius Pont. max. Trib. potes. ii. Cos. Desi.
iii. PP. parentibus suis.

Alia inscriptio ibidem.

IMP. CAESAR I. L. Aurelio Vero Aug. Armeni
ac Med. Parthic. Pontific. Tribunic. Pot. viiii. imp. v.
Cos. iii. P. P.

Est & alia inscriptio ibi prope.

IMPERATORI Cæsari Diui Marci Antonini
Pii Germanici Sarmatici filio Diui pii nepoti Hadri
ani pronepoti Diui Traiani Partic. Abnepoti Diui
Nerue Abnepoti Lutio Aelio Aurelio Comodo
Augusto Sarmatico Germanico Maximo Britanni
co Pontifici Maximo Tribunitia Potestat. xviii. im
perat. viii. Consul. VII. Patri Pater Pat.

Sunt & aliæ inscriptiones ut dicam in epithap. opu.

In qua mole uisuntur Bouum capita & alia quae plura mirabili artificio sculpta: de instauratione eius nonnulla dicam inferius de noua Vrbe.

Apud ecclesiam. s. Mariae populi est moles quadrata dispoliataque marmoribus non longe ab Augusta uulgo sepulchrum matris Neronis: quae moles fuit sepulchrum Marcelli. F. Augusti. Non longe ab ipsa mole erat sepulchrum Neronis Ebore exornatum.

Quod Aegloge & alexandria nutrices & Attia concubina gentili Domitiorum monumento condiderunt quod prospicitur/nt inquit Suetonius/e campo matris impositum colle Hortulorum in quo solium porphyretici marmoris superstanti lunensis ara circumseptum erat lapide Taxio: eadem confirmat Spartianus uestigia cuius extant in uinea contigua ecclesiae sanctae Mariae populi in quo loco bis fui cum Iacobo de ceccharinis Vghubini. possessor uineae. Non longe ab ecclesia sanctorum. xii. apostolorum in lapide marmoreo putei apud ecclesiam. s. Andreae uisuntur incisae litterae infra scriptae.

OSSA.

TI. CAESARIS Diui Aug. F. Aug. Pont. Maximi Trib. Pot. xxxix. imp. viii. Cos. y.

Ante aedes Conseruatorem in lapide marmoreo

OSSA.

NERONIS Caes. Germanici Caesaris. F. Diui Aug. Pron. Flamin. Augustalis Quaestoris.

In alio lapide ibidem propinquo marmoreo.

OSSA.

AGRIPPINAE. M. Agrippæ Diui augusti Nep-
tis uxoris Germanici. cæsaris matris. C. cæsaris augu-
Germanici principis.

Omitto multa sepulchra cum epithaphiis quæ sunt
in Vaticano & via flaminia salariaq; & appia ut dicã
in opusculo epithaph. nonnulli faciebant sepulchra
in modum sacelli alii extruebant pyramides & moles
nonnulli uero columnas memorãdas de quibus me-
tionem facit Bap. leo. lib. viii.

De Septizonio & nonnullis epithaphiis.

Septizonium est inter palatium & ecclesiã san-
cti Gregorii/ut adhuc tris ordines columnarum
superpositi cernuntur non longe a Circo maximo.
apud quem locum sepulchrum seueri aphri imp. fu-
isse dicunt: de quo Iulius capitolinus in uita ant. zete
.F. seueri scribit. illatus est maiorũ sepulchro/ hoc est
seueri/ quod est in appia uia euntibus ad partem de-
xteram septizonii: quod ille sibi uiuens ornauerat.

Spartianus uero dicit. Cum septizonium faceret nil
aliud facere cogitauit q̄ ut ex aphrica uenientes suũ
opus cernerent & medium simulachrum eius locatũ
additum palatinis ædibus. is regium arcũ ab ea parte
facere uoluisse phibet: & ab aurspicibus prohibitus
apud quod erat templum ai loquentis in uia noua te-
ste Cicerone in quo loco fasciolæ petri ceciderunt:

R ii

DE SEPTIZONIO

Septizonium templum conditum a seверо imperato-
re: qui cum uidisset in Vrbe omnium deorum esse tē-
pla hoc uoluit ad honorem septem planetarum: qui
per hebdomadae dies exprimuntur condere/ & appel-
lauit illud septizonium a septem zonis. Nonnulli sep-
todium uocant a septem uis legimus Eliogabalum
latiores & digniores uias strauisse saxo macedonico
& porphiretico teste hap. leo.

Fuitq; hoc unum inter seueri opera pub. numeratū.
Seuerus. n. imp. aedificiis pub. urbem ipsam multis in
locis exornauit/ ut legitur apud spartianum / in quo
loco adhuc uisuntur nonnullae cubitales lrae dirutae.

Aug. trib. Pot. vi. Cos fortissimus nobi-
lissimusq; Apud domum coronam in loco qui corrupte dicitur
macellum coruorū sunt infra scripte litterae in lapidi-
bus Tyburtinis incisae.

C. POLITIO. L. F. BIBVIO AED. PL. Hon. Vir-
tutisq; Causa. Senatus econsulto Populiq; iussu lo-
cus monumento. Quo ipse posteriq; eius inferretur
publicae datus est.

Ab alia parte sunt litterae praedictae iterum incisae.

In lapide fracto apud colūnae Coel. ant. uidi has lras.

NON Enim Quicquam Est quod imperatorē ro-
melius cōmendet genibus qua clementia.

Hae caesarem deum fecit. hae augustum consecrauit
hae ant. Pii nomine trauit.

*de clementia nā
cōmendabitur
philos. 29. hū
p. m. a. r. r. r.
sed de cruce
litate notabili
torre sicuti se
trus Alex om
hinculo crudeli
suis manabit.*

De aliis epythaphiis antiquorū Ro. nullā nūc facio mentionem: uidi namq; libellum Io. Vectorii clerici Vulterani/in quo nonnulla collegi ut dicam in opusculo Epythaphiorum.

De obeliscis & methis.

St autē Obeliscus lapis asperrimus maculisq; circum ornatus in figuram methæ cuiusdam sensim ad proceritatem confurgens excelsam: utq; radium imitetur glacialiscens paulatim specie quadrata in uerticem productus angustum manu leuigatus artificis in nonnullis uero innumeræ formarum notæ apparent undiq; incisæ. De quibus Cornelius Tacitus ait. Primi per figuras animalium ægypti sensus mentis effingebant & antiquissima monumenta memoriae humanæ impressa saxis cernuntur.

Octauius autem aug. teste amniano ab Helipolitana ciuitate ægypti duos transtulit obeliscos/ quorū unus in circo maximo a rege Semneferreo excisus/ & alter qui a sesostride factus fuit i cāpo locatus est martio. Obeliscus constitutus in circo maximo erat ped. cxxviii. præter basim eiusdem lapidis: qui adhuc ibidem in hortis prædicti circi fractus in duas partes terræ obrutus est.

Obeliscus uero campi martii erat ped. ix. minor prædicto: cui diuus augustus addidit mirabilem usum ad deprehendendas solis umbras dierumq; ac noctium magnitudines teste Plinio. Manlius mathemati-

nis apici auratam pilā addidit/ cuius uertice umbra
colligeretur in semetipsam: adhuc fractus iacet apud
ecclesiam. s. Laur. in lucina.

Obeliscus autem Vaticani in circo Neronis a. C. ca-
lare calicula positus ex omnibus unus eo tempore fra-
ctus in mollitione eius: ut nunc uidetur aliis uero ia-
centibus solus erectus stat super basim eiusdem colo-
ris altitudo cuius est pedum. lxxii. in quo semideletæ
litt eræ ab una parte uisuntur.

DIVO Cæsari Diui Iulii. F. Augusto. F. Cæsari di-
ui Augusti. F. Augusto Tyberio Sacrum.

Est & alia inscriptio ab altera parte. s.

DIVO Cæsari Diui augusti. F. august o Tyberio
Sacrum.

In cuius sumitate pila deaurata posita est.

Erant præterea Obelisci duo apud Mausoleum au-
gusti longitudine ped. xliii. equibus unus adhuc in
Vinea bufalorum iacet con fractus non longe a por-
ta pinciana.

Erat Obeliscus maior omnibus/ quem Diuus augu-
stus miraculi gratia aduexerat/ pateolisq; naualibus
perpetuum dicauerat. Diuus uero claudius per ali-
quot annos asseruatum eum/ quem prædictus. C. in-
portauerat: omnibusq; nunq̄ in mari uisa sunt pdu-
ctum Hostiam portus faciendi gratia mergi: quo he-
sperimento palam fuit/ non minus aquarum huic an-
ni esse q̄ Nilo. Tamen isdem Tyber est/ sed tot aquæ

ductus ubi nsm sunt/ad quem superabundantes aq̄
confluebant.

Erant præterea in urbe ipsa Obelisci minores uariis
figuris & carah. exornati numero. xlii. ut in multis lo
cis nonnulli adhuc apparent.

Non longe a mole Hadriana erat Metha/ quã alex.
sextus Pont. destruxit/ ut uiam aperiret: uestigia cu
ius adhuc extant apud ecclesiam. s. marie transponti
nã/quã (ut plutarcus ait) Scipionis fuisse sepulchrũ
in pyramide sub Vaticano/ quãuis nonnulli sepul
chrum æpulonum fuisse comprobent ab uulgo Ro
muli Metha dicitur: alia uero apud auentinum Re/
mi appellatur.

Est & Metha seu Pyrrhamis prope portam .s. Pauli
mœnibus Urbis inserta/nobile sepulchrum. C. Ce
stii. vii. uiri æpulonum. Quod opus absolutum ex te
stamento. C. corn. diebus. cccxxx. in qua sunt sculptæ
infra scriptæ litteræ ab una parte.

C. CESTI VS. L. F. POPVLO. PR. TR. PL. VII
VIR. EPVLOR VM.

Sunt & aliæ litteræ minores incisæ cum supradictis
ab alia parte uidelicet.

Absolutum Ex Testamento Diebus. cccxxx.

ARBITRATV.

Ponti. p. E. Clamelle heredis Et pothi. L.

Tamen tua beatitudo ut alter cæsar in ampliãdo im/
perio/exornandaq; urbe gloriari potest. Gloriar. n.

DE CARCERE

Solitus erat Diuus Aug. cæsar urbem se marmoream reddere: quæ Lateritiam accepisset: cuius: suasu cum gener agrippa. asinius pollio. Plautius & Cornelius balbus reliquiq; amici eã uariis operibus exornassent ut nostro tempore syxtus fecit & tua beatitudo cum Dominico Ruero & Raphaelle Riario / Fatioq; Viterb. Cardinalibus additis Francisco sotherino & io. de medic. flor. & aliis amicis tue sanctitatis ad ornamentum & utilitatem Vrbs nouæ & sanitatem corporis: non enim quotti die pestis in Vrbe / ut prius / passim audit / purgatis uiuis ac delatatis gratia domini nostri Ihesu Xpi. qui Iulium pastorem. ii. cõseruet cum omnibus suis.

De carcere pub.

Carcer a cohercendo quod exire prohibetur.

Erat carcer a Tullio rege in radicibus capitolii super forum Ro. uersus septentrionem constructus & ab ipso Tullio carcer Tullianus dicitur quibus & Memertinus postea a memertinis populis appellatus sit in quo loco postea fabricata fuit ecclesia quæ hodie sancti Petri in carcere nominatur. supra porta cuius sunt litteræ cubitales tyburtino lapide incisæ cū hac inscriptione scilicet.

C. Vibius. C. F. R. Enius. M. Cocceius. M. F. Neru
Se quæres litteræ sunt calce & pictura coopertæ ex altera parte capitolii uersus meridiem ubi nunc est ecclesia. s. Nic. in carcere fuit postea ædificatus carcer &

a Claudio. x. uiro: quem appellauit carcerem plebis
 Romanæ/ in quo loco erant Latomiæ & lapicidinae
 & atrium Titium a Catone censorino extractū / qui
 & martium ædificauerat/ teste Liuius de bello macedo
 nico. Latomia locus erat i carcere tulliano. teste Var
 rone. Liuius lib. xxxvi. scribit. Triumuii carceris lato
 miarum intentiorem custodiam iussi. & Sabinium i
 Latomias fuisse damnatum scribit. Seneca lib. ix. erat
 & carcer apud ecclesiam sancti Laurentii in fontana
 & in aliis locis Urbis.

De legibus & tabulis æneis.

i In Vrbe multæ fuerunt leges/ ut inquit P^o.
 lat. in opusculo de magistratibus.

Lex aquilia ab ipso aquilio lata de dolo & fraude.
 Lex Cynthia a Cythio nequis pecuniam ob causam
 orandam acciperet.

Cornelia lex a cornelio lata.

Fabia lex a Fabio producta.

Lex frumentaria a Sempronio Graccho lata.

Erat & Flauia & Iulia. Manilia. Papia. & Gabinia. &

aliæ leges q̄ multæ a latoribus nominatæ.

In arario & in templo Iouis Capitolini: ut supra di
 ximus: multæ extabant aræ tabulæ affixæ: e quibus
 unam tantum nostro tempore in lateranensi basilica
 prospexi apud Tabernaculum sacratissimi corporis
 Christi. latitudo cuius ped. iiii. longitudo uero. vi. in
 qua continentur infra scripta.

Fœdus ue cum quibus uolet facere liceat ita ut licuit Diuo Aug. Ti. Iulio cæsari Aug. Tyberioq; Claudio Cæsari Aug. Germanico Vtiq; ei Senatorem habere relationem facere remittere senatus consulta per relationem discessionemq; facere liceat ita ut licuit Diuo Aug. Ti. Iulio cæsari Aug. Ti. Claudio Cæsari Aug. Germanico.

Vtiq; cum ex uoluntate auctoritate ue iussu mandatu ue eius presente ue eo Senatus habebitur. omnium rerum ius perinde habeatur seruetur ac si e lege senatus edictus esset habereturq;.

Vtiq; Cos magistratum potestatem imperium curationem ue cuius rei petentes senatui populoq; Romanis commendauerit. Quibus ue suffragationem suam dederit promiserit eorum comitis quibusq; extra ordinem ratio habeatur.

Vtiq; ei fines Pomerii proferre promouere cum ex re publica censebit esse liceat ita ut licuit Ti. Claudio cæsari Aug. Germanico.

Vtiq; quecumq; ex usu rei publicæ maiestate diuinarum humanarum publicarum privatarumq; rerum esse ecensebit ei agere facere ius potestasq; sit ita uti diuo Aug. Tiberioq; Iulio cæsari Aug. Tiberioq; Claudio cæsari Aug. Germanico fuit.

Vtiq; quibus legibus plebei ue scitis scriptum fuit ne Diuus Aug. Tiberiusue Iulius cæsar Aug. tiberiusq; claudius cæsar Aug. Germanicus tenerentur iis legibus.

bus plebisq; scitis Imp. Caesar Vespasianus solū iussit
 sit quaeq; ex quaq; lege rogatione diuum aug. Tiberium
 ue lulium caesarem aug. tiberium ue claudium
 caesarem aug. germanicum facere oportuit ea omnia
 Imp. caesari Vespasiano aug. facere liceat.

Vtiq; quae ante hanc legem rogatam acta gesta decreta
 imperata ab imperatore caesare Vespasiano Aug.
 iussu mandatum ue eius a quoq; sunt ea perinde iuxta
 rataq; sint ac si populi plebis ue iussu acta essent.
 Quae quidem omnia beatissime pater in rigis lineatis
 seu profarum uersibus. xxxii. incisa continentur.
 Sunt & alia uerba in eadem tabula sculpta in lineis
 quinq; uidelicet.

SANCTIO.

Siquis huiusce legis ergo aduersus leges rogationes
 plebis ue scita senatus ue consulta fecit fecerit siue qd
 eum ex lege rogatione plebis ue scito. S. ue. C. facere
 portebit non fecerit huius legis ergo id ei ne fraudi
 esto neue quit ob eam rem populo dare debeto neue
 cui de ea re actio ne ue iudicatio esto neue quis de ea
 re apud. . . . . ci sintio.

Omittitur particula ex anguli fractura.

Jo. an. Viterbensis in. iiii. eius institutio de excisis memoris
 mentionem facit de sex tabulis dicens.

Sex tabulae memoratu dignae excisae marmoribus extant
 de antiquitate & rebus Ethruriae. Duae sunt Lybiscillae.
 Duae cybelariae. Vna tuscaniensis & altera

bana. & quae sequuntur. De laudibus nonnullorum Ro.
 Nimi praestantissimum arbitror iquit plinius
 C. caesarem dictatorem. Nec uirtutem constan-
 tiamque nunc commemoro: nec sublimitatem omnium
 capacem quae caelo continentur: sed proprium uigo-
 rem celeritatemque quodam igne uolucrum scribere/
 & legere simul dictare & audire solitum accepimus:
 epistolas ueru tanrarum rerum quaternas pariter li-
 brariis dictare aut si nihil aliud ageret septenis. Idem
 signis collatis quinquages dimicauit. Solus. n. Mar-
 cum marcellum transgressus/qui undequadrages di-
 micauerat. Nam praeter ciuiles uictorias undecias ce-
 tum & nonaginta duo milia occisa praelis ab eo non
 quidem in gloria posuerim. Tantam etiam cohaeta
 humani generis iniuria/quod ita etiam confessus est
 ipse: bellorum ciuilium stragem non pro non proden-
 do: ut iustius Pompeio Magno tribuatur: octingen-
 tas quadraginta sex naues pyrrhatis ademisse caesari
 proprium & peculiare fuit praeter iam supradicta cle-
 mentiae insignia: cui comparari non possit aliud. Spe-
 ctacula enim edita effusaque opes aut operum magnifi-
 centia in hac parte enumerare luxuriae fauentis est. illa
 fuit uera & incomparabilis inuicti animi sublimitas
 captis apud pharsaliam Pompei magni scinnis Epi-
 stolarum: iterumque apud Tapsum Scipionis ea opti-
 ma concremassse fide atque non legisse.

Sequuntur uerba Plinii in Pompei magni laudens
Verum ad decus imperii R. o. non solum ad uiri uni
us pertinet Victoriã: Pompei magni titulos omnes
triumphosq; hoc in loco nuncupare / æquato nõ mo
do Alexandri magni rerum fulgore: sed etiam Her
culis prope ac liberi patris. igitur Sicilia recuperatas
unde primum syllanus in rei pub. causa exoriens au
spicatus est. Aphrica uero tota subacta & in ditionẽ
redacta: magniq; nomine spoliũ inde capto eques
Romanus id quod antea nemo curru triumphali re
uectus est: & statim ad solis occasum transgressus ex
citatis in pyreneo ttopheis oppida octingẽta. lxxviii
ab alpihus ad fines hyspaniã ulterioris in ditionem
redactam uictoriã suã ascripsit / & maiore animũ fer
torum domuit belloq; ciuili. quod omnia concutie
bat externa extincto: iterum triumphales currus eqs
Romanus induxit totiẽs imperator anteq; miles. Po
stea ad tota maria & deinde solis ortus missus hos ret
tulit patriã titulos more sacris certaminibus uincen
tium: neq; enim ipsi coronantur sed patrias suas co
ronant. Hos ergo honores Vrbi tribuit in delubro
Minerũ: quod ex manubiis dicabat Gn. Pompeius
magnus imp. bello. xxx. annorõ cõfecto fufis fugatis
occis / in ditionem acceptis hominum centies uin
cies semel octoginta tribus millibus. Depressis aut
captis nauibus. dcccxlvi. Oppidis / Castellis mille qu
gentis. xxxviii. in fidem receptis. Terris a Meothis

lacu ad Rubrom mare subactis uotum merito Mi-
neruæ Triumpho uero quem duxit. iiii. Kal. Octob.
M. Messala. & M. Fisone Consulibus. præfatio hæc
fuit. Cum oram maritimam a prædonibus libera-
set: & imperium maris populo Romano restituisset ex Asia
Pontho Armenia Paphlagonia Capadocia Cilicia
Siria Scythis Iudeis Albanis Hiberia insula Creta/
Basternis & super hæc de regibus Mitridate atque Ti-
grane triumphauit summa summarum in illo gloria
fuit/ ut ipse in cōditione dixit. cum de rebus suis dis-
fereret Asiam ultimam prouinciarū accepisse: eādēque
mediam patriæ reddisse. Siquis ecōtrario simili mo-
do uelit percensere Cæsaris res/ qui maior illo appa-
ruit: totum profecto terrarum orbē enumeret/ quod
infinitum esse conueniet.

Sequuntur & uerba Plinii ubi agitur de Fortitudine
L. Dentati: qui Tribunus plebis fuit. Sp. Tarpeio.
A. Thermo Coss. haud multo post exactos Reges
innumerossima suffragia habet centies uicē prælia-
tus: octies ex prouocatione uictor. xly. cicatricibus ad-
uerso corpore insignis nulla intergo. Item spolia ce-
pit. xxxiiii. donatus hastis puris duode uiginti: phale-
ris. xxy. torquibus tribus & octoginta. armillis. cly. co-
ronis. xxxvi. Cuneis. xiiii. Aureis. vii. Muralibus tri-
bus. Obsidionali unā. Fisco aris. x. Captiuis. xx.
millibus. Imperatores nouem ipsius maxime opera
triumphantes sequutus. Præterea quod optimum

in operibus eius reor uno ex Ducibus. T. Romulo ex consultatu ad populum conuicto male acti imperii rei militaris: haud maiora forent Manlii. Capitoli ni decorari perdidisset illa exitu uitæ: ante. xxj. annos bina ceperat spolia. primus omnium equus Coronam muralem acceperat. yi. Ciuitas. xxxvij. Dona. xxxiii. cicatrices aduerso corpore exceperat. P. Seruiliū magistrum equitū seruauerat. si non regno suo seruasset. Verum sunt in his quidem uirtutis opera magna: sed maiora Fortunæ. M. Sergio ut equidē arbitror nemo quemq̄ hominum iure prætulit: licet pronepos Caulina gratiam non derogarit. Secundo stipendio dextram manum perdidit. Stipendiis duobus ter & uicies uulneratus est: ob id nā manu neutro pede satis utilis uno tantum seruo plurimis postea stipendiis debilis miles bis ab Hānibale captus: neq. n. cum quolibet hoste res fuit. bis uinculorum eius profugus. xx. mensibus nullo non die in catenis aut compedibus custoditus: sinistra manu sola q̄ter pugnavit: duobus equis suffossis. Cremonā ab obsidione exemit. Placentiā tutatus est duodena hostium castra in gallia cepit/ quæ omnia ex Oratione eius apparent habita cum in prætorio sacus arcere a collegiis ut debilis. Quos hic coronam aceruos constructus hoste mutato. Etenim plurimis refert iniquæ cuiusq̄ uirtus tempora incidit: quas Trebia Ticinusq̄ aut Trasimenus ciuicas coronas deberet

Quæ canis corona merita: unde fugisse summum opus fuit. Cæteri profecto uictores hominum fuere Sergius uicit etiã fortunam. Ingeniorũ gloriæ quis posset agere delectum per tot disciplinarũ genera / & fatarum rerum operumq; uarietate: nisi forte Homero uate græco nullũ feliciorẽ extitisse cõuenit siue operis fortuna siue materia extimetur. De uiris peritis & excellentissimis Ro. longum esset narrare. Opera enim illorum adhuc extant.

De diuitiis Ro.

m Arcus Crassus negabat diuitẽ nisi qui redditu annuo legionẽ tueri posset. scribit. n. plinius lib. xxxiii. C. Asinio Gallo. & C. Mario Cyrino Cos. yi. Kl. Feb. Caius cecilius claudius Ifydorus testamentum suo edixit / quibus multa ciuili bello perdidisset / tamen relinquere seruorum quattuor millia cẽtũ sexdecim. Iuga bouum tria millia sex centa: reliqui pecoris. cc. quinquaginta septem mill. innumerato pondos sex centa millia / qui funerari se iussit sextertis undecim millibus. Calius uero orator querebatur uasa coquinaria ex argento fieri: at nos dicit Plinius. Carrucas ex argento celare inuenimus / & lectos mulierum iam pridem totos operiri argento & Triclinia quædam quibus argentum addidisse primus tradit Caruilius folio eques Ro. Idem & aureos fecit læcesq; ecentenis lib. argenti / quas tunc super quingentas numero Romæ fuisse cõstat & alia multa incredibilia.

Narrat deniq; Plinius lib. xxxvii. Auctoritatem Ca-
tulli poetæ uidentis consulem ciuem dicens Auusq;
Seruili Noniani quem consulem uidimus illeq; p-
scriptus fugiens hūc e fortissimis suis omnibus An-
nulum abstulit secum/quem certum est sextertiis ui-
ginti millibus extimatum.

Quid præterea dicendum est de P. Clodio/quē Mi-
lo occidit sextertiis centum quadraginta septem mil-
libus domo empta habitasse. Itaq; & ipsum Milonē
sextertia septingenta millia æris alieni hābuisse.

Omitto multa de Cæsare Aug. d̄ quo Suetonius ait.
Aedes sacras uetustate collapsæ aut incendio assum-
ptas refecit: easq; & cæteras opulētissimis donis ador-
nauit/utpute qui in cellam capitolii Iouis sexdecī mil-
lia pondo auri gemmasq; ac margaritas quingenties
sextertium una donatione contulerit.

Quid dicam de nobilissima & potentissima Fabiorū
familia/quæ propriis sumptibus bellum contra Ve-
ientes summens in uno confictō sex supra trecentos
eiusdē familiæ milites patritii ordinis uiros amisit.

Diues apud Romanos habebatur: qui exercitū Ro-
poterat ex propriis alere sumptibus/ pro ut. M. cras-
sus aluit & alii q̄ plures fecere. Quis præterea i Italia
est beatissime pater Iuli nostro tempore princeps seu
ciuis tam potēs tantaq; præditus suppellectili, ut erat
Lucullus ipse Romanus quem cicero Xersem appel-
lauit/qui ad uiginti quinq; mil. hominum honorifi-

DE NONNVLLIS

ce suscipere poterat: nec tñ Lucullus solus ea in Vrbe
 diues habebatur, testis Plinius / cum etiam uiginti ciui
 um millia & eo amplius in Vrbe Romana fuissent /
 qui cum Lucullo de diuitiis contendere potuissent.
 Clodius uero Aesopi tragedi filius Romæ singu
 los uniones ac preciosissimas margaritas in conuiuio
 magnificentiæ eã ad sorbendum dedit.

Ancus autem Martius salis modios sex millia in con
 giatio dedit Po. R. O. qui primus salinas instituit.

T. petronius iuris consultus moriturus inuidia Ne
 ronis principis / ut mensam eius exheredaret Trullam
 murinam trecentis sextertiis emptam fregit. Sed Ne
 ro (ut par erat) principes uicit omnes. cccc. sextertiis
 fragmenta emit / & cupidinem unã parauit q̄ potaret
 Omitto Trullam cristallinam centũ quadraginta mi
 libus empta a matre familias nec diuite. Opera ipsa
 ædificiorũ diuitias R. O. ciuium demonstrarunt.

De nonnullis triumphantibus.

i. Vilius cæsar quinquies triumphauit.

Primus excellentissimus triumphus fuit galli
 cum. Sequentem uero egit Alexandrinũ. Deinde pō
 ticum. Proximum Aphricanum. Nouissimum uero
 Hispaniensem diuerso quemq; apparatu: ascenditq;
 capitolium ad lumina. xl. Elephantis dextra atq; sini
 stra Lychnos gestantibus / teste Suetonio / Pontico
 Triumpho inter pompæ fercula trium uerborũ præ
 tulit titulum. VENI. VIDI. VICI.

Quid dicam de Pompeio Magno: qui primus triū-
 phans Myrthina uasa inuexit sexq; pocula ex eo triū-
 pho capitolino Ioui dicitur/qua primum ad homi-
 num usura transiere. Abacis etiam escariisq; uasis in-
 de expetitis. Excreuitq; in dies eius rei luxus Myrthi-
 no. lxxx. sextertiis tres Pompeius ipse magnus in ter-
 tio Triumpho transtulit alucum cum texaris lusoriū
 e gemmis duabus latum pedes tres longū uero ped.
 iiii. & lunam auream pondo. xxx. millium: tactos tri-
 clinares tres uasa ex auro & gemmis abacorum no-
 uem: Signa aurea tria Mineræ matris & Apollinis/
 coronis ex margaritis. xxxiii. Montem aureum qua-
 dratum cum ceruis & leonibus & pomis omnis gene-
 ris circūdata uitæ aurea. Museum ex margaritis in cu-
 ius fastigium horologium erat cū imagine GN. de
 Pompeii e margaritis/ & alia q̄ plura spolia aurea.
 Omitto triumphum Scipionis Africani: qui teste
 L. Iulio lib. xxxii. in triumpho suo argenti pondo cen-
 tum millia. xxii. in pub. arario posuit ad urbēq; statu-
 as pulcherrimas & infinitā predam perduxit.
 Paulus Aemilius ex uetustissima Aemilioꝝ patritio
 rum familia post uictoriā de hugubris habitam pro-
 fectus est cum exercitu contra Perseum Macedonū
 Regem: ipsum tandem cum filiis ac filia captum cū
 uniuerso thesauro Macedoniae Romam deduxit: cui
 S. P. Q. R. Preparauit triumphum. Omnia tēpla
 Urbis aperta sunt fertis & floribus exornata/ & in oī

bus locis Vitis/per quæ trāsiturus erat arcus lignei triumphales fabricati uariis ornamentis erecti fuere. Prima.n.die uix Signis Figuris Colloſſis Tabulis transmittendis ſuffecit.

Secūda uero die Macedonum arma multis curribus delata fuere sicut erant scuta gatae Thoraces Ocreæ omnia ex auro adornata. Post hæc autem in curribus sequebantur uiri qui nommismata ferebant argētea in uasis.ccl. Quodlibet.n.uas erat trium talentorum quattuorq; uiri singula uasa regebant: alii uero crates/phialas argenteas / ornatissimosq; calices aureos deferebant. Tertia uero die stabant Tibicines classicum & bellicum sonum dantes / post quos. cxx. boues albi deauratis cornibus uictis & sertis ornati ducebantur cum patenis & uasis sacrificandi. Postea uero sequebantur & uiri ut supra portantes aurea nummismata in uasis/numerus uasorū trium Talentorū fuit.lxxxiii.cum aurata fiala decem Talentorum pretiosis margaritis exornata cum aliis q̄ pluribus uasis aureis magni ponderis lapis pretiosis adornati . Post hæc erat ornatissimus Persei Regis deuicti currus cū spoliis & diademate cum armis eius in altum extēsis Postea uero Darius & Alexander Regis filii cum pedagogis & alumnis fortunium suum pro ætate non intelligentes: quos pulcherrimos paruulos ad lachrimas Senatus populuscq; uniuersus præ gaudio commotus est: omniq; turba regis filios & filiā ad mise-

ricordiã cõuerſa eſt. Ipſe uero Perſeus rex poſt filios
 demiffa facie trepidus ac turbatus ſcedebat: poſt quẽ
 amici eius & duces & potẽtes & familiares ibant mœ
 ſti & lachrymantes: ut ſpectaculum letitiã & doloris
 uifum eſt: uictores & uicti lachrymabantur. Poſt eũ
 aureã coronã deferebantur: quas a ciuitatibus Græ
 ciã Amilius dono acceperat: numerus enim corona
 rum erat. cccc. Poſtremo uero Amilius ipſe trium
 phans uictor ornatiffimo curru inuectus ſequebatur
 purpuram auro cõtextam indutus laureatus lauriquẽ
 ramuſculũ manu dextra gerens: quem trahebant quã
 tuor equi candore certantes cum niue. Milites uero
 ſubſequebantur in ordine canentes patria carmina ſa
 libus permixta: nonnulli uero Amiliũ laudes & uir
 tutes: currum ſubſequebantur captiuitate liberati ra
 ſo capite & pileati deinde equites laureati. Erãt ibidẽ
 & arma uictorũ laureata in triumpho/qui triũpha
 bant coronam lauream cum perueniſſet ad capitoliũ
 poſt ſacrificia ponebat in Iouis gremio.

Iulianus imperator Romam cum triumpho uia Flã
 minia ingreſſus aureo carpento ciues obuiam factos
 mira benignitate inſpexit & ueneratus eſt diſtitans il
 lud Cyneã Pyrrhi legati uerum eſſe tot ſe uidere Re
 ges in urbe Roma/quot ciues populum romanum
 ad riſum cõcitauit: quã porta urbis ingrediẽs ceſſas & fa
 ſtigiatas: arcusquẽ triumphales pãltos & latos/homo

parua statura/caput incuruaret more anserum/leho-
nem ueritus. Is præterea campum Martium cum ad-
miracione inspiciens sepulchrum Aug. Cæsaris tot si-
mulachris marmoreis & æneis ornatum. Forum Ro-
Iouis Tarpei de lubrica. Thermas. Porticus in prouin-
cia modum auctas Amphiteatrum Tyburtino lapi-
de extructum uariis picturis & statujs adornatū tan-
tæ altitudinis. Pantheon. Templum Pacis circū ma-
ximum tot aquæ ductus. tot Arcus triumphales. tot
statuas per Urbem ad ornatum positas obstupuit ac
tandem dixit. Naturam uires oranes in unam Urbē
effundisse. eadem uerba in noua urbe cæteris paribus
ut alter Iulianus dicere potest. Si. n. inspicimus pala-
tia Pontificum/ & ædes sumptuosissimas Cardinali-
um adornatasq; uineas maximis ædificijs picturis/
& statujs exornati obmitto pulcherrimas Domos &
Vias amplissimas/ & templa ipsa inſtaurata tempore
Syxti cum pōtibz & tuæ beatitudinis. tamen ut ad
inceptum redeam prædictos triumphâtes omnes tua
Sanctitas superauit. deuictis Potentissimis hostibus
fidei Christianæ expulsiq; tyrannis. Ciuitates eccle-
siæ occupastibus:

Primus triumphus tuæ sanctitatis fuit de uictoria re-
cuperatæ Bononiæ: quâ Urbem ingressus more triū-
phantium Sanctitas tua triumphali curru inueda ice-
cedebat cum hymnis & canticis præcedēbus. proces-
sionibus & magistratibus totius ciuitatis & uicinorū

oppidorum. Post quem exornatum triumphū subse-
quebantur Cardinales Reuerendissimi numero. xx.
cum epis xlii. & multis p̄elatis & curialibus.

Erant & milites ipsi variis armis exornati uestibusq;
sericeis auro contexto circum ornati cum insignibus
ruereis. Inter quos erat Præfectus urbis & Senogal.
nunc uero dux Urbini nepos tuæ sanctitatis cū exer-
citu ecclesiæ variis armis exornatus. Erat & Nobilif-
simus Marcus Anto. Columna capitaneus Po. Flo-
rentini cum multis Romanis uiris expertis. Erant &
alii milites Floren. Bononienses & Perusini/Pistori-
enses uniuerso populo spectante cum plausu & læti-
tia conclamantes Iuli iuli. Pater patriæ & cōseruator
libertatis & Po. Bononiensis.

Omitto Templorū ornamenta & Arcus triumphales
per uniuersam Ciuitatem erectos auro/sericisq; ex-
ornatos cum epythaphis de liberatione patriæ a Ty-
rannica seruitute. Omitto præterea laudes & carmi-
na pluribus in locis afixa & recitata audiebant undiq;
Clangor tubarū & classicū sonitū & bellorū sisorū.
Erant præterea nōnulli ministri tuæ sc̄itatis/q; publi-
ce iter plebem ipsam spargebant auream pecuniā &
argenteam in signum liberalitatis & magnificentiæ
quod ipsi Romani triumphantes in eorū triumphis
nuq̄ fecisse legitur/mirabilæ dictū/donec ad Tem-
plum. s. Petri uentum fuit/in quo peractis solemnibus
sacrificiis ad palatium postea uentum est; ubi &

DE NONNVL. TRIUMPHAN.

pecunia multa aurea in publica platea militibus sparsa fuit spectaculi gratia dataq; benedictione unusquisq; gaudens ad propriam remeuit. die. xi. mensis Nouemb. M. D. VI. quo anno & flores rosarum & poma/ & tempora extiua fuere e mase decembrio. Et omnes Bononienses dicebant uere Julius pater est coelorum & Planetarum.

Secundus Triumphus fuit recuperatis ecclesiasticis rebus in ingressu magnæ urbis Romæ: ut tēpla omnia Urbis aperta uariis fertis & floribus exornata erāt uiaq; ipsa arabicos odores spirabant: in quibus erāt erecti cōtinui arcus lignei auro exornati/ columnisq; de argentatis suffulti. Erat p̄terea ipse arcus Domitiani in campo martio adeo exornatus ac uariis statuis & picturis instauratus a bona memoria Georgii car. Vlixbonensis & epi portuensis ac si nouiter ipse Domitianus iterum triumphasset.

Omitto magistratus & officiales ac totam curā R. o. cum processionibus & Clero totius urbis/ qui oēs in die palmarum/ occurrerunt obuiam dicentes: Benedictus qui uenit in nomine domini liberator Urbis & ampliator imperii conseruatorq; libertatis ecclesiæ donec uentum est ad Vaticanum in templo Diui Petri Apostoli/ ut alias deo dante maiora de tua sanctitate scribam/ ac Tertium triumphum duobus predictis in meliōrē forma redactis addam/ quod erit maximū de infidelibus ipsis ac perfidis maumethanis.

De magnitudine imperii & triumphis.

Triumphus nō idem ualet quod ouatio teste
 Pomponio Lato: q̄ dicit: Domitis multa cæ/
 de hostibus habebatur triūphus/ & boues cornibus
 auratis maſtabantur: cum uero hostes sine pugna &
 sanguine cum ducibus nostris conuenissent/ qm̄ res
 per acta siue cæde esset ouatio erat. pedes ingredieba/
 tur Vibem/ qui sic uicisset sine ferculorū pompa mye
 tho coronatus una cum militibus: tibicines ouanteq̄
 præcedebant: quæ paciferæ choreæ instrumenta sunt
 in sacris maſtabantur oues: unde ouationis nomen.
 In triumpho clangor tubarum. In ouatione uero cō
 centus tibiārū. ille Martis hic Veneris erat. Scribit p̄
 terea de magnitudine imperii romani dicens. Ab or
 tu usq̄ ad Indos propagati imperii fines: nō Euphra
 tes/ non Tygris uetuerē/ non superbæ regum perfarū
 minæ: a meridiæ Aethiopes per legatos adcersere: ab
 Aquilone barbaræ/ feræq̄ legationes Sarmatarū do
 mitæ: ab occasu Gensoriacus Oceanus admirabilis
 uictoriæ: testis est simul & Britannicus. Igitur toto
 terrarum orbe undiq̄ Romana arma illustres uicto
 rias adsecuta sociis latitia præbuere: rebellibus metū
 terroremq̄ pugnare cupientibus. Porro Persæ armis
 R.o. cedere cōfessi intra positos terminos se tenuerūt.
 Vergilius nanq̄ Maro.

Imperium sine fine dedi De ueneratione prin
 cipum R.o. beatissime pater scribere non audeo. dicit

enim prædictus Pomponius. Dioclitianus uero R. o.
 principum uictoriosissimus diuinos honores impera-
 toribus Augustis habendos præcepit: nam cū priores
 ut Consules salutarentur. Primus ipse uoluit adora-
 ri: uelut in eo esset cœlestis maiestas: fratrem solis ac
 lunæ se nuncupans. Imperatores antea manus exos-
 culandas nobilibus præbebant: postea uero subleua-
 bant ad oris osculum/ uulgas genua exosculabatur.
 Dioclitianus edicto sanxit uti omnes sine geberis di-
 scrimine prostrati pedes exoscularent / quibus etiam
 uenerationem quandam adhibuit exornans calcia-
 menta auro & gemmis & margaritis/ quod fecisse
 ante. C. Calliculam memorant. de triumpho domi-
 tian. parpulchre scripsit Pomponius lib. ii. Quid plu-
 ra? Augustinus tria uidere uoluisse dicitur. s. Romam
 triumphantem. Paulum prædicantem / & Christum
 in carne.

De laude ipsius urbis:

d E Urbæ Roma multa dicenda forēt. paucis ta-
 men uerbis expediam. Dicit. n. Pli. lib. iii. Nec
 ignoro ingrati ac segnisi animi existimari posse meri-
 to. s. breuiter atq; in transcursum in hunc modum di-
 catur. Terra omnium terrarum alumpna/ eadē & pa-
 rens nupine deum electa/ quæ cœlum ipsum clarius
 faceret: sparsa congregaret imperia: ritusq; moliret: &
 tot populorum discordes ferasq; linguas sermonis
 commestio cōtraheret ad colloquia/ & humanitatem

homini daret/breuiterq; una cunctarum gentium in
toto orbe patria fieret. Et quid agam tanta nobilitas
omnium locorum/quos quis attigerit? tanta rerum
frugularum populorūq; claritas tenet. Urbis Roma
uel sola in ea & digna etiā festa ceruice facies / quo tā
dem narrari debet opere?

Et qualiter Campaniæ ora per se foelixq; illa ac beata
amenitas/ut palam sit uno in loco gaudentiſ opus eē
naturæ. Iam uero tota uitalis ac perhennis salubrita/
tis coeli temperies est tam fertiles campi:tā aprici col/
les/tam innoxii saltus:tam opaca nemora.tam muni
fica siluarum genera:tot montium afflatus/tanta fru
gum & uitium olearumq; fertilitas:tanta nobiliū pe
corum,uellerastot optima thauris colla:tot lacis / tot
annium/fontiumq; ubertas totam eam perfundens
tot maria/portus:gremiumq; terrarum cōmercio pa
tens undiq;/ & tanq̄ ad iuuandos mortales ipsa auida
in mare p̄currens:neq; ingenia/ritusq; ac uiros & lin
gua manuq; superatas cōmemoro gētes:ipsi de eā su
dicauere græci/genus in gloriam suam effusissimum
quotam partem ex ea Græciam magnam. Scribit præ
tereā.lib.vii.gentem in toto orbe præstantissima una
omni uirtute haud dubiæ romana extitit.

Strabo ait. Hos quidem prosperos rerum euentus ip
sa regiones natura præbet adiecit ei Romanus popu
lus quicquid ex prouidentia consultandum erat.

Nam cum in condēdis ædificiis græci acuti maxime

ac solertes fuisse uideatur/cum pulchritudinē & mu-
 nimētum ingeniose prospicerent/portulq; & agri fe-
 racitatē. hi ea maxime animaduenterunt: quæ illi par-
 uifererunt. Hormisdas a Constantino imp. quid de
 Vrbe R. o. sentiret. Id tātum placere respōdit. quod
 didicissent ibi quoq; homines mori (ut philosophū
 decebat) loquutus est. Quid dicam beatissime pater
 de ciuibus & populi ro. numero? Censu Romæ agi-
 tato iuuenta sunt ciuium ro. lxx. centena & . cxliiii.
 mil. Olympiade. ccvi. salutis uero Christianæ an. xl.
 yiii. Hæc est illa Roma/que genuit Scipiones & Fa-
 bios/Metellos/& Lucullos/Sullam & Marium/ Ora-
 tium/& Mutium/Fabricium/& Dentatum/Marcel-
 los/& Pompeios/atq; ipsum Cæsarem/& Augustū.
 Hæc est illa præclara Vrbs quæ tot excellentes inge-
 nio uiros edidit Varronem. s. atq; Catonem: Salusti-
 um/Tullium. & Hortensium. Omitto Gracchum: &
 M. Antonium/aliosq; multos prudētissimos uiros.
 Hæc tandem illa est æterna & potens aureaq; Roma
 quæ perdomito orbe terrarum genuit Sanctissimos
 pontifices uidelicet. maximo Cletum & Clementem Marcellum & Syxtum Gre-
 gorios & Leones atq; Siluestrum & alios multos: &
 ad id summiculminis fastigium peruenit ut omniū
 populorū regna/omniū gentium imperia magnitu-
 dine/potentia/uitute superauerit. Iuucēus hispanus
 in euangeliorum opusculo heroicis carminibus au-

ream Romanam nominat. Pompo. uero la. terrarū deā
 & gentium Reginam appellat/quam Urbem Franc.
 Petrarca mundi caput & urbium reginam uocat. Hic
 xps profugo Vicario fuit obuius hic petrus in cru-
 cem actus: hic truncatus est Paulus: hic affatus Laure-
 tius. hic sepultus uenienti Stephano Prothomar. lo-
 cum fecit: hic spreuit. feruens oleum Ioannes. hic
 Agnes post obitum uiuens suos flere prohibuit. Sed
 quo pergo: possum ne tibi in hac parua papiro Ro-
 mam designare? Profecto si possum/non oportet: no-
 sti omnia/non quia Romanus ciuis: sed quia talium
 imprimis rerum curiosissimus ab adolescentia fuisti/
 qui. n. hodie magis ignari rerum romanorum sunt:
 q̄ romani ciues. iuitus dico. Nusq̄ minus Roma co-
 gnoscitur/q̄ Romæ: qua in re non ignorantiam so-
 lam fleo (q̄q̄ qd ignorantia peius est.) sed uirtutū fu-
 gam exiliumq̄ multarum. Quis enim dubitare pōt
 quin illico sutrectura sit: si ceperit se Roma cognosce-
 re? Forliuensis autem scribit. Propria quædā habet
 Vrbs Roma adeo præclara excelsa & admiranda: ut
 nedum alibi in orbe inueniantur. sed nec etiam trans-
 ferri liceat optari: qui Romam ipsam rerum caput &
 Dominam non uiderit temere quicquam alicubi ad-
 mirabitur. Quid plura beatissime pater? Quæ nā est
 illa urbs in toto terrarum orbe sub aureo saculo fun-
 data nisi roma i Latio & Ethruria posita? Plinius. n.
 libro tertio ait. Saturnia inquit est ubi nunc Romæ

DE LAUDE IPSIVS VRBIS

Antipolis uero ubi Ianiculū in parte Romæ. Habet enim sancta Vrbs limina apostolorum Petri & Pauli & terram sacro martyrum cruore purpuream & alia loca deuotissima cum indulgentiis & reliquiis sanctorum & sanctarum dei de quibus in sequenti libro nõ nulla dicam: secundoq; finem imponam.

Bartholomeus Cyniscus Francisco Albertino.

Qui cupis euersam iam per tot sæcula romam
Primeuam in faciem cernere: nostra legas:
His nanq; inspicias fora cuncta: Theatra: Cloacas
Aelogy: Eurypos: Balnea: Tempia: Vias.
Quicquid quale & ubi septem sub regibus & quid
Induperatorum tempore: & ante fuit.
Hæc mælius nemo est qui concinnaerit unq;
Quæ uatum mille uix monumenta canunt.

Bart. prædicti Tetrasticon.

I/iber impavidus domini sabiturus amici
Iudicium/hic musas/hic helicon colit.
Non est quod timeas si tu laudaris ab illo.
Spernere tunc ronchos inuidiamq; potes.

De noua Vrbe

Yxtus Quartus summus & maximus Potifex cepit Urbem instaurare. Primus. n. obscuras porticus destruxit. ac uias & plateas urbis dilatauit & lateritio ope strauit: ecclesiasq; multas dirutas a fundamentis in pristinam formam rededit. Successores uero ipsum imitari conati sunt. Postremo sanctitas tua & syxtum ipsum ceterosq; breui temporis spatio superauit: opera enim ipsa dilucide ueritatē rei demonstrant. ut noua urbs merito appellari possit. Multum tamen differt ab illa prima antiquitate: Nam quanta Roma fuit ipsa ruina docet.

Pompo. latus lib. ii. R. o. hy. scribit. Badulam qui & Totila flagellum dei appellatur: post euersam Italianam Urbem ipsam solo adequasse. dicit enim Gotthi duce Totila Urbem romam prodicione Isaurici militis xvi. Kl. Ian. Porta celimontana ingressi imperio potiti sunt: nec eo contenti bona diripiunt. Moenia bona ex parte solo æquant: domos aliquot igni absumūt: incolas omnes cuiusq; gradus atq; ordinis rex potissimum Totila ab Vrbe abire præcepit: ducturus alio in loco coloniam. Multitudo omnis in propinuas Vrbes se recepit: sine habitatoribus urbis relicta est: mansitq; in ea solitudine amplios. xl. diebus.

Hæc sunt tua monumenta parens romule: hæc est illa

æterna Vrbs terrarum dea gentiumq; Roma/cui par
 est nihil/& nihil secundū:quæ undiq; uicto pene or
 be ad uestros triumphos recepit:cuius imperium oc
 cidentis oceano & trans tygritanis regnis terminatū:
 tu ne illa Roma ad quam tot sunt sub cœlo gētes cō
 uenire ius erat: Tu ne illa/quæ innumerabiles colo
 nias emisisti: Sed iam civili intestinoq; hodie eo lap
 sa es: ut honorificentior habereris: si nomen tuū tan
 tummodo extaret. Scribit præterea incendium in Vr
 be surgentibus flammis diebus. xiiii. emicuisse. sed
 nō omnia ædificia in cineres iuisse. Verumtñ tres re
 giones Portam. s. Capenam. Piscinam pub. & Auen
 tinum ipsum adeo consumpsisse ut neq; tūc neq; po
 stea restitui poterit/scribit præterea. Hoc in loco di
 gredi non ineptum putemus/ut scilicet ostendamus
 ep̄m ro. caput catholicæ fidei semper fuisse. Roma
 ipsa terrarum dea & gentium regina poscere uidetur
 dei sedes & imperii generis humani/sed ubi noua ro
 ma præsentibus Aug. lacertos extulit absentia princi
 pum nostra Roma paululū imminuta utraq; tamē
 Vrbe principatum sibi uendicante & quæ sequunt̄.
 De origine Vrbis & nomine satis ab Igino & Fabio
 pictore & Beroso dictum est & perpulche ab Io. An.
 Viterb. uiro Clariss.
 Fabius pictor ait. Denominare. n. aut imponere gen
 tibus & locis noua nomina: n̄ regiam ducumq; ius
 est. Suscepto igitur italus italiæ imperio: tum filiam

suam Romam nomine: Siculis & ab originibus i latio præfecit. Quæ relicta capena medium palatinum tenuit / & i uertice ubi hæret exquilio Romam oppidulum condit quod Valentiam sonat. post eius obitum ob p̄sudes neglectū oppidū fuit usq; ad aduentum Aueandri / qui cum oppido simul restituit nomen. Quæ quidem Vrbs Syxti & tuæ sanctitatis tēpore instaurata & in nouam formam redacta est / & quotidie diuersis i locis ædificiis aplissimis exornat.

De nonnullis ecclesiis & capellis.

d E primaria basilica lateranensi mentionem nō faciam in stationum opusculo satis dictum est ac etiam in palatio Constantini in laterano: tamē p̄ beatissime: iterum atq; iterum prædictam basilicā cū baptisterio appēditio pene collabente Sanctitati tuæ plurimum commendo antequam corruat.

Basilica diui Petri apost. principis in Vatic. a beato Siluestro Pa. eiusdem nominis primo fuit. quæ centum marmoreis est sustentata columnis: quamquidem nunc tua beatitudo amplificat. excedit enim ad mirationem & magnificentiam Græciæ in ædificatione Templi Aephesiæ Dianæ ducentis uiginti annis factum a tota Asia. Templi. n. lōgitud. ccccxxv. pedum. Latitudo uero. ccxx. Columnæ. cxxvii. a singulis regibus factæ. lx. pedum altitudine ex his. xxxvi. cælata. teste Plinio. lib. xxxvi. Nil mirandum est Beatissime pater. Nam templū cathedralis ecclesiæ sancte

Mariæ floris nuncupatum/ciuitatis nostræ Florenti-
næ e septis quadratisq; lapidibus constructum cum
nonnullis capellis emulso adornatis marmoribus
diuersorum colorum totum incrustatum excedit p-
dictæ Dianæ Templum. Latitudo. n. ipsius est ped.
ccciiii. in parte crucis / corporis uero. cxlyiii. Longitu-
do totius ecclesiæ ped. ccccc. Altitudo uero. cxl. Alti-
tudo autem marmoreæ testitudinis in medio positæ
ped. cccciiii. Turris uero campanarū marmorea uariis
statuis exornata ped. cclxxx. omitto pauimentū mar-
moreum inceptum & sepulchra pulcherrima ipsius
Templi celeberrimi/quæ omnia deo dante sanctitas
tua uult superare in supradicta basilica: quod præcla-
rum & admirabile opus iam ad sydera tendit fabri-
cæ/cui sanctitas tua Fatium. s. R. E. Car. tit. s. Sabinæ
instituit.

Obmitto turrim campanarum: quam tua beatitudo
plumbeis laminis exornauit.

Basilica diuæ Mariæ maioris a diuersis pontificibus
ampliata: quam fundauit Ioānes patritius romanus
tempore Liberii. PP. quam postea Xyxtus. iiii. amplia-
uit & musuo exornauit ut in stationū opusculo di-
xi. Alexander uero. vi. laquearia aurea posuit supra q̄
hoc anno tua beatitudo tectum cum trabeis instaura-
uit: omitto organum & turrim pulcherrimam cāpa-
narum: quam tua beatitudo plumbea teca & Aurata
pila cum cruce exornauit.

Ecclesia. f. Laurentii extra muros quam nuper Reuerendissimus Oliuerius Carrapha Card. Neapolitan. exornauit & laquearia aurea uariis picturis adornata restituit. De alijs ecclesijs principalibus & antiquis satis in opusculo stattonum dixi.

Ecclesia. f. Crucis in hier. in nonnullis locis cum pulcherrima capella emusiuo a Reuerendissimo Bernardino hispano ti. car. instaurata est cum imagine prædicti uiri doctissimi ac sacrarum cerimoniarum erudiss.

Ecclesia. f. Mariæ de populo a Syxto. iiii. fuit ab ipsis fundamentis cum claustro instaurata: quam hoc anno tua sanctitas non degenerans a patruo Syxto ampliauit pulcherrimisq; picturis & sepulchris cum nonnis capellis & cœmiterio Iulio exornauit ut dicam in ferius de capellis:

Ecclesia. f. Mariæ de pace a Syxto. iiii. fundata postea uero ab Oliuero Carrapha car. neap. exornata.

Ecclesia. f. Mariæ in dôica uulgo in nauicula antiqua & deuota/ quam nuper Reuerendissimus Ioânes de medicis Florentinus primarius Diaconus Cardi. S. R. E. eiusdem tit. collapsam in pristinam formam restituit. De præclarissima familia medicorum satis in stationibus dixi: quæ quidem in locis pijs omnes alias familias nostri temporis superauit: ut opera ipsa non solum in Italia multis in locis apparent sed in ipsis ecclesijs & locis terræ sanctæ uisuntur in laudem prædictæ nobilissimæ familiæ auctores multi præ/

clarissimi diuerſa opuscula publicarunt.
 Ecclesia. ſ. Mariæ de Loreta urbis & ecclesia. ſ. Rocchi
 ex helemofinis pub. fundatæ ſunt tempore tuæ San.
 Ecclesia. ſ. Mariæ de anima apud eccleſiam pacis a na
 tione almanorū inſtauratur & amplificatur.
 Ecclesia indiuiduæ trinitatis in colle hortulorum a
 rege Francorum incepta & a reuerendiſſimo Gulier
 mo maclouiſe preſbytero card. & epiſcopo p̄neſt.
 exornata qui lapides maioris capellæ ex gallia ad ur
 bem propriis ſumptibus transferre iuſſit.
 Ecclesia. ſ. Saluatoris cū eccleſia. ſ. Lodouici ibidem cō
 tigua fundata eſt a natione gallorum.
 Ecclesia ſanctæ Barbaræ perpulchra conſtructa eſt a
 natione Anglicorum.
 Ecclesia ſancti Io. baptiſtæ cum fraternitate Florē. ab
 iſtis florentinis conſtructa.
 Eſt & alia eccleſia. ſ. Io. bap. de miſericordia cum ho
 ſpitale in qua ſepelliuntur corpora qui p̄cnam capi
 talem merentur a Natione Florentinorum fundata
 apud Velabrum.
 Ecclesia. ſ. Petri in monte aureo ſiue Ianiculo perpul
 chra a fundamentis reſtituta a regina hyſpaniorum.
 Ecclesia ſancti Iacobi in circo flammineo a natiōe hy
 ſpanorum diuino officio ſolemniter quottidie uene
 ratur maxima cum reuerentia.
 Ecclesia. ſ. Stephani in Celio monte & alia eccleſia ſcī
 Theodoli marty. apud palatium maius a Nicholao

Papa. v. instaurata.

Ecclesia. s. Saluatoris de pede montis in trans Tyberim cum alia ecclesia sancti Ioannis san. Cosmæ & Dam. cum monasterio & s. Stephani in columnis ripæ cum alia ecclesia ppinqua ad radices Auentini.

Et ecclesia sanctorū. Quirici & Iulicæ cū ecclesia scti Vitalis mar. & s. Susannæ & Viti & Modesti mar.

Et ecclesia sctōrū mar. Nerei & Archilei cum ecclesia sancti Stephani in Vaticano cum nonnullis capellis quæ omnes collapsæ a fundamētis syxtus. iiii. an no Iubilei restituit.

Omitto extra Urbem ecclesiam. s. Pancratii cum aliis multis/quibus addidit reliqas & indulgentias.

Ecclesia. s. xii. Apostolorum cum porticu & uestibulo instaurata fuit a tua beatitudine / ut apparet in epithaphio marmoreo cum his litteris. s.

SEDENTE Syxto. iiii. Pont. max. Iul. Car. s. Petri ad Vinc. nepos hanc basilicā pene collabētē restituit.

Ecclesia. s. Petri ad Vin. cum habitationibus fratrum a tua beatitudine maxima impensa instaurata est.

Ecclesia. s. Blasii de pannelta apud Iuliani palatium a fundamentis incepta est a tua beatitudine. cui quidē gratiam concedat dñs perfinitam uidere.

Ecclesia. s. Laurentii in damaso a Damaso. PP. cōstruētā: quam postea collapsam Raphael Riarius Reuer. Card. tit. s. Georgii a fundamentis restituit.

Ecclesia sanctorum Sergii & Bacchi instaurata fuit a

Reuerendissimo Gabrieli Card. Agriensi.
Ecclesia sanctorū Petri & Marcellini a reuerē. Philip^o
po Car. Cenoman. collapsa in pristinam formam res-
tituta est.
Ecclesia. s. Marci ab ipso Marco. PP. fundata postea a
Paulo. ii. instaurata postremo uero a reuend. Car. de
Grimmanis exornata.
Ecclesia. s. Augustini cum habitationibus fratrum con-
structa fuit anno christi. M. ccclxxiii. a reuerēdissimo
Guliermo de Estouteuilla episcopo Ostiensis Car. ro-
thomacensi & S. R. E. Camerario.
Ecclesia. s. Anastasie deuotissima / quam collabentem
partim uero dirutam reuerendissimus robertus Vir
doctissimus eiusdē ti. presbyteri Car. Nantēsi. in pri-
stinam formam restituit ampliauitq.
Sunt & aliæ multæ ecclesie instauratæ de quibus ne-
sim prolixus mentionem non faciam.
Capella Nicolai. y. & alia secreta Eugēii. iiii. quas fra-
ter Io. flor. ord. præd. perpulchre depinxit in palatio
apostolico sunt a tua beatitudine picturis & marmo-
ribus ac porta pulcherrima exornatæ.
Capella. PP. syxti. iiii. in palatio apostolico ppulchra
in q̄ sunt picturæ noui & ueteris testamēti cum ponti-
ficibus sanctis / manu & arte mirabili nobilium picto-
rum concertantium uidelicet. Petri de castro plebis /
& Alexātri & Dominici & cosmæ atq; Philippi flo-
ren. quā tua beatitudo ferreis catenis muniuit; ac su-

periolem partem testitudine? pulcherrimis picturis
& auro exornauit opus præclarum Michaels Archā-
geli floren. statuarum artis & pictura præclarissimi.

Omitto saceratum locum ab Innocentio. viii. funda-
tum ampliatum uero a tua beatitudine: in quo sunt
ad honorem dei & ornatum prædictæ capellæ para-
menta geminis & auro cum unionibus contexta. sūt
& uasa multa aurea & argentea cum pulcherimis can-
delabris deauratis: quæ omnia tua sanctitas donauit.
Sunt ibi præterea reliquiæ & cruces & calices & alia
ornamēta a Paulo Syxto & Innocentio/atq; Alexan-
dro Pontificibus instituta. Omitto pluuialem ditissi-
mū/quem magnus presbyter Ioannes Indianus do-
no misit syxto pont. max. Omitto regnum trium co-
ronarum preciosis margaritis a diuersis pontificibus
exornatum. Omitto præterea aliud regnū ditissimū
idest infulam pontificalem cum aliis ornamentis/ &
indumentis pont. a tua beatitudine. Quid dicam de
xii. Apostolis argēteis deauratis a tua beatitudine lac-
gitis. Plura: prædictos omnes Pōtifices quas sancti-
tas superauit.

In ecclesia. s. Petri est capella cum choro & pulcherri-
mis columnis porphir. spolia thernarum Domiant
quæ uocatur Syxti capella: in qua est sepulchrū ane-
um syxti. iiii. quæ omnia tua sanctitas in minoribus
constituta benemerenti patruo posuit: ut dicam in
Epythaphiorum opusculo.

*Dubito qd præ-
siter Joannes
nō sit sed ale-
xino rex qui
tale donum
miserit gōm
Ethiopia impe-
rat.*

Est & alia capella parua sed pulchra in ecclesia sancti Petri ad uincula cum ferreis cathenis beati Petri apostoli/quam tua beatitudo æneis intrinsecus & extrinsecus sculptis exornauit tabernaculis.

In ecclesia sanctorū. xii. apostolorū est capella maior pulcherrime depicta cū tabernaculo marmoreo. iiii. porphireis columnis sustentato cum alio tabernaculo marmoreo corporis Christi & apostolorū Phil. & Iacobi simulachris cum sepulchro Raphael. germano/quæ omnia posuit tua beatitudo anno salutis Christianæ. M. cccc. lxxvii. ut aptius dicam in epytha. Omitto marmoream aquilam inter antiquas ruinas repertam/quā super portā ecclesiæ. S. tua collocauit. In ecclesia. s. Mariæ de populo sunt multæ capellæ uariis picturis & marmoribus exornatæ maiorē uero capellam tua beatitudo fundauit/ ac uariis picturis exornauit manu Bernardini Perusini in qua sunt sepulchra pulcherrima ut dicam inferius de sepulchris. Omitto Coronationem Virginis argenteam cū Angelis pondo lib. cl. quam tua sanctitas dictæ capellæ donauit cum aliis muneribus.

In Basilica. s. Petri in Vatic. est tabernaculū marmoreum. iiii. porphireis suffultum colūnis: in quo sunt xii. Apostoli sculpti cum passione martyrii apostolorum Pet. & Pauli: manu Mathei pullatii flo. sculptoris præclariss: quod quidem opus mirandum Syxtus iiii. restituit auroq; exornauit.

lib. 3.

ECCLESIIIS ET CAPELLIS 85

In Basilica. s. Mariæ maioris in capella maiori ē pulcherrimum tabernaculum marmoreū manu Miniū florenti. impensa uero Reuerendissimi Guliermi de Estouteuilla Camerario.

In ecclesia. s. Laurentii in Damaso est tabernaculum & capella sacratiss. Corporis Xpi uariis marmoribus & picturis/ quod opus societas eius cum dña Theresia Hyspana fundauit.

In ecclesia. s. Mariæ super mineruam est capella in honorem Vir. Mariæ & beati Thomæ de Aquino constructa ac dotata a Reueren. Oliuerio caraphe. Card. Neapo. epis. Hostien. quam Philippus alterius Philippi de Lippis pictor excellentiss. Flor. mira arte depinxit ut opa eius Flor. in templo diuæ Ma. Nouellæ demonstrant.

Est & alia capella de Tornaboniis flor. depicta a Dominico Giraladario flor. ut opera eius flor. in templo trinitatis & Mariæ nouellæ demonstrat.

Est ibi alia capella Vir. depicta a fratre Io. flor. Sunt in Vrbe aliæ multæ capellæ ornatissimæ: ut est in ecclesia. s. Mariæ de ara cœli & de pace & s. Petri in mōte aureo & s. Marci & honorii & aliarū ecclesiarū.

De palatiis Pontificum.

p Alatum lateranense a ueteribus pont. instauratū est/ in quo nōnullæ antiq̄tates ro. apparēt. Palatium apostolicum. s. Petri in Vaticano instauratum fuit a Nicolao. iiii. Vrsino deīde a Nico. y. & Eu

Y

DE PALATIIS

genio. iiii. Postea uero a Paulo pio. ii. & a Syxto. iiii. q
artium & bibliotecas & capellā extruxit, ac ut dicam
a fundamentis ipsis totum restituit. Deinde uero ab
innocentio & Alexandro ampliatum est. Postremo
uero quantum a tua beatitudine ampliatum & instau
ratum sit res ipsa est in promptu. Plus enim tua. S.
hucusq; fecit quam omnes alii prædicti per annos cē
tum non fecere: in quo sunt portæ uariis marmori
bus cum statuis adornatæ a tua beatitudine. Sunt præ
terea aula & Cameræ adornatæ uariis picturis ab ex
cellentiss. pictoribus concertantibus hoc anno instau
ratæ. Prætereo faciles ascensus ad commoditatē ædi
um palatarum cottile opus ex laterculis & lapide
Tyburtino: ut ad summitatem usq; tecti facile possit
equitari. Omitto laquearia pulcherrima auro & pic
turis exornata in ipsis aulis uariis marmoribus & por
phireticis lapidibus stratis.

Palatium. s. Mariæ maioris a Nicolao. y. inchoatum
opus sumptuosiss. & imperfectum quod quidem p
ut erat tua beatitudo exornauit ac portis ac ualuis &
fenestris & aliis necessariis rebus muniuit: ecclesiæq;
ipsam imagine argentea Virginis exornauit tectūq;
super laquearia instaurauit.

Palatium sanctorū. xii. apostolorum a Martino q̄to
Colūp. inchoatum quod quidem postea tua beatitu
do a fundamentis sumptuosissimo ædificio restituit
ac statuis uariisq; picturis & marmoribus exornauit

una cum ecclesia ibidem inclusa: quod quidem Reueren. F. Sotherinus flor. uult perficere.

Palatium. s. Marci a Paulo. ii. incoatum. postea uero a Laurentio Cibo Car. beneuentano exornatum. postremo uero a Reuerendiss. Domi. Grimanno cum ecclesia exornatum est.

Palatium. s. Sabinæ in quo Honorius. iii. & alter. iiii. Eugenius. ii. Pontifices habitarunt & antiquum ac deuotum: quod quidem reueren. Car. montis regalis instaurauit: postea uero a Fatio Sancto. Viterbi eiusdem tit. Cardi. cum Viridario in nonnullis locis instauratum in quo loco erant ædes sabinæ ro.

Palatium Conseruatorum & Senatoris Urbis in morte Tarpeio ampliata est a diuersis pontificibus. s. a Bonifacio. ix. Martino. v. Syxto quarto. & Innocentio. viii. multisq; in locis tempore tuæ. S. pulcherrimis picturis exornatum. In quo sunt monumenta q̄ plura Ro. S. statua Herculis ænea cū hac inscriptione. SYXTO. IIII. PONT. MAX. REGNANTE.

Aeneum Herculis simulachrum aurea mala secundū uiuente Tropeum sinistra gerentis in ruinis Herculis Vict. fori boar. effosum conseruatores in monumentum gloriæ romanæ heic locandū curarunt.

Est ibi caput Collosi fracti cum hac inscriptione:

Tempore Innocentii Pont. Max. viii.

Caput ex colosso Cūmodi Ant. Aug. Alt. tricenu cubitum inter ruinas templi patris in multa frustra re-

DE DOMIBVS

perto cōspiciundū cōseruatores Urbis ro. hēic iuffet. Palatium nouum Iulianum cum ecclesia. f. Blasi de pāneta ibidem iclusa habet tures & loca fortiffima pro cōmoditate & utilitate pub. quod quidē præclarum opus a fundamentis ipsis tua fanctitas extruxit cum ampla & recta via noua: Omitto aliud palatiū apud ecclesiam fancti Petri ad Vincula nuper incipitum a tua beatitudine. Sunt & alia multa ædificia diuersis in locis Urbis a Syxto & tua fanctitate cōstrueta/quæ ad utilitatem pub. & ornatū urbis pertinet. ut alias deo dante copiosius scribam.

De domibus Cardinalium

Domus reuerendiffimi car. f. Georgii cum statu-
is ac picturis columnis & multis marmoribus
suffulta cum ecclesia ibidem inclusa est perpulchra:
quam Reue. Rap. rarius faonensis. S. R. E. Camera-
rius a fundamentis erexit.

Domus Ursinorū propinqua cum orologio campi
Flo. quam eximius Franciscus Venetus Vicecancell.
fundauit/postea uero a Reueren. Petro R. hegino si-
culo præbytero Cardi. intus & extra uariis exornata
est statu- ac picturis.

Domus reue. Francisci Piccolominei car. senensis nō
longe est a p̄dicta in qua erant statuæ gr̄arum positæ.

Domus cancellariæ/quam Rhodericus Borgia uice
cancellarius reparauit. Galeottus uero nepos tuæ fan-
ctitatis Vicecancell. multis in locis ampliauit ac sta-

tuis marmoreis ac pulcherrimis picturis exornatis
Domus sancti Laurentii in lucina apud arcum domi-
tiani a pluribus card. ampliata. s. a Ioanne morinensi
& a Philippo Calandrino summo penitentiario: po-
stremo uero a Io. bap. Cibo & a Georgio ulisbonensi
patria portugall. cardinalibus/ cui quidē Fatius cars
sanctæ Sabinæ nōnulla pro cōmoditate addidit pro
ut eius insignia indicant.

Domus. s. marcelli fuit constructa a reue. Io. Venato
ep̄o Port. card. ti. s. Angeli.

Domus. s. Mariæ in uia lata a Reuerendiss. Gabrielle
Agriesi Car. ti. s. Sergii & Bacchi fundata fuit. Postre-
mo uero a Reueren. Fatio de sanctoriis Viterbensis
Card. titu. s. Sabinæ sumptuosiss. ædificiis ampliata
cum atrio & porticu & capellis & Aula pulcherrima
depicta. Omitto Viridaria/ in quibus sunt uasa mar-
morea sculpta cum sacrificiis & raptu Sabinarum.

Omitto aquarum conseruationem subterraneam/ &
cameras uariis picturis & statuis exornatis ut eius in-
signia palmæ indicant.

Domus Cardinalis Columnensis apud ecclesiam. s.
xii. Apostolorum quam Io. ii. Diac. Cardi. Colum.
pluribus in locis instaurauit.

Domus Francisci Portii non longe a prædicta, quæ
Reueren. Pet. Fuscherus car. ampliauit.

Domus reue. Oliuerii carraphæ in Quirinali solati
gratia constructa est ab eodem Reue. Oliuerio card.

DE DOMIBVS

Napo. cum uinea & horrulo & aliis locis multis pi-
cturis & epitha. exornatis cum epigram. multis.

Domus Reue. Io. Stephani Ferr. Pedemontani car.
Bononien. apud equos marmoreos cum hortulo / &
pulcherrimis habitationibus. non longe a qua est ui-
nea dñi Vlixis de Fano cum domo pulcherrima / in
quo loco effossa fuere multa marmora cum statuis e
quibus unam habet in ædibus suis fractam Cupidi-
nis uero dormientis miro artificio sculpta est in pala-
tio mantuæ

Domus cum uinea & plurimis hortulis apud ecclesi-
am sanctæ Agathæ reue. Federici Diac. Car. s. Seueri
ni / in qua sunt Viridaria perpulchra non longe a qua
est uinea noua reuer. car. de medicis flor.

Domus Antoniotti Ianuensis epi prænest. & Card.
S. R. E. tit. s. Praxedis apud ecclesiam tituli prædicti
quam quidem Reue. Gabriel de fano eiusdem tituli
presbyteri car. ampliauit.

Domus sancti Anto. abb. non longe a prædicta quæ
Reucren. Fatius ti. s. Sabinae collabentem restituit cū
ecclesia scti Andree penitus destituta ac pauimentū
cum tecto renouauit & alia q̄ plura cum hospitali / &
horreis addidit in augmentū & ornarū dictæ ecclie

Domus reue. Ioannis de medicis flor. priamii Diacon
ni card. est apud Alexandrinas & Neronianas Ther-
mas non longe ab ecclesia scti Eustachii / in qua sunt
nōuullæ portæ marmoreæ mixtæ cum pulcherrima

Biblioteca statuis & picturis exornata.

Domus scti Augustini a Reuerēdissimo Dominico Card: Firmiano tit. s. cruris fuit constructa quam postea Reueren. Franciscus Cusentinus car. exornauit: Domus sancti Apollinaris ædificata fuit a reueren. Guliermo de estouteuilla Car. Rothomacensi: postea uero ab Hieronimo reuer. epō. sabin. & a Leonardo Agen. cardinalibus exornata.

Domus cum turri de Flisco apud puteum albū / quā Vibanus Lauaniæ comes fundauit: postremo uero a Nicolao Lauaniæ comite Card. de flisco ampliata est ac uariis picturis decorata.

Domus reue. Iuliani de Cæserinis Diaconi Card. cū speciosa porta exornata / quam Iulianus eiusdem domus Diae. Card. patruus fundauit / in qua sūt statuae Ro. super portam uero uisuntur iusignia reuera cum his carminibus litteris aureis.

Iulius auratas reuidenti in robore glandes

Pollicitus pacem iuraq; remq; dabit.

Domus reue. Io. Iacobi apud tinctam Tyberis.

Domus Farnesia ab Alexādro reue. de Farnesio tit: scti Eustachii amplificata est atq; exornata.

Domus. s. Mariæ trans Tyberinā: quam reuer. Marcus Saonen. doctiss. uir eiusdem titu. Card. cum horro & aliis habitationibus instaurauit.

Domus. s. Crucis apud plateam iudeorū site uisuntur cum monumentis prisorum ro.

DE DOMIBVS CARDINALIVM

Domus reue. car. Sabelli ro. non longe ab ecclesia sc̄i Nicolai in carcere in qua sunt duo sepulchra marmorea cum statuis sculpta & Herculis erumnæ ibidē uisuntur: Sub ædibus prædictis est Theatrum Marcelli Dorico Ionicoq; more pulcherrime constructum p̄ ut existunt uestigia.

Domus Laurentii manilii in platea iudeorum uariis epithaphiis & picturis Ro. exornata.

Domus bufalorum nō longe a columna antonina.

Domus Hieronymi de picis apud ecclesiam sc̄i Laurentii in damaso nōnullis picturis exornata / atrium cuius lapidibus tyburt. & marmoribus adornatū est.

Domus de ualle & saxolis atq; butii & Mapheis nouæ sunt uariis picturis & statuis adornatæ.

Est & domus epi. N. apud turrinam argentinam cū sc̄a la pulcherrima apud quam Reue. Iulianus. ii. de Cæsarinis Diac. car. f. Angeli porticum pulcherrimā cū columna preciosa construxit.

Do. ursinorū in monte Iordano & aliis locis positæ. Domus Bernardini de monte falco in Aghonis platea cum puteo pulcherrimo.

Domus mellinorū est apud ecclesiā. f. Mariæ de aīa.

Do. ciuiū ro. de sc̄a cruce cum pulcherr. statuis.

Do. Io. de mōte mirabili episcopi Vasion. apud ecclesiam sancti Aug.

Domus cum uinea apud portam Septi. augustini de Chigis Senensis.

Domus Hadriani ab ipso Hadriano car. fundata

Do. de Finario: quam Carolus card. construxit.

Domus de Sotterinis a Reueren. Francisco florenti.
Card. Vulterano constructa.

Domus pulcherrima. s. Clementis a reueren. domini
co constructa/ in qua sunt infra scripta carmina in la-
pide pario sculpta.

Stet domus hæc donec fluctus formica marinos

Ebibat/ & totum testudo perambulet orbem

Quã postea R. Franc. de rio card. papien. exornauit.

Do. in platea. s. Petri a R. Marco Veneto constructa

Sunt & aliæ multæ domus in Urbæ. de quibus bre-
uitatis causa taceo.

Nullam facio mentionẽ de Turribus: una quæq. n.
domus reueren. cardinalium torres habet.

Est turris subura in Subura: quæ corrupto uocabulo
appellatur turris secura pro subura.

De hospitalibus.

h Ospitale. s. Spiritus in saxia ædificatum fuit ab
innocentio. iiii. postea uero a fundamētis cum

ecclesia opere sumptuoso instauratũ fuit a Syxto. iiii.

Pont. max. in quo Carolam reginam Cypriam rece-

pit a qua munera multa cum sanctis reliquiis accepit

ut dixi in stationum & Epythaphiorum opusculo:

& dicitur in saxia a uico saxonum: qui saxones tẽpo-

re Hadriani primi pontificis in dicto loco ob urbis

& ecclesiæ defensionem recepti fuere.

Est & hospitale digniss. s. Saluatoris in laterano.
 Est & hospitale sancti Saluatoris & Mariæ de conso-
 latione apud capitolum ex helemosis constructū
 cum hospitale lanuensium a camera aplice apliatū.
 Omitto hospitale Almanorum/Anglicorūq; & gal-
 lorum/atq; Hispanorum/Florentinorūq; & aliarum
 nationum. Tamen pater Beatiss. nullum ex prædic-
 tis inuenio/ut est illud. s. Mariæ nouæ de florentia ab
 Eugenio. iiii. commendatum/ecclesiam cuius conse-
 crauit/in quo loco ad minus sūt. ccc. infirmi/totidēq;
 mulieres in hospitali coniuncto cum omnibus me-
 dicorum subuentionibus. Omitto hospitale præcla-
 rum. s. Mariæ de misericordia a Pio. iiii. maxime com-
 mendatum. Omitto præterea hospitale sancti Saluatoris
 de congregatione presbyterorū/ac sancti Io. Bap-
 de Bonifacio & alia quæ quidē oīa sunt nu. xxxiiii.

De Bibliotecis nouæ urbis.

i In Palatio apostolico in uaticāo est illa præcla-
 ra biblioteca a Syxto. iiii. constructa cum eius
 imaginæ/ac pulcherrimis picturis exornata cum his
 Caminibus.

Templa domum expositis: uicos fora mœnia pōtes

Virgineam Triuii quod repararis aquam.

Prisca licet nautis statuas dare cōmoda portus

Et Vaticanum cingere Syxte iugum.

Plus tamen urbs debet/nā quæ squallore latebat

Cernitur in celebri biblioteca loco.

Sunt picturæ doctorum & alia carmina ut dicam in opusculo epitaph.

Est & alia biblioteca apud prædictam / quæ græca dicitur ab eodem syxto constructa cū camera custodū.

Est & tertia biblioteca pulcherrima / in qua sunt codices auro / & argento sericinisq; tegminibus exornati a prædicto syxto cōstructa: in quo loco Vergilii opera uidi litteris maiusculis conscripta.

Omitto strumenta geometriæ & astronomiæ & alia quæ in liberalibus disciplinis pertinent auro & argento picturis exornata.

Est præterea biblioteca noua secreta ppulchra (ut ita dicam) Pefilis Iulia: quam tua beatitudo construxit signisq; planetarum & cœlorū exornauit / additis aulis & cameris ornatiss. atq; de ambulatoriis auro / & picturis ac statuis exornatis nō lōge a capella syxteas. Omitto bibliotecam scī Petri a diuersis pont. cōstructa & a tua beatitudine exornata.

In ecclesia sanctog. xii. Apostolorum & scī Petri ad uincula / sunt biblioteca a tua beatitudine cōstructa atq; picturis exornata.

Præterea sunt in Vrbe aliæ multæ bibliothecæ antiquæ ut apparet in ecclesia. s. marie ara cœli & mineruæ & sancti Augustini & sabinæ & aliorum locorum.

Est præterea in ædibus Reueren. lo. de medicis flor. primarii diacono. Cardi. biblioteca pulcherrima codices cuius magnificus Laur. pater eius ex græcia nonnul.

DE BIBLIOTECIS NOVE VRBIS

los per angelum Politianum translatare ac multos
 Flor. transcribere fecit: in qua sunt nonnullæ statuz
 marmoreæ cum Satyro pulcherrimo. sunt ibi præte-
 rea opera muliorum philosophoꝝ & poetarū/ oratorūqꝫ.
 Omitto opuscula infinita diuersorum auctorum in
 laudem præstantissimi Cosmi de medicis/ qui Vene-
 tis bibliothecam pulcherrimam construxit in ecclesia
 sancti Georgii. Vidi præterea nonnulla opuscula in
 laudem Petri & Laurentii de medicis quæ oīa Guer-
 rinus uir doctiss. mihi ostendit. sunt præterea opera
 multa super Platonem a Marsilio Ficino flor.
 Extant & opera Baptistæ Leonis de albertis flor. ex
 quissimæ doctrinæ: qui libros. x. de architectura
 composuit: quos Bernardus eius frater doctiss. uir
 emendauit/ ac Laurentio medici (ut erat uolūtas au-
 ctoris mortui) præsentauit cum aliis opusculis: quæ
 omnia noster Romulus aretinus efflagitauit ut im-
 primerentur: & accepta copia illius architecturæ lib.
 Sigismūdo uiro doc. & secretario sanctitatis tuæ do-
 nauit. in qua biblioteca pro cōmodo suo quisqꝫ stu-
 dere potest non obstante præsentia Reueren. Car. ui-
 ri doctissimi græcarum/ latinarumqꝫ litterarū & mu-
 sicæ peritissimo. Lilius enim Vicentinus ait. Diuocꝫ
 Laurentio basilica ornatissima eximio opere/ ac ma-
 gno impendio a deuotiss. Cosmo medico constrū-
 cta cum biblioteca/ qui & celebrat. monasteriū beati
 Marci Euangelistæ or. s. Dominici a solo ædificauit:

cum pulcherrima bibliotheca latina & græca atq; Hebraea: aliudq; apud Fesulas canonicorum Regu. ubi
 bliotecis adeo pulcherrimis & librorum copia refer-
 tis: ut oēs superarent: quas suo tempore habuit italia.

De castro sancti Angeli.

Castrum. s. Angeli: ut supra diximus in mole
 Hadriana ab ipso. Helio hadrião imp. cõstru-
 tum fuit. molesq; Hadriani dicebatur. postea uero
 turris Crescentii. Postremo autem castrum sancti an-
 geli propter apparitionem Angeli tempore Gregorit
 Pa. ob quam causam est ibi capella cum picturis mi-
 raculi dedicata ut in stationibus dixi. & a Bonifatio
 .ix. cepta muniri: deinde ab Alex. vi. postremo uero a
 tua beatitudine multis in locis instaurata: in qua mo-
 le sunt porticus cum uiridario & fortiss. turribus in
 quo loco pontifices ipsi tuto se defendunt. Sed con-
 queror de fortuna beatissime pater/ ob gratiam uero
 lætor. sum nanq; patre Sancto matre uero angelica/
 nomineq; Frãcisco a michaelãgelo patruo educatus/
 sub tutela uero Xandæ uiduæ natus florenti patria/
 inuida fortuna mihi erumnas & inopiam tribuit cū
 seruitute uoluntaria quãuis patientia / duce uirtute/
 sit uictrix fortunæ (ut tuæ sæpe accidit sãctitati) quã
 deprecor ut seruulum albertinum respiciat / ac semp
 defendat.

In dicta mole uidi affixa in die coronatiõis carmina
 infra scripta aurelii Sereni Munopol.

Oculo uocis mundi moderaris habenas
 Et merito in terris diceris esse deus.
 Tenemo superat sancta pietate/fideq/
 Religione graui/moribus/atq; probis
 Tanta tibi est animi probitas/quod iulius alter/
 Inter pontifices nemo repertus adhuc.
 Nullus adhuc fuerat tanto iam nomine dignus
 Tu solus Iulii diue secundus ades.

De Beluidere.

i Inter palatium apostolicū & palatiū innocen-
 tii. PP. viii. in loco q; Beluidere dicitur. tua. S.
 construxit ædificium perpetuum opere sumptuoso
 variis lapidibus/& æneis/marmoreisq; statuīs exorna-
 tum. Omitto loca pulcherrime depicta/in quibus ci-
 uitates Italiae ceberimæ depictæ uisuntur. Omitto
 præterea loca amplissima & amena dorico more con-
 structa cum turribus & balneis/& aquæ ductibus.
 Sunt ibi nemora ferrarum & auium cum Viridariis
 & hortulis/quibus in locis homines solatii causa ua-
 gari/debacchariq; possunt. Omitto loca sumptuosis-
 sima thermarum more constructa: adeo q; equester
 per latum & altum parietem tripliciter ab uno pala-
 tio ad aliud facile peruenitur maxima pontificū/ car-
 dinaliumq; cōmoditate una cū utilitate & pulchritu-
 dine. Omitto locum pro conclaui designatum a tua
 Beatitudine & montes ipsos adæquatos/& ualles ad
 impletas & alia multa ibidem maximis sumptibus/

breuiq; curriculo temporis constructa: quæ quidem omnia aliam Urbem demonstrant. Omitto deniq; latum / & altum parietem recto tramite designatum a palatinis ædibus ad molem usq; Hadriani cum amplificatione Leoninæ ciuitatis & alia q̄ multa ibidē designata a tua sanctitate.

De Porticibus.

i N Vaticano est porticus. s. Petri duplex / in pariete unius est nauis fluctuans cum Apostolis emisso depicta ab Iusto Flor. pictore excellentiss. si mul cum architectura: ut apparet in præclara turti marmorea ecclesiæ florentinæ. Opera cuius per Italiam multis in locis extant: fuitq; a Benedicto. xi. pōt. max. in Auinionem ad pingendum martyrum bystorias accitus / ingenti præcio / morte interueniente opus omisit. In sepulchro marmoreo cuius sunt car. Ille ego sum per quem pictura extincta reuixit.

Vt aperte dicam in epi. ha. opusculo.

In prædicta porticu. s. Pet. vsuntur carmina iocosa.

Quem liquidos pelagi gradientem sternere flatus.

Imperitas fidumq; regis trepidum q; labantem

Herigis: & celebrem reddis uirtutibus alium

Hoc iubeas rogitante deus contingere portum.

Apud gradus marmoreos plateæ. s. Petri est porticus

pulcherrima a Pio. ii. fundata. uulgo Benedictio pon-

tificis dicitur: postea uero ab Alexan. postremo autē

a tua Beatitudine ampliata opus. quidem necessariū

DE VIIS ET PLATEIS

oportet enim ceptum principium cum plateæ laitudine adimplere quod quidē esset opus præclarum.

Est porticus claustralis palatina a Syxto fundata.

Est porticus .s. xii. apostolorum a tua Beati. fundata.

Est porticus sancti Petri aduincule a tua. S. constructa/in qua depicta fuere carmina infrascripta litteris aureis apud insignia ruerea.

Astra palatinis quæ tangit ab ædibus hospes

Hac primum nata est Iulia quercus humo.

Sunt in Vrbe & alie porticus diuersis in locis constructe.

De viis & plateis.

Uia Pontificum notissima/per quam Pont. ad Lateran. incedit a Syxto. iiii. ampliata/deinde ab Innocentio. viii. Postremo a tua Beatitudine multis in locis ampliata.

Via Iulia noua a ponte Iulio ad Syxti usq; pontem quam tua Beati. inchoauit ad utilitatē totius urbis.

Via Alexandrina in ciuitate Leonina ab Alexan. vi. inchoata tuæ uero beatitudinis tempore perfecte cū alia uia ppinqua nō longe a porta uiridaria/quā tua Sanctitas hoc anno ordinauit.

Apud pontē. s. Angeli est uia Syxtina cum his carminibus in lapide marmoreo incisis.

SYXTI. l. iiii. Pont. Max. Iussu.

OPT. AC PIIS

Quam bene Xyflina hæc quæ pp fluminis undas
Auctoris meruit nomen habere sui.

Hæc Mariæ quo tēpla dedit uia tramite recto

Fecit ut a Petri sedibus esset iter

Xyste tuū munus iam nunc Xystina uocati

Roma potes: minus est condere quam colere.

Via. s. Celsi a Syxto instaurata & a tua Beati. āpliata

Via iudeoz cū aliis duobus p̄pinquis a tua. S. āplia.

Via. s. Lucie in ponticis obscuris cum alia ibidē pro-
pinqua hoc anno ampliata fuit a tua beatitudine.

Omitto uias multas in campo Martio & apud eccle-
siam apostolorum & Mariæ sup mineruam atq̄ Ni-
colai & transyberinæ regionis quas quidem sancti-
tas tua dilatauit ac lateritio opere strauit.

Sed miror cum tui præcessores beatissime pater mini-
me aliquid pro commoditate uiatorum ac etiam cu-
rialium uiarum ausi fuerint prosternere uel ampliare
Bonum esset: ut tua. S. cum tot & tanta in urbe fecerit
in itinere ab urbe ad Bacchanum usq̄ pro utilitate cō-
muni: ut perpetua sit tuæ sanctitatis memoria iter sit
tutum prostrata uia nemore in parte deleta curare.

Platea. s. Petri a syxto & Pio & tua beatitudine ampli-
ata est cum platea sancti Celsi a Mariæ Rotundæ &
iudeorum & Agonis.

Platea. s. Eustachii & martii campi & piscinæ & Lau-
rentii in damaso atq̄ Marcelli & .s. xii. apostolorum
a pluribus p̄tificibus institutæ ac tempore tuæ. S.
lateribus stratæ fuere edditis Cloacis. in platea iudeo-
rum uidi lapidē marmoreum cū his litteris sculptis.

DE SEPVLCHRIS

IVLII. II. Pont. Opt. Max.

AVSPICIIS.

Jacobus Albertinus & Hieronymus picus Aediles.
Angustia viae ad forum iud. offensi coactis regredi
domib. ampliand. coerauer. idemq; probauerunt an/
no Christi. M. cccc. yiii.

Omitto plateas translyberinas & aliorum locorū Ve
bis/ quas omnes tua. S. exornauit amplificauitq;.

De sepulchris memorandis.

i IN Basilica lateranensi est sepulchrum aeneum
uariis marmoribus exornatum Martini. P. y.
Columpnēsis non longe a quo est lapis marmoreus
cum inscriptione. R. Alberti de albertis flor. Car. tit.
sanctae Crucis. anno xpi. Mcccly. cum alio sepulcro
porphiretico miro artificio sculptum.

In ecclesia beati Petri in Vaticano in medio capellae
syxti est perpulchrum aeneum sepulchrum uariis sta/
tuis exornatum: qd̄ quidem tua beatitudo patruo sy
xto summo pont. B. M. Pos. an. xpi. Mcccxciii.

Non longe a quo est aliud aeneum sepulchrum qd̄
quidem Laur. Cibo Car. posuit patruo innocencio
PP. viii. B. M.

Omitto sepulchra duo Pii. ii. & .iii. senen̄. marmorea
manu flor. statuis & picturis exornata.

In ecclesia Diuæ Mariæ maioris est sepulchrum iose
Patthii Fundat. ecclesiae in labro porphiretico cū aliis
sepulchris memorandis.

In ecclesia. s. Mariæ de populo sunt multa sepulchra Cardinalium uariis picturis & statuīs exornata.

In maiori uero capella sūt duo sepulchra marmorea pulcherrima quæ tua sanctitas Ascanio mariæ Vice cancellario / & Hieronymo faonensi Card. ben. Mer. pos. manu Andreæ sanuini flor. excel. statuarii.

In ecclesia. s. Mariæ Nouæ est sepulchrum marmoreum ad sinistram maioris capellæ unionibus exornatum: in quo requiescit corpus Reuerē. ac sapientiss. Alemāni de admirariis florentini card. titu. s. Eusebii Omitto sepulchra ecclesiarum multarū ut est in ara cœli & sanctæ Mariæ super mineruam & Augustini & s. Pauli & Agnetis uir. extra Urbem.

Tamen beatissime p̄r in ciuitate flor. uidi sepulchra multa ænea / & marmorea miro artificio sculpta: de quibus mentionem faciam ut sanctitati tuæ aliquantum delectationis dem. ut est in ecclesia diui Laurentii sepulchrum magnifici cosmæ de medicis marmoribus & lapidibus porphireticis exornatum cum æneis craticulis & hac inscriptione. s.

DECRETO Publico Pater Patriæ.

Non longe a quo est aliud præclarissimum sepulchrū æneum uariis marmoribus porphireticis exornatum quod quidem Laut. & Iul. de medicis posuerunt p̄ri patruoq;. Omitto alia sepulchra medicea ibidem posita uariis marmoribus & picturis exornata.

In ecclesia. s. Io. bap. est sepulchrum æneū Io. cassiæ

quondā. PP. uariis picturis & marmoribus exornatū. In ecclesia sanctæ Crucis sunt multa sepulchra marmorea ut dicam in opusculo epitha. Omitto sepulchra Abbatia & s. Mariæ nouella & Trinitatis cum lapidibus marmoribus ac porphireticis uariisq; picturis exornata. Omitto præterea nonnulla sepulchra e lapide indice constructa uulgo paragone maximæ existimationis & pretii auro exornata.

In ecclesia. s. Mariæ de Carmino est sepulchrum marmoreum statuis & picturis exornatum quod quidē Reue. Franc. Car. Vulterr. & magnificus Pet. de Sotherinis eius frater primus & perpetuus dux & Confalonarius. S. P. Q. F. Viri doctiss. atq; ditiss. Thomæ equiti deaurato p̄ri. B. M. posuerunt.

Omitto sepulchrum excell. maximæ existimationis ad honorem s̄ci Io. gualberti in ecclesia indiuiduæ Trinitatis constructum.

Omitto sepulchra multa extra urbem ut est in ecclesia s. Miniatis sepulchrum marmoreum Reue. Iaco. car. tit. s. Eustachii ut dicam in epitha.

Est & aliud sepulchrum marmoribus & porphireticis lapidibus exornatum in ecclesia montis Oliveti a Gugliermo de Capponibus flor. ep̄o corton. cum capella & aliis ædificiis constructum.

De ualuis & columnis æneis.

i N Basilica lateranensi stant quattuor ingētes colūnæ æneæ/ quæ tēpore Titi (ut circūferē)

& Vespasiani ad Urbem translatae fuere / aliqui autē
credunt eas fuisse columnas quas Virgilius in tertio
Geor. lib. memorat.

Fulgentes aere columnas sub Aug. principe.

Erant & aliae columnae multae in Urbe.

In baptisterio & scā scōgē sunt portae aeneae ut ī statio
nibus dixi. Omitto portas aereas. s. Adriani & Mariae
Rotundae & Oratorii. s. Petri in Vaticano & aliorū
locorum ut in capella. s. Petri ad uincula cum inscrip
tione Syxti & Iulii.

In basilica. s. Petri est praecleara porta aenea. quam Eu
genius. iiii. fabricare fecit a praecleariss. Ant. flor. aetario
sculptore. Tamen pater beatiss. portae baptisterii di
ui Io. bap. in ciuitate flor. posita multum a praedictis
differunt: in quibus inenarrabili sculpti aetis opere
noui ac ueteris testamenti hystoriae apparet: utrarūq;
sculptor fuit Laur. cionus flor. statuariae quidem mi
rabilis artifex: quod opus non minore tamen spacio
qua quinquaginta annorum tempore absoluit.

Omitto portas aeneas cum duobus suggestis & aliis
rebus in ecclesia diui Laurentii manu Donati florē. q
& aeneum sepulchrum Io. pp. in bapt. fabricauit.

In Cathedrali est porta aenea manu lucae de Rubea
sculptoris praeclearissimi.

Omitto statuas pulcherrimas pub. ī locis positas: ut
apparet in cathedrali & turri Campanarum & pala
tio priorū libertatis & s. Michae. & in aedibus medi

DE OFFICINA CVDENDAE PE.

ceis ac patianis ab ipsis flor. fabrefacta.

De officina cudendae pecuniae.

n On longe ab ecclesia. s. Celsi tua sanctitas officinam pecuniae cudendae construxit: in quo loco Aurum & argentum deargētatumq; Aes florētiorum more perducere facit. Fiunt enim argenti nūmi Iulii appellati cum apostolorum ac Rueræ familiaria insignibus cudunturq; medii Iulii ac diuersarum pecuniarum genera imprimuntur / quæ nunq̄ huiusmodi Romæ nec in terris ecclesiæ uisa sunt.

Omitto aureos nummos uariis caracteribus impressos cum æneis trientibus deargētatis: quæ omnia ad Urbem ipsam florentini transtulerunt mutatis insignibus. Aureus nummus florentiæ extensus fuit anno xpi. Mccccxliii. quia lucri gratia / quædam aliæ ciuitates illum extendentes figurabant / in quibus nūmis ab uno latere Christus cum Io. Bapt. baptizans ab alio uero liliū: in æneis uero de argentatis Ioan. Bap. solus ab altera parte liliū prædictum.

Omitto alias officinas & ponticas multas diuersarū rerū a tua Bea. cōstruētas ad utilitatē & ornatū urbis.

De fontibus & pontibus.

i N Vrbe plures sunt pontes ut supra enarraui inter pōtem Syxti Aeli Hadriani erat pōs triumphalis / quem nunc tua beatitudo uult instaurare & iam Iulius pons a populo Ro. appellatur fundamentæ cuius exant diruta non longe ab ecclesia sancti

Spiritus de aliis pontibus nullam facio mentionem
 quibus a tua beatitudine multis in locis instaurati sint:
 Pons scilicet Bartholomaei a Benedicto instaurato ut apparet
 in lapide marmoreo.

BENEDICTVS Altæ Urbis summus Senator
 restaurauit hunc pontem fere dirutum.

Pons. scilicet Mariæ a Martino. y. columnensi instauratus.
 in platea Diui Petri in Vat. est fons variis marmori-
 bus ab Innocentio & Alex. & a tua Beati. instauratus:
 Est & fons in loco qui Beluidere dicitur cum puteo
 & aquæ ductibus subterraneis miro artificio constru-
 ctus milliario. ii. ad Urbem perductis a tua. S.

Est & fons aquæ Virginis in trinito Fonte in campo
 martio a Nicolao. y. & Syxto. iiii. restitutus: in quo
 loco. D. Bartholomeus de doxis aduocatus consulto-
 rialis perpulchras ædes fundauit cum Viridario / &
 fonte marmoribus exornato / ubi dicta sapientum
 sculpta sunt. in parte uero anteriori ædium legitur in-
 scriptio cum his litteris.

VIRGINEM Aquam Ad. viii. ab Urbe lapidè uia
 pranestina collectam. M. I. F. C. Sentio. Sp. Lucretio
 Coss. aduxit.

Prædictam aquam hoc anno non sine maximo dis-
 pendio tua. S. instauratis aquæ ductibus restituit.

Est & fons marmoreus apud ecclesiam. scilicet Mariæ tran-
 siberinæ / quem Lupes Car. fundauit / ut carmina scul-
 pta denotant / & cum desicatus fuerit Reuerendiss.

DE CLOACIS

Marcus Vigerius Saonenſis uir doctiſſ. eiufdem tituli
Car. in priſtinam formam reſtituit.

Sunt & alii fontes in Vrbe in campo martio diuerſis
in locis ut eſt in domo Io. piccinini & i uinea eiufde

De Cloacis & purgatione Anienis.

m Vltis in locis Urbis ſunt Cloacae a diuerſis pon-
tificibus conſtructae: ut eorū inſignia demon-
ſtrant: nouiſſime uero pluribus in locis nonnullas in-
ſtaurauit ac nouas conſtruxit tua beatitudo. Quae quae-
dam alueum Tyberis & Anienem ipſum purgare fe-
cit/ut nauigalibus fieret. Opus quidem praecclarum &
utile Vrbi Ro. Tyburtinaeque ciuitati: quae quidem om-
nia miro artificio & ingenio a tua ſanctitate adinuen-
ta ſunt/ut naues ipſae facillime in Tyberim ipſum
perducantur onuſte/maxima comoditate ſimul cum
utilitate totius Urbis. De Tybride flumine regali
nullam facio mentionem: qui ſaepe urbem ipſam inun-
dauit: ut fuit tempore Alex. ut apparent in lapidibus
marmoreis apud eccleſiam mineruae & mariae tranſ-
pontinae & ſancti Euftachii: in radicibus apennini ori-
tur ab alia uero praedicti montis parte naſcitur Ar-
nus fluuius Regalis.

De Aedificiis a Iulio ſecundo diuerſis in lo-
cis conſtructis.

i N urbe ipſa magnū & admirabile opus baſi-
lice. ſ. Petri in Vat. ſanctitas tua incepit anno
Chriſti. M. dyii. die. xy. menſis April. in fundamen-

tis cuius tua beatitudo primū lapidē marmoreū cum aureis nummis solēniter posuit manu propria presentibus. xxxv. Cardinalibus & tota curia & po. ro. cū hymnis & canticis post missam de spiritu sancto a R. Francisco Sotherino Flo. Car. Vulterano ibidem solemni pompa celebratam/ in quo lapide erant incisæ infra scriptæ l̄ræ a Dñico antonio de chiatellis.

IVLIVS. II. PONT. MAX. AEDEM DIVO Petro dicatam uetustate collabentem in digniore amplioremq; formam ut erigat fundamenta iecit anno Christi. M. D. VII.

Omitto cerimonias multas quas eodem die ibidē fieri uidi a pontifice & Card. & prælati.

Quid dicam de ecclesia. s. Mariæ de populo & Scōrū xii. apostolorum & s. Petri ad uincula. & s. Blasii & sanctæ Agnetis extra Urbem ac. s. Mariæ de Cripta ferrata: q̄s collabētes. S. tua restituit cū ædibus fratrū.

Omitto palatium sancti Petri tot in locis instauratū & gymnasiū publicum apud ecclesiā. s. iacobi apostoli ac palatium nouum iulianum & aliud palatiū s. Petri ad uincula hoc anno inceptum.

Quid præterea dicam de sumptuoso Palatio. s. xii. apostolorum cum Viridario pulcherrimo/ qd̄ qdem opus Reueren. Franciscus sotherinus flor. uult perficere & iam incepit.

Omitto præclarum opus cum aquæ ductibus in lo/

co. qui beluidere dicitur/ac multa alia aedificia extra
 Urbem constructa/ut apparet in ciuitatibus Hostia
 Tyberinae ac portuens. & ciuitatis Veteris & Viterb.
 & aliarum ciuitatum ecclesiarum in quibus palatia Pon-
 tificum. S. tua construxit. Omitto arcem ipsam Sur-
 rianam & aliorum locorum aedificia.

Quid dicam de ecclesia. s. Mariae de Loreta instaurata?
 Omitto palatium magnum in ciuitate propria Savo. construc-
 tum. Quid dicam de arce inexpugnabili Bononiensis ciui-
 tatis a tua beatitudine fundata? Omitto palatium epi-
 scopale. s. Petri constructum & palatium pontificis in-
 stauratum cum capella pontificis a tua sanctitate.

Omitto statuam aeneam cubitorum. xx. quam Boni-
 populus tuae sanctitati posuit manu mich. arcangeli
 flor. Quid plurimum in galliam usque aedificia pluribus in
 locis construxit sanctitas tua ut apparet in Auinio-
 nensi ciuitate quottidieque nouas incipit fabricas.

Beatissime pont. iuli. gratias agamus domino Deo nostro/
 qui fecit Victoriam & dedit potestatem humilibus/
 deposuitque superbos ac potentes VENETOS de sede
 ciuitatum ecclesiarum & aliorum principum tempore tuae
 sanctitatis/quae quidem nunquam tempore aliorum Pon-
 tificum ea pace & tranquillitate/qua nunc uiuunt / ex-
 stiterunt in quibus templa ad honorem dei & palatia ad
 utilitatem Pontificum & ornamentum ciuitatis aedi-
 ficanda fore in ipsis uisitationibus a tua beati. creditur.

De laudibus ciuitatū Florentiæ & Saonenſis.

¶ E ipsa Italia beatissime pater nullam facio mentionem ait. n. Plinius. Hæc est illa italia diis sacra: quæ. L. Aemilio. P. C. Statilio Regulo consulis nuntiato gallico tumultu sola sine externis ullis auxiliis atq; etiam sine traspadinis: equitum octoginta mill. armauit: & quæ sequuntur. Est enim italia provincia Europæ & omnium totius orbis celeberrima numine diuino electa: quæ ut orbem ipsum clariorem faceret: sparsa congregauit impetra in qua est æthuria cuius caput est Florentie pulchra/ de qua: ut in Rhemio dixi nonnulla scribam.

Florentia initium habuisse uidetur ante domini nri Iesu xpi aduentum annis octoginta tribus Romanoge Colonia. Zaccharias. n. Lilius Vicentinus in lib. de situ orbis dicit. Florentia urbs inclita & nobilissima totius æthuriæ nunc primaria/ que ante xpi aduentum nonagesimo anno a Syllanis militibus condita fuit: hanc Urbem omnium italia pulcherrimam Arnus regalis fluuius placidus interfluit undis / q̄ atris & pontibus nobilissimis templisq; deo dicatis/ ac magnificis ciuium ædibus decoratur/ eam Totilum gothorum Rex per fraudem cepit ac diruit: quam postea Carolus manus imperator cum ex Urbe Roma tempore Leonis in galliam rediret incenibus ac portis instauratam maiorem ambitum circūdedit ac nobiles florentinos per uicina oppida diffusos in Urbem ip

sam reduxit eum felulanis eamq; digniss. privilegiis
 donatā liberam esse voluit legelq; ac magistratus con-
 cessit. in qua multi Pontifices pater beatissime Con-
 cilium & Synodum fecere/ut fuit tēpore Felicis. PP.
 ii. anno xpi. M. LV. postea uero a pascale. ii. celebra-
 ta fuit Synodus anno xpi. M. c. v. in qua fuerunt. ccc.
 xl episcopi congregati fuerunt praterea multi ponti-
 fices qui flor. habitauerunt: ut fuit tempore Martini. v.
 Columnensis ro. & Eugenii Veneti. PP. iiii. qui per
 biennium florentiæ cum Cardinalibus & tota curia
 cōmoratus est/ & concilium ibidem celebrauit/ i quo
 grazi eorum imperatore præsente de processione spi-
 ritus sancti/ idem quod Ro. tenet ecclesia cōsenserūt
 maximamq; cathedralem ecclesiam/ cuius testudo in
 terris singulariis Philippi Brunelleschi flor. archite-
 cto curante nullis sustentaculis absolutam prædi-
 ctus Pōtifex solemnī pompa dedicauit anno xpi. M.
 ccccxxxvi. die uero. xxv. martii atq; plenariam indul-
 gentiam cōcessit: in qua basilica iacet corpus Step-
 hani. pp. ix. qui obiit florentiæ anno dñi. M. lviij. Ciu-
 tas prædicta obsessa fuit ab Henrico imp. anno Xpi.
 M. lxxx. tamen in pontificis partes perseuerauit. Hen-
 ricus florentinos iterum obsidet Urbani. ii. tempore
 quia pontificis partes sequebantur. De laudibus / &
 pulcherrimis templis & sumptuosiss. ædificiis præ-
 dictæ ciuitatis. Alias deo dante nōnulla scribam. ha-
 bet. n. ecclesias parrochiales numero. xliiij. computa-

tis. xii. prioris e quibus nonnullæ collegiata. ^{notæ A.}
 Habet præterea Cenobia uitorum: ac mulierum san/
 &imonialium. lxxvi. Hospitalia. xxxviii. Fraternitates
 puerorum. ix. Virorū uero sine numero absq; Capel
 lis / & Oratoriis multis. Omitto præterea ecclesias
 multas & Palatia infinita apud ipsa moenia Ciuitatis
 undiq; constructa: Quæ quidem ædificia aliam Ver
 bem demonstrant. Nunc uero de nonnullis uiris ex
 cellen. p. ædictæ ciuitatis mentionem faciam.

De uiris sanctiss. habuit Zenobium ep̄um ac ciuem
 flor. qui sapius in Ambrosiana: nunc uero. s. Laur.
 ecclesia dicta: missam cum beato Ambrosio celebra
 uit / ac ut alter Martinus uiuens tres mortuos flor. su
 scitauit. Quid dicam de aliis ep̄is. s. Andrea & Podio
 atq; Antonio / per merita quorum Deus ostendit si
 gna multa in populo: Eugenium / & Crescentium cō
 fessores omitto / q; crebris miraculis corrufant. Quid
 dicam de io. Gualber. Abb. qui primus ordi. Vallis
 umbrosæ instituit: brachium cuius demones fugat /
 ac lunaticos & ab immundis spiritibus oppressos per
 impositionem ipsius brachii liberat: Omitto præte
 rea multos Viros sanctos ord. minorum & prædica
 torum / Seruorūq; & s. Benedicti & Augustini. De
 monialibus & sanctiss. Viduis / ac nobilibus matro
 nis ne sim prolixior finem imponam. noīa quorum
 scripta sunt in cœlis ac uenerantur in terris.

De uiris excellentibus in Thologia & philosophia

DE LAVDIBVS CIVITATVM

Antonium habuit & Honofrium archiepos floren.
 Robertum de Bardis & marsilium ficinū / qui nouus
 Plato a Politiano / & Landino appellatus est. Habuit
 præterea Leonardum brunum hystoricum. & L. da-
 tum Aloysium marsilii Barth. lapacinum. Pallā stro-
 zium / & Angelum aciaolum. utriq. n. aurati equites
 cum Donato eiusdem familiz philosophi celebri-
 mi erant. In iure uero ciuili Acursum cum Francisco
 filio Dinum muscellanum Laurentium de Rodul-
 fis Io. Andrea flor. natione / Bonien. uero adoptione.
 In poesia uero Dantem Aldigherium & Io. Bocca-
 cium & Franciscum Petrarcham / quibus nonnulli areti-
 num uelint. Franciscum barbarinum omitto / & clau-
 dianum (teste Zacharia Vicentino) modernos uero
 habuit Aloysium pulcium & Naldum naldi / a quo
 nonnulla de componendis carminibus didici. primi-
 tiaq. fructuum eidem præsentauit / & alia carmina ad
 Nicolaū baldellam Cortonenſe condiscipulum miſi
 ut dicam in opusculo pontificum / & sapientum ſen-
 tentiarū. Omitto Dominicum Florentinū & alios multos.
 In Oratoria uero Baptistam leonem de albertis Pog-
 gium blandolinum / & Lapum litteris græcis & lati-
 nis eruditiss. Guidonem de caualcantibus / Gabrie-
 Landinum. Nicolaum de salutatis in epistolis / & Ni-
 colaum de nicolis. Omitto modernos. ſ. Christopho-
 rum Landinum / & Matheum palmerium / & ambos
 Rinuccinos / ac Beniuenios / & Lippos uiros doctis.

seipsum Marcellum / & alios multos.
 in Geometria Paulum geometra / & Petrum mariaz /
 Omitto Fatium de Vbertis / de quo io. Annii ait
 Fatius de Vbertis flo. optimus / atq; eruditiss. Cos/
 mographus / qui in sua geographia antiquitatem Vi/
 terbem exploratiss. habens. ait. n. tribus nominibus
 dictam Tuscam Veiazam / & Viterbum / de qua ci/
 uitate beatissime pater nonnulla scripsit in opusculo
 de significatione & expositione arboris Palmæ dedi/
 cato. D. Dñico francisci Viterb. Secretario. R. Cardi.
 sanctæ Sabinæ. Quæ ciuitas Viterb. habuit habetq;
 viros multos excellen. Card. & epos. Omitto ipsum
 Egydium Generalé ord. s. Augustini. uirum doctiss.
 & prædicatorem excellen. Scribit præterea prædictus
 Annii. Fatius floré. hystoricus simul & præclarus
 Cosmographus illustrior Blondo fuit: ut qui inge/
 nio Tusco excelluerit / & explorata loca melius / &
 certius tenuerit.

In Astronomia Bonactum / sed exula patria Forliu
 ensem appellari uoluit. Omitto Laurétium Corniū.
 In Medicina uero phisicos multos habuit excellen.
 ut fuit Dinus de Garbo & alter Dinus de gualdo / &
 Thadeus / Tursianusq; eius auditor. Omitto Tho/
 mam / Nicolaum Falcutium / & ianottū manet. quos
 quidem excellentissimos uiros uiuere dico: nam cum
 uirtute ipsa / & gloria diem ultimam claurerunt.
 In arte uero militari multi fuere peritissimi a pud di

DE LAVDIBVS CIVI. FLO. ET SAO.

uerfos impatores ac reges & duces/ut dñs Philippus
scolarius eques flor.apud Sigismūdum imp.honore
& auctoritate primus hētur/hic copiarū Dux factus
xx amplius plis uariis tpibus Sarmatas & Turcos
in xpianos inruentes supauit anno xpi. M.ccccxyi.
In expeditōe uero turcoꝝ Bonaguifius de bonaguī
siis cuius flor.praefectus gentis Itatorum cum multis
flor.uiris expertis in arte militari primus fuit in obli/
dione magnæ Damiatæ ciuitatis/qui cū suis urbem
ipsam primus introiuit ac insignia Christianorum su
pra moenia erexit.

Quid dicā de Ioāne Strotio capitaneo Marchionis
matuæ/q gloriosus ad portas usq; ciuitatis mediola.
bis cuncta uastauit?

Quid p̄terea de Petro Caroli strotio ac Petro de Ca
ponibus? Omitto Io.de medicis/& alios multos/qui
ut ueri antiq.Roma. multis & diuersis plis hostes
superarūt:uicticiaq; insignia cum spoliis inimicorū
ad p̄riam triumphantes redierunt.

In regimine uero & cōsilio habuit infinitos : ut fuit
D.Nicolaus acciolus uir strenuus/ ac doctiss. in re/
bus gerendis sapientiss. qui in regno Neapoli. noīe
ioānæ Reginæ gubernator extitit an. D.M.cclxyi.
Monitūq; Neapo.anno ætatis suæ.lvi.quo mortuo
nōnulli tumultus in ipso regno oriri ceperunt.

Omitto p̄terra multos uiros ex familia medica/ stro
tia/bardez/atq; albizea.

Quid dicam de uiris excellentibus in pictura ut fuit
 Ioctus ac Thomas mafacius. Stephanus symia. Tha
 deus ghaddus. Philippus carmellita. Io. ord. prædi.
 Andreas & Paulus ocellius. & Piscellus. Omitto mo
 dernos. s. Leonardum uincium. Dñicum Girlandari
 um a quo nõnulla a teneris annis didici. Alex. botti
 cellum. Philippum brandolinũ & Laurentiũ crediũ.
 In sculptura uero Donatũ & desideriũ/ac Lucam de
 Rubea: q̄ terreas statuas cũ uisõ mixtas: ut optimus
 inuentor primus fuit. Laurentiũ de Cionis. Andreã
 Varrocchiũ: & Antonium rossellum. Philippũ Bru.
 & Minium. Omitto Antoniũ & Matheũ ipullar. &
 Michaell. arcangelum qui & pictura excellentiss.
 Omitto p̄terea Andream sansuinum & Antoniũ de
 ponte Seuio. Omitto ipressores & miniatores & scri
 ptores infinitos & moniales ipsas: quæ quidẽ diuer
 sa uolumina pontificibus ac regibus scripsere ac pi
 cturis & auro exornarunt. in architectura uero ha
 buit prædicta ciuitas Philippũ brunellefcũ. Bernardũ
 rossum. Franciscum ciecã. Laurentium de medicis
 qui & musica & oratoria præclarus fuit cũ arte milita
 ri: ab oĩbusq̄ appellabatur amator oĩum uirtutum &
 pater uitorum excellentiss. tpe cuius felicissimo erant
 omnia peccata ad quẽ reges non solum & principes
 Christiani aratores & munera mittebãt. sed magnus
 turcus ac ipse Babiloniæ saladinus oratores & mune
 ra balsami & auri sericinaq̄ uestes & aialia in his pat

DE LAVDIBVS CIVITATVM

tibus nunq̄ uisa cum tētoriis carbasinis & sericeis uar
 tiis coloribus & auro exornati bis ad Laurentiū præ
 dictum miserūt: quæ oīa propriis oculis flor. prospexi
Quid plura. Pōnfex summe cœlum & terra. viii. die
 ante obitū eius p̄digia & signa dedere/ ut oībus florē
 tinis notum est: Quo mortuo: statim uniuersus Or
 bis ad bella se conuertit. Italiaq; potēs occasiones un
 dig; ac prædatiōes multas sensit: suosq; principes cū
 regibus pdidit: quæ oīa prius consilio magni uiri in
 pace consistebant: redeamus ad architecturā in q̄ fuit
 peritus & Bart. gargiolus & Anto. ambo architecti
 Alex. vi. Omitto iulianū gallensem & alios multos.
 in musica uero habuit Franciscum cæcum. qui musi
 ca & astronomia nō solum peritus fuit sed & poësia.
 Nam a Venetorum Duce uiro doctiss. coronatus:
 deinde uero ut poeta a rege Cyprio laureatus fuit.
 Omitto Antoniū & Franciscū & alterum Antoniū
 a quo nōnulla didici (ut in musicæ opusculo scripsi)
 Omitto præterea Micha. archangelū & uxorem ac ip
 sas moniales peritissimas. Sed dolendū est flendūq;
 opa. n. multorū excellentiss. flor. esse abscondita in ui
 dia cā ac multa in bibliotecis pōtificis & mediceis ui
 di quæ non sunt impressa.
Quid dicam de mercatura ut fuit Cosmas medices/
 & alii innumerabiles uiri ditissimi? Omitto Bartho.
 melchionem apud fidelissimū regē portugal. qui nō
 nullas naues nostro tpe propriis sumptibus cum re/

gia classe contra perfidos infideles parauit.

Omitto agriculturæ peritiss. infinitos. Quid præterea dicam de lanificiis & sericinis linteanibus arte frigida & auro atq; argento circūtextis: uulgo broccati & riccati/ & aliis cuiuscunq; generis exercitiis: Nō uiri tantum laudandi sed & mulieres ipsæ laudandæ sunt: quæ Romam usq; uenere/ ut monasteria nōnulla reformarent/ nouissime uero iussu tuæ. S. moniales uenerunt ad monasterium. s. Siluestri. Multas calamitates/ ac bella ciuilia diuersis temporibus simul cum peste perpessa est florentia. Nam lugubris/ & miseranda pestis pene per orbē uniuersum trium annorum spatio usq; brittanos deseuit/ & año xpi. M. ccc. xl. amplius sexaginta hoīum millia Florentiæ intra Urbem assumpsit: & per agrū cuncta pene deserta reliquit: quæ ciuitas prius año dñi. M. clxxvi. duobus incendiis magna ex parte cōcremata fuit. Omitto defensiones & ciuilia bella & pecuniam infinitam in emptione ciuitatis Lucanæ. Quid dicā de bellis cōtinuis cum potentatibus italiæ. Ipsa. n. in medio multarum ciuitatū tanq̃ cor ipsius italiæ constringitur: & semp (ut cibus patet) uiriliter se defensatur: habet. n. ecclesia a parte una/ ab alia uero Ianuenses ac Venetos ab alio latere Lucenses ac Senenses ab altero tanq; Bononienses/ & Principes nōnullos cum quibus sæpe pugnat nō sine maximo dispendio. Decies centena & ducenta sexaginta sex aurei nummi millia per sex

DE LAVDIBVS CIVITAVVM

tantum huius anni. M. cccxi. menses in mediolanen-
 si bello a florētino populo impensa sunt atq; integre
 persoluta. Omitto pecuniā innumerabilem datā Ste-
 phano bauariæ duci/ qui uenit ī flor. auxilium/ & nil
 memorabile gerens in suā regionem reuertit̃. Omit-
 to thesaurū infinitū quod Robertus Imp. a flo. po. ac-
 cipit cōtra Galeatium medio. ducem/ qui max. exerci-
 tu in Italiam trāsīit/ & nulla memorabili gesta re trās
 alpes ipsas reuertitur an. xpi. M. cccci. De Pisanorum
 bello non facio mentionē: in quo Venetorū milites
 bis cum in sig. & equitibus a floren. profligati & capti
 fuere. Quid plura? soli contra Venetos & ianueses
 ac Lucenses/ Senensesq; ac Pisanos atq; ipsum Valen-
 tinum Borgiā/ ac exules florentinos impetū unanimi-
 ter facientes eodemq; tēpore resisterūt/ ac uictoria tā-
 dem potiti sunt. Omitto liburnorum obsidionem.
 Ciuitas ipsa sub eius imperio benigno nōnullas ciui-
 tates e duodecim æthuriæ habet: quarum Mezētius
 dominabat̃. s. ciuitates Pifarū Fesularū & Volaterra-
 rum: & Aretii. habet & pistoriū & alias cum oppidis
 munitiss. & locis fortiss. Omitto Colonias multas
 more R. o. quas emisit & noua oppida fundauit / Vt
 placet Leonardo Aretino/ qui scribit. Vrbs uetus a
 florentinis originē habuit/ quæ oīa Lilius Vicēt. cō-
 firmat. Senenses p̃r Beatissime uolunt. S. tuam in nu-
 mero conciuum ac pont. suorū habere: cui oratores
 cum muneribus miserūt. nosq; irridēt dicentes nul-

lum habuisse pontificem. Non. n. sciunt oēs flor. de
 creto pub. & priuilegio legis ciues Saon. & econuerso
 q̄ ciuitas p̄clara Saonēsis habuit habetq; Car. multos
 & Pōt Senēses uero (inuitus dico) nūc raceāt absq;
 car. ullis: latentur uero florentini tris. n. habent cardi.
 absq; conciuibus Saon. lætetur & inclyta ciuitas Sa
 onensis de cōciuibus flor. qui ut alter sol ubiq; lucēt
 ac florent. Bonifacius nanq; viii. Pont. maxi. iubileū
 indixit & publice prælatorū assensu concionatus est
 & recensuit seco anno. xii. legationes quarū Florenti
 ni extiterant principes a diuersis mundi principibus
 accepisse: & legatorū inde nominibus atq; familiis p̄
 lam exhibitis iniunxit. in gloriam igitur Floren. no
 minis affirmo in gubernatione orbis terrarū Florenti
 nos aliud elementum fore. Vere prophetauit: nam in
 nouo mundo Albericus Vespalsius Flo. missus a fi
 delissimo Rege Portugal. Postremo uero a Catholi
 co Hyspaniarū Rege primus adinuenit nouas insu
 las & loca incognita: ut in eius libello Graphice ap
 paret/ in quo descripsit sidera/ & nouas insulas/ ut ē
 apparet in Epistola eius de nouo mundo ad Lauren
 tium iuniorem de medicis. Legitur præterea q̄ ipsi
 Romani a Florentinis populares quasdam leges per
 legatos anno Xpi. M. cccxxxviii. poposcerunt: qui
 bus quidē Flo. populus statuta ipsa (ut bonus filius)
 maxima cū reuerentia concessit. Zacharias Vicenti. in
 descriptione orbis dicit: Florētia lanifici ac serici mer

*Americus Vesp
 alius in quo
 Peru in nolo
 mundo. Ame
 rica uocata*

DE LAVDIBVS CIVI.FLO. ET SAO.

catura præceteris illustratur ciuitatibus: uitiũ & olea-
rum fœcunda/ac fructuũ omnis generis abundans:
uiris quoq; bonarum artium doctrina peditis: om-
niq; genere laudis præstantissimis exornatur.

Qua propter Beatiss. Pater IULI Ciuitas & ciues p
se nobilitate clarent & uirtutibus. nō. n. opus est/ ut a
me laudentur. Solus nanq; Deus laudādus & glorifi-
candus est: cui laus/honor/uirus & gloria / potestas
& imperium sempiternum.

Ex Vrbe die. iiii. Men. Iun. M. DIX. in die Sanctiss.
& indiuiduæ Trinitatis in ædibus Reuer. Cardi. tit.
sanctæ Sabinæ.

Francisci Albertini Difficon.

Si nunc errarem/fateor me errare libenter:

Nam sine cenfore nullus in orbe fuit.

Vincentius Rauēnas ad libellum.

Mirantur cun& /ac omnis mirabitur ætas:

Quod rerum summam parue libelle tenes.

Sic te non cupiet doctorum turba uirorum

Et dicent omnes tu mihi gratus eris.

Impressum Romæ per Iacobum Mazochium

Romanæ Academia Bibliopolam qui in

fra paucos dies epythaphiorũ opusculũ

ĩ lucẽ ponet año Salu. M. D. XV.

Die. xx. Octob.

